

Bu program Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SİVİL DİYALOĞUN
GELİŞTİRİLMESİ VE İZLENMESİ PROJESİ

DİYALOG HARİTALAMA ARAŞTIRMASI

DIYALOG HARİTALAMA ARAŞTIRMASI 2020

ŞUBAT 2021, İSTANBUL

Bu kitabın yayın hakları Yaşama Dair Vakıf'a (YADA Vakfı) aittir. Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Adhoc Araştırma Danışmanlık ve Eğitim Ltd. Şti

Rasimpaşa Mahallesi Nemlizade Sokak
No:18 Kılıçkan Konak Kadıköy / İstanbul
www.adhoc.com.tr

Yaşama Dair Vakıf (YADA Vakfı)

Koşuyolu Mah. İbrahim Ağa Cami Sok.
No:4/1 Kadıköy, 34718, İstanbul
www.yada.org.tr

KATKIDA BULUNANLAR (A-Z)

Ceylan Özünel
Dr. Ulaş Tol
Elif Öztürk
Esra Atalay Tuna
Mehmet Ali Çalışkan
Pınar Gürer
Rümeysa Çamdereli
Saygın Vedat Alkurt

ARAŞTIRMA EKİBİ (A-Z)

Cansu Peker
Emre Taşdemir
Esra Atalay Tuna
Saygın Vedat Alkurt
Tuğba Keser

TASARIM UYGULAMA

Myra
www.myra.com.tr

Birinci Baskı

ISBN 978-605-83578-8-4

BASIM

1001 Matbaa – Mustafa Aydınlı

Bu yayın, Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla YADA Vakfı sorumluluğu altındadır ve herhangi bir şekilde Avrupa Birliğinin ve Türkiye Cumhuriyetinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
YÖNETİCİ ÖZETİ	6
YÖNTEM	10
BULGULAR	12
1. SİVİL TOPLUM DİYALOĞU	14
1.1. STK'ların Sivil Toplum Tasviri.....	16
1.2. Diyalog Haritaları	35
1.3. STK-STK İlişkilerinde Bilinirlik, Beğeni ve Temas Odaklı Algılar	44
1.4. Sivil Toplum Diyalogunun Belirleyicileri ve Mevcut Durumu	50
1.5. STK'ların Fon Kaynaklarına Yönelik Görüşleri ve Fon Tercihleri.....	70
1.6. Sivil Toplum Diyalogunda Tartışmalı Konular	72
Sivil Toplum Kuruluşları Arasındaki Diyaloga Dair Özet Bulgular	82
2. SİVİL TOPLUM- KAMU / SİVİL TOPLUM – SİYASİ PARTİLER DİYALOĞU	84
Sivil Toplum – Kamu Diyaloguna İlişkin Özet Bulgular	94
3. SİVİL TOPLUM- ÖZEL SEKTÖR DİYALOĞU	96
Sivil Toplum – Özel Sektör Diyaloguna İlişkin Özet Bulgular.....	108
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	110

ÖNSÖZ

YADA Vakfı olarak 2018 yılının Aralık ayında başladığımız Avrupa Birliği tarafından desteklenen “Sivil Diyalogun Güçlenmesi” projesini STK’ların politika oluşturma süreçlerine demokratik katılımına katkıda bulunmak, STK’ların kendi arasındaki ve STK-Kamu, STK-Özel Sektör, STK-Kamu-Özel Sektör ilişkilerini geliştirerek bu sektörler arasındaki diyalogu güçlendirmek hedefiyle yürütüyoruz.

Proje kapsamında birbirini besleyen 3 farklı araştırma tasarladık. Bu araştırmalar; (1) Diyalog Haritalama: Sivil toplum-kamu-özel sektör arasındaki diyalogun haritasının çıkarılması, (2) Diyalog İzleme: Bu sektörler arasındaki diyalogun izlenmesine ilişkin araçların tasarlanması ve örneklenmesi ve (3) Medya İzleme: STK’ların kamuoyunu ve karar vericilerin kararlarını etkilemek için kullandığı formların, boyutların ve kanalların izlenmesi, analiz edilmesi. Bu araştırmaların sonuçlarını tartışmaya açmak ve paylaşmak amacıyla sivil toplum, kamu ve özel sektör temsilcileri ve kanaat önderleriyle bir araya geldiğimiz toplantılar, atölye çalışmaları gerçekleştiriyoruz. Bu kapsamda; Diyalog Haritalama çalışmasından çıkan ön sonuçları ve genel olarak diyalog kavramını, ilgili paydaşları bir araya getirerek Sivil Diyalog Atölyesi serisi kapsamında tartıştık.

Diyalog Haritalama Araştırması ile amacımız; proje kapsamında ihtiyaç duyulan niceliksel ve niteliksel bilgiye farklı veri toplama araçları vasıtası ile ulaşmak, bu bilgiyi derlemek ve analiz etmektir. Adhoc Araştırma ve Danışmanlık tarafından yürütülen Diyalog Haritalama Araştırması kapsamındaki alt amaçları şu şekilde özetleyebiliriz:

- △ 8 tematik alanda (kadın, çocuk, çevre, mülteci/insani yardım, eğitim, kent, sivil toplum çalışan ve düşünce kuruluşları ile insan hakları) faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının geçmiş tecrübeleri ve gelecek tahayyüllerini resmetmek,
- △ Bu alandaki diyalog boşluklarını ortaya çıkarmak,
- △ Diyaloga ilişkin boşlukların ortaya koyduğu imkanları belirlemek,

- △ Farklı tematik alanlarda diyaloga temel oluşturan tartışma alanlarını ortaya çıkarmak,
- △ STK'ların diyalog konusunda mevcut potansiyellerini belirlemek,
- △ Ulusal örnekleri inceleyerek, diyalog bağlamında iyi örnekleri ortaya çıkarmak,
- △ İyi örneklerle ilişkin farklı paydaşlar nezdindeki yaklaşımları anlamak,
- △ Diyalogun mevcut durumunu haritalandırmak,
- △ Diyalog türleri ve seviyelerini kümelemek,
- △ Diyalogların kurulduğu ve kurulmadığı ya da kurulamadığı alanları / seviyeleri ve boyutları belirlemek.

Raporda yer alan araştırma sonuçlarını; 102 sivil toplum kuruluşu ile yapılan derinlemesine görüşmelerle; sivil toplumun, sivil toplum, özel sektör ve kamu yönetimi ile diyalogu,

kendi tarihsel tecrübeleri ve geleceğe ilişkin öngöruları ile ortaya çıkardık. Araştırma kapsamında görüşme talebi iletilen STK'ların aynı çalışma alanının farklı alt dallarına ve konulara odaklanmasına, Türkiye'de farklı dünya görüşleri ve pozisyonları kapsamına dikkat edilerek bilgi açısından zengin ve Türkiye sivil toplumunun çeşitliliğini yansıtan bir örneklem olmasını esas aldık. Türkiye sivil toplumu için rakamsal bir temsiliyet kaygısı taşımayan araştırma örnekleminin Türkiye sivil toplumunun tematik ve dünya görüşü bağlamında çeşitliliğini yansıtan, diyalog ve iş birliği konusunda ise öncü algı ve yaklaşımların ortaya çıkarılabileceği bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Bu vesileyle, araştırma kapsamında görüş vererek araştırmaya katkıda bulunan tüm STK'lara teşekkür ederiz.

YADA Vakfı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Araştırma bulgularını **(1) Sivil Toplum Diyalogu, (2) Sivil Toplum – Kamu Diyalogu ve (3) Sivil Toplum – Özel Sektör Diyalogu** olmak üzere üç başlık altında ele aldık. Her diyalog türü için görüşülen STK temsilcilerinden elde edilen verilerle; algısal düzeyde iş birliği ve temaslardaki kurumsal yaklaşımlar ve eğilimler ile olgusal düzeyde gerçekleştirilen iş birliği ve temaslara durumu ortaya koyarak kurumsal yaklaşımlar, eğilimler ve mevcut durum arasındaki farkın değerlendirilmesi için bir boşluk analizi gerçekleştirdik.

8 tematik alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla yaptığımız derinlemesine görüşmeler sonucu STK'ların diğer STK'ları nasıl algıladığı, kendi alanında çalışan diğer sivil aktörleri nasıl ve neye göre kümelediği ve sivil alanı tariflerken en yaygın kullandıkları tasnifleri analiz ederek diyalogun önündeki engeller ve diyalogu mümkün kılan etmenlere odaklandık. Aynı şekilde, STK'ların kamu yönetimi ve özel sektörle olan ilişkilerini ve temaslara inceleterek sivil toplumun diğer paydaşlara olan mesafesini inceledik.

Sivil toplumun kendi arasındaki diyalogunu incelerken, tüm kategorileri genel olarak değerlendirdiğimizde; çevre ve eğitim STK'larının kendi alanlarını faaliyete / çalışma

metoduna göre; çocuk, insani yardım ve engelli STK'larının hak temelli – yardım temelli olma yaklaşımına göre; kadın, insan hakları ve düşünce kuruluşlarının ise daha çok politik pozisyona göre tanımladığı görülüyor. **Bu tanımlamalar STK'ların kendi faaliyet alanlarında başka hangi STK'ları tanıdığı ve bu alanın bir aktörü olarak gördüğü hakkında bilgi veriyor.** Tüm kategorilerde STK'ların Türkiye sivil toplumunu tarif ederken başvurdukları üç dikotominin belirleyici olduğu görülüyor. Bunları **(1) hak temelli – yardım temelli dikotomisi, (2) muhafazakârlık – sekülerlik dikotomisi ve (3) yanlılık-tarafsızlık dikotomisi (politik dikotomi)** olarak tanımlamak mümkün. Bu dikotomiler STK'lar arasında algısal düzeyde bir hiyerarşi de yaratıyor. **Bir STK'nın kendini bu**

tanımlamaların hangi tarafında gördüğüne bağlı olarak kendisine benzemeyeni çoğu zaman bir STK olarak bile tanımlamadığı gözlemleniyor.

Hak temelli ve yardım temelli dikotomisi STK'ların birbirine mesafeli durmasına **sebep oluyor**, hak temelli çalışan kuruluşlarda, haklar odağında çalışmayan kuruluşları yok saymak ve muhatap almamak oldukça sık karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Bununla beraber hak temelli- yardım temelli dikotomisinde kurulan geçilmez duvarların sivil toplum diyalogu zemininin işlevsel hale getirilmesinin önünde bazı engeller yaratabileceği göz önünde bulundurmaya değer.

Muhafazakârlık – sekülerlik dikotomisinde hem muhafazakâr STK'ların hem de seküler STK'ların birbirleri ile ilişkiye geçme deneyimlerinin az olduğu görülüyor. **Farklı siyasi pozisyona sahip STK'lar arasındaki kısıtlı ilişki deneyimleri ilişkiye geçme potansiyelini azaltarak mesafeleri belirginleştiriyor.** Muhafazakâr STK'lar seküler kuruluşları daha az homojenize ederken seküler STK'lar muhafazakâr STK'ları oldukça homojenize ediyor ve bu alandaki farklılaşmalardan daha az haberdar. Bu durum seküler kuruluşların konu odaklı kurduğu ağıları dışı kapalı ve geçilmesi zor kılıyor.

Yanlılık-tarafsızlık dikotomisine bakıldığında STK'ların diğer STK'ları

devlet, hükümet, özel sektör veya fon veren ilişkileri üzerinden güdümlülükle tanımladığı görülüyor. STK temsilcilerinin kendi faaliyet alanlarında yer alan diğer STK'ları doğrudan siyasi partilerle ilişkilendirmeleri söylem düzeyinde oldukça düşük. Daha ziyade "hükümete yakın olmak", "GONGO şeklinde çalışmak", "yandaş olmak" üzerinden bir değerlendirme yapıldığını söylemek mümkün. Yanlılık çoğunlukla hükümete yakın olmakla özdeşleştirilse de benzer bir söylemin özel sektör ve fon kuruluşları ile yakınlıkla da ilişkilendirildiği görülüyor.

Tematik gruplama üzerinden bakıldığında aynı alanda faaliyet gösteren STK'lar arasında birlikte çalışma yaklaşımının önceki yıllara göre daha olumlu olduğu görülüyor¹. Ancak bugüne kadar gerçekleştirilen temaslar düşük seviyede. Başka bir deyişle **STK'lar arası diyalog arzusunun arttığı görülüyor, ancak halen fiiliyata geçmemiş durumda.** Arzunun pratikte henüz bir karşılığı yok ancak söylemsel düzeyde farklı tematik alanlardan STK'larla bir araya gelmeye olumlu bakıyor. **Öte yandan STK'lar kendisinden farklı temalarda çalışan**

diğer STK'larla bir araya gelme fikrine oldukça muğlak yaklaşıyor. Aynı faaliyet alanında bulunmamak belli STK'larla bir araya gelmemenin meşru sebebi olarak öne sürülüyor. **Diyalogun ve temasların kurulduğu alanlar STK'ların faaliyet alanı ve çalışma konusu ile sınırlanıyor,** yukarıda bahsedilen dikotomilerde kuruluş olarak kendisini bu skalaların neresinde gördüğüne bağlı olarak bu sınır iyice daralıyor. **Tema içi iş birliği ve temaslar, temalar arası iş birliğine kıyasla çok daha fazla gerçekleşiyor.** Birbirine benzemeyen ancak konu gereği bir araya gelip dağılan, tek seferlik birlikteliklere verilebilecek örneklere yok denecek kadar az rastlanıyor

Kamu kuruluşları ile diyalogda da STK'lar arasındaki tematik kapanmanın bir uzantısı gözlemleniyor. **STK temsilcilerinin kendi faaliyet alanında çalışmadığını düşündüğü kamu kurumları ile ortak çalışma yürütme becerisi ve tahayyülü sınırlı.** Örneğin kadın STK'ları Göç İdaresi'yle, çevre STK'ları AFAD ile nasıl bir kapsamda çalışabileceğini bilemiyor. Öte yandan STK'ların çoğu kamu kurumlarıyla diyalog ve iş birliğine açık olduğunu ifade ediyor.

1 YADA, 2014. 'Perceptions and Approaches Towards Civil Society Organizations in Turkey'
<https://yada.org.tr/yayinlar/sivil-toplum-kuruluslarina-yonelik-almi-ve-yaklasimlar/>

Siyasi partiler ile diyalog genel anlamı ile STK'lar tarafından olumlu karşılanırken, iş birliği olumsuzlanıyor. Siyasi partiler ile diyalogda iki temel pratik görülüyor. İlki; doğrudan siyasi partilere yönelik çalışma. Örneğin siyasette kadın temsili arttırmaya yönelik faaliyette bulunan bir kadın kuruluşu doğrudan siyasi partiler ile iletişim halinde oluyor ve bu iletişimi kendi kuruluş amacıyla örtüşen bir aktivite olarak nitelendiriyor. İkinci pratik ise; kuruluşun kendi pratiğini siyasetin gündemine sokmak için diyalogda kalma. Savunucu kuruluşlar, siyasi partiler ile spesifik konulardaki politika yapım süreçlerini etkilemek amacı ile siyasi partiler ile daha çok diyalog içinde olabiliyor.

Sivil toplumun özel sektör ile diyalogu incelendiğinde kamu kurumları ile iş birliğine açık olduğunu belirten STK'lar, şirketler için benzer düşünmüyor. **Özel sektör iş birliklerindeki öne çıkan endişe; şirketlerin STK'ları birer PR, iletişim aracı olarak görmesi şeklinde ifade ediliyor.** STK'lar, özel sektörün destek verirken uzmanlıktan ziyade STK'ların tanınma ve görünürlükten gelen popülerliğine önem verdiğini düşünüyor.

Özetle; Türkiye sivil toplumu, sivil alanı tanımlarken çoğunlukla basitçe bir "olan ve olmayan" ayrımı kullanıyor ve bu tanımlar arasında dikotomiler kurarak bu alanı ifade ediyor. Sivil toplumun kendi arasındaki diyalog ve iş birliklerinin tema içi ve tanışıklıkla sınırlı olduğu sivil toplum ortamında, tematik alan ve dikotomiler engeline takılan ve o güne kadar temas edilmeyen STK'larla bir araya gelme biçimlerinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğu söylenebilir. Kamu yönetimi ile olan diyalogu tarafına bakıldığında sivil toplumun kendi teması ile ilişkili kurumlarla belli bir ilişki geliştirme pratiğine sahip olduğu öte yandan tema dışı görülen kamu kuruluşları ile birlikte çalışma tahayyülünün dahi olmadığı görülüyor. Bu yönü ile sivil toplum kamu ilişkilerin geleneksel olduğunu söylemek mümkün. Siyaset ve özel sektör ile diyalog söz konusu olduğunda sivil toplumun temkinli olduğu görülmekle birlikte STK'lar meseleye katkı sunacağını düşündüğü aktörlerle diyaloga girmekten çekinmiyor. Tema çeşitliliği içeren, kamu-STK -özel sektör aktörlerini bir araya getiren bir ekosistem içinde diyalogu geliştirmek için hem kurumsal yapılar hem de platformlar, inisiyatifler gibi kurumsal olmayan yapılar aracılığıyla diyalog ve temas ortamları yaratmak oldukça önemli.

YÖNTEM

“Diyalog Haritalama Araştırması” kapsamında Eylül- Kasım 2019 tarihleri arasında 102 sivil toplum kuruluşu (STK) ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler ve anket uygulamaları gerçekleştirildi.

Öncelikli olarak araştırma kapsamında ele alınması planlanan çevre, çocuk, kadın, toplumsal cinsiyet, engellilik, mülteci ve göç, insan hakları gibi farklı tematik alanlarda 2019 yılı itibarıyla aktif olarak faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını içeren listeler hazırlandı. STK listelerinin hazırlanmasında Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Vakıflar Genel Müdürlüğü veritabanlarından faydalandı. Araştırma kapsamında görüşme talebi iletilen STK’ların aynı çalışma alanının farklı alt dallarına ve konulara odaklanmasına, Türkiye’de farklı dünya görüşleri ve pozisyonları kapsamına dikkat edilerek bilgi açısından zengin (information rich) ve Türkiye sivil toplumunun

çeşitliliğini yansıtan bir örneklem olması esas alındı. Araştırma, amaçlı bir örneklem yapısına dayandığından, Türkiye sivil toplumu için rakamsal bir temsiliyet kaygısı taşımıyor. Bu bakımdan araştırma örnekleminin Türkiye sivil toplumunun tematik ve dünya görüşü bağlamında çeşitliliğini yansıtan, diyalog ve iş birliği konusunda ise öncü algı ve yaklaşımların ortaya çıkarılabileceği bir karaktere sahip olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında aşağıda yer alan tematik alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları yer aldı. Her kategori için görüşülen STK sayısı Tablo 1’de yer alıyor.

Tablo 1. STK Kategorilerine Göre Erişim Detayları

STK KATEGORİSİ	STK SAYILARI				ULAŞILABİLİRLİK
	Aranan	Reddeden	Cevap Alınamayan	Görüşülen	
İnsan Hakları	10	0	2	8	80%
Engelli	8	0	2	6	75%
İnsan Hakları	14	0	5	9	64%
Eğitim	22	3	5	14	64%
Kadın / Toplumsal Cinsiyet	33	7	6	20	61%
Kent	24	2	9	13	54%
Çocuk	20	3	7	10	50%
Çevre	27	2	12	13	48%
Mülteci/İnsani Yardım	23	1	13	9	39%
Toplam	181	18	61	102	56%

1 Eylül – 8 Kasım 2019 tarihleri arasında randevu alımı ve görüşmeler gerçekleşti. Toplam 181 STK ile iletişime geçildi ve 102'sinden randevu alınarak görüşmeler yapıldı. 18 STK'dan çoğunlukla çalışma yoğunluğu gerekçe gösterilerek ret cevabı alındı. 61 STK'dan ise, kurumlardan farklı kişiler ile e-posta ve telefon yolu üzerinden iletişime geçilmesine rağmen herhangi bir yanıt alınamadı.

Görüşme talepleri İstanbul, Ankara, Diyarbakır, Van, İzmir, Gaziantep, Adana, Mersin, Eskişehir, Tunceli illerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına iletildi. Bu illerden yalnızca İstanbul, Ankara ve Diyarbakır merkezli STK'lardan olumlu dönüş alınarak görüşmeler tamamlanabildi.

Görüşmelerde hem niteliksel hem de niceliksel veri toplamaya uygun şekilde tasarlanmış yapılandırılmış soru yönergesi kullanıldı. Soru yönergeleri tamamen aynı soruları içermekle birlikte kavramsallaştırma her tematik alan için yeniden yapıldı. Böylece saha çalışmasında toplamda aynı soruları içeren lafızda düzeltmeler yapılarak 8 farklı soru formu kullanıldı. Sorular arasında tematik alan içerisinde faaliyet gösteren diğer STK'ların isimlerinin yer aldığı sorular da yer aldı.

Soru yönergelerinde ele alınan konular şu şekildeydi:

- △ Kuruluş ve temsilcilere ilişkin bilgiler
- △ Akla ilk gelen STK'lar
- △ Diğer sivil toplum kuruluşları ile temaslar ve ilişkiler
- △ Konsültasyon ve iletişim süreçleri
- △ Kamu yönetimi, siyasi partiler ve yerel yönetimlerle ilişkiler
- △ Özel sektör ile temaslar ve iş birliği
- △ Geleceğe ilişkin beklentiler ve yaklaşımlar

Görüşmeler ortalama 1-2 saat arasında gerçekleşti. Görüşmeler kuruluş adına konuşma yetkisi bulunan yönetici, uzman ve çalışanlarla yapıldı. Bazı STK'lar görüşmelere 2 ya da 3 temsilci ile katılmak istediğinden, görüşmeler çoklu katılım ile gerçekleştirildi.

BULGULAR

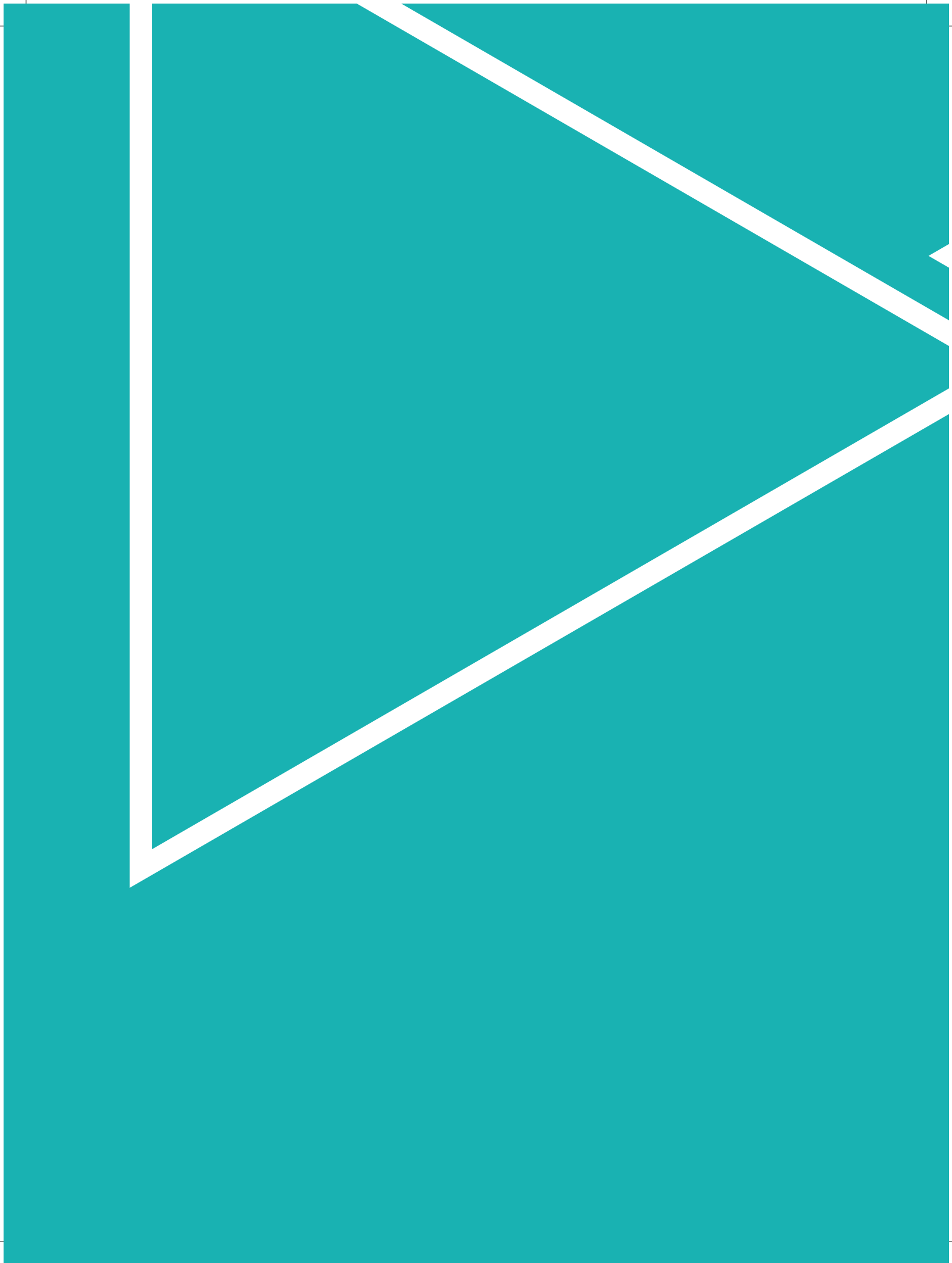
Araştırma bulguları (1) Sivil Toplum Diyalogu, (2) Sivil Toplum – Kamu Diyalogu ve (3) Sivil Toplum – Özel Sektör Diyalogu olmak üzere üç başlık altında ele alındı. Sivil Toplum - Kamu Diyalogu başlığı altında ayrıca yerel yönetimler ve siyasi partilerle iş birliği ve diyalog ortamı da incelendi.

Her diyalog türü için STK temsilcilerinden elde edilen verilerle;

(1) Algısal düzeyde iş birliği ve temaslardaki kurumsal yaklaşımlar ve eğilimler

(2) Olgusal düzeyde gerçekleştirilen iş birliği ve temaslının durumu ortaya koyularak kurumsal yaklaşımlar, eğilimler ve mevcut durum arasındaki farkın değerlendirilmesi için boşluk analizi gerçekleştirildi.

1

**SİVİL
TOPLUM
DİYALOĞU**

SİVİL TOPLUM DİYALOĞU

Bu bölümde Türkiye’de sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogun mevcut durumun ve bu diyalogun niteliğinin resmedilmesi amaçlandı. Bu kapsamda:

- STK’ların sivil alanı ve faaliyet gösterdikleri tematik alanı nasıl tanımladığı,
- STK-STK ilişkilerinin beğeni ve temas odaklı haritalanması,
- STK’ların diğer STK’larla kurduğu diyalog ve iş birliği türleri ile iş birliğinde dikkat edilen kriterler,
- STK’ların fon kaynaklarına yönelik görüşleri ve fon tercihleri ele alındı.

1.1. STK’LARIN SİVİL TOPLUM TASVİRİ

Saha çalışmasında STK’ların diğer STK’ları nasıl algıladığı, kendi alanında çalışan diğer sivil aktörleri nasıl ve neye göre kümelediği ve sivil alanı tariflerken en yaygın kullandıkları tasnifler analiz edildi. Bu bölümde şu alt sorulara odaklanıldı:

- Karşıtlıklar nerede kuruluyor?
- STK’ların tasvirde doğru olmadığını düşündüğü noktalar neler?
- Karşısındakini nasıl tanımlıyor ve kendini ne üzerinden farklılaştırıyor (doldurduğu boşluk, özgünlük algısı)?
- Sivil toplumda akla ilk gelen STK’lar hangileri?

- STK’lar kendi çalışma alanında çalışan hangi STK’ları ilk olarak sayıyor?

Bu amaçla STK temsilcilerinden kendi alanında çalışan diğer sivil kuruluşları kategorize etmeleri veya kümelemeleri istendi. Açık uçlu yanıtlardan alınan STK kategorileri gruplanarak tekrarlanma sıklığına göre Tablo 2.’de sıralandı.

STK’lar birbirini en çok faaliyet metodu, çalışma konusu ve yaklaşımlarına göre kategorize ediyor

STK temsilcilerinin kendi alanında çalışan STK’ları gruplarken kullandığı en çok tekrar eden kategori **“hak temelli çalışanlar”** oldu. Tüm tematik alanlarda STK’lar kümelendirilirken hak temelli çalışma ya da hak temelli çalışmama ikiliğine sıklıkla dikkat çekiliyor. Hak temelli çalışan STK’ların karşısında konumlandırılanlar ise “yardım temelli çalışan” kuruluşlar. Öne çıkan bu karşıtlık raporun ileriki kısımlarında ayrıca ele alınacak.

STK’ların kendi alanında faaliyet gösteren diğer STK’ları tarif ederken en sık kullandığı bir başka bir kategorizasyon ise çalıştıkları tematik

alana özel konular ve çalışmaların hedeflediği gruplar. Örneğin çevre alanında çalışan STK'lar diğer STK'ları "plastik çalışanlar", "iklim çalışanlar", "gıda çalışanlar" gibi gruplarken, toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK'lar "şiddet çalışanlar", "LGBTİ+ hareketi", "erkeklik çalışanlar", "siyasi veya ekonomik katılım çalışanlar" şeklinde grupluyor. Benzer şekilde "öğretmenlerle çalışan", "serebral palsililerle çalışan", "Suriyeli sığınmacı/ mültecilerle çalışan" gibi hedef kitlesine göre tanımlamalara sıkça başvurulduğu görülüyor. Ayrıca, STK'ların stratejilerini ve buna bağlı olarak faaliyetlerini de belirleyen savunuculuk,

lobicilik, kampanyacılık, aktivizm, farkındalık yaratma, kamuoyunu bilinçlendirme, araştırma ve bilimsel çalışmalar; çocuk koruma, doğa koruma gibi koruma çalışmaları da kategori isimlendirmede öne çıkıyor.

Başka bir tasnifleme de STK'ların mali kaynaklarına, fon alma durumuna, devlet/ hükümet desteği alıp almadığına veya özel sektör ile temasına göre yapılıyor. Bu kapsamda "fon alanlar", "fon almadan çalışanlar", "mali kaynakları bağımsız olanlar", "GONGO'lar", "özel sektör odaklı" gibi gruplamalara da görüşmelerde sıkça rastlandı.

Tablo 2. STK Temsilcilerinin STK Kategorizasyonu

	Tekrarlanma Sıklığı
Hak temelli çalışan	48
Konu bazlı çalışan (plastik kirliliği, seks işçiliği, iklim değişikliği, erkeklik, sağlık, barınma, gıda, hafıza, mekân, şiddet, vb.)	47
Hedef grup odağında çalışan (öğretmenler, gençler, öğrenciler, göçmenler, mülteciler, Suriyeliler, işçi çocuklar, romanlar, vb.)	33
Yardım odaklı çalışan	20
Eğitim odaklı çalışan	17
Savunuculuk odaklı çalışan	14
Sosyalizasyon amaçlı çalışan	9
Araştırma odaklı çalışan	8
Kamu destekliler / GONGO'lar	8
Lobi, politika oluşturma ve etkileme amaçlı çalışan	8
Proje bazlı çalışan	8
Aktivistler	7
Koruma çalışanlar	7
Ekonomi, istihdam, girişimcilik çalışan	6
Hizmet sunan	6
Katılım odaklı çalışan	6

	Tekrarlanma Sıklığı
Sahada çalışan	6
Uluslararası çalışan	6
Uzmanlık eksenli çalışan	6
Feminist örgütler	5
Ulusal çalışan	5
Burs veren	4
Demokratikleşme odaklı çalışan	4
Güçlendirme odaklı çalışan	4
İslami kuruluşlar	4
Kalkınma odaklı çalışan	4
Yerel / Bölgesel çalışan	4
Adalet, Hukuk çalışan	3
Farkındalık odaklı çalışan	3
"Göstermelik" faaliyetlerde bulunan	3
Kapasite geliştirme odaklı çalışan	3
Mahalle dernekleri	3
PR odaklı çalışan	3
Spor odaklı çalışan	3
Diğer	59

Özel sektör ilişkilerine referansla “Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) çalışma” ve “Halkla İlişkiler (PR) odaklılık” gibi tanımlamalara da rastlanıyor. Bu kapsamda proje odaklı çalışan, gönüllülük bazlı çalışan, sahada çalışan, masa başında çalışan gibi kategoriler de yer alıyor.

Temsilcilerin STK kategorizasyonu için verdikleri yanıtlar, STK’ların sırasıyla en çok faaliyete, çalışma konusuna, yaklaşımına, faaliyet ölçeğine, politik pozisyonuna ve yasal statüsüne göre tanımlandığını gösteriyor. Analizde:

- △ Hak temelli, yardım temelli olma durumuna işaret eden tanımlamalar: **yaklaşım göre,**
- △ Savunuculuk, iletişim, kampanya, araştırma, izleme, burs verme, bilinçlendirme, kamuoyu oluşturma gibi faaliyetler üzerinden tanımlamalar: **faaliyete / metoda göre**
- △ İklim, plastik, siyasi katılım, sanitasyon/ temiz suya erişim, erken çocukluk eğitimi, inanç özgürlüğü, sürdürülebilir ulaşım gibi belli temaların alt başlıklarına işaret eden tanımlamalar: **çalışma konusuna göre,**
- △ Uluslararasılık, ulusal düzeyde çalışma, yerel veya bölgesel olma özellikleri üzerinden gruplamalar ile kapasite büyüklüğüne ilişkin gruplamalar: **ölçeğe göre,**
- △ Siyasi parti tercihi, din, inanç, kimlik, ideoloji, iktidarla kurduğu ilişkiye ve temasına göre yapılan gruplamalar: **politik pozisyona göre,**
- △ Meslek odaları, birlikler, federasyon, yetkilendirilmiş kuruluşlar, vakıflar, dernekler gibi yasal statüsüne göre tanımlamaların yanı sıra; platform, inisiyatif, dergâh, cemaat gibi yasal statüsü olmayan kuruluşlara istinaden yapılan tasnifler: **statüye göre**

olarak gruplandı.

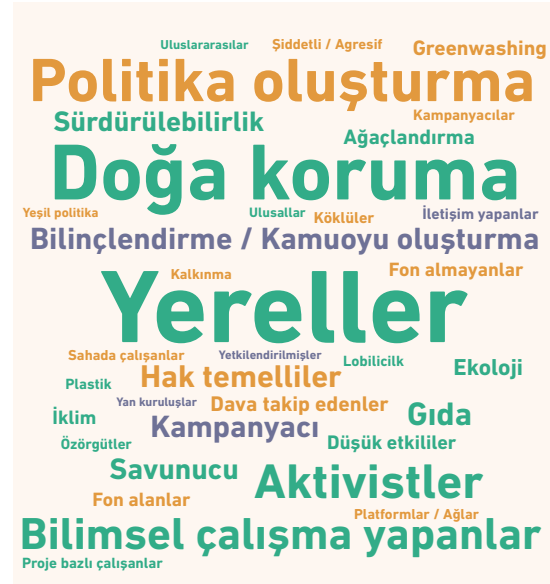
STK temsilcileri çalıştıkları alanda varlık gösteren diğer STK’ları en çok faaliyete/metoda (%27), çalışma konusuna (%25) ve yaklaşıma (%22) göre tarif ediyor. Takiben, STK’lar politik pozisyonlarına (%8), faaliyet ölçeğine (%6) ve resmi statüsüne (%5) göre kategorize ediliyor. “Kategorize etmemek

gerektiğine inananlar”, “STK olmayan kuruluşlara referans verenler”, “performans ve etki gücüne göre tasnifleyen” ile az sayıda gelen tekil yanıtlar ise “Diğer” olarak kodlandı.

Tablo 3. Tematik Alana Göre STK’ların Yaptığı Sivil Toplum Kuruluşları Kategorizasyonu

	Toplam
Faaliyete/metoda göre	26,8%
Çalışma konusuna göre	25,2%
Yaklaşımına göre	22,0%
Politik pozisyona göre	7,9%
Faaliyet ölçeğine göre	6,3%
Resmi statüsüne göre	4,7%
Diğer	7,1%

Şekil 1. Çevre STK’larının Alan Tasnifi

Çevre kuruluşları diğer tematik alanlara kıyasla STK’ları faaliyet ölçeğine göre daha çok gruplandırıyor

Araştırma kapsamında görüşülen çevre STK'ları, kendi alanında çalışan sivil kuruluşları faaliyet/metot, faaliyet ölçeği ve statüsüne göre gruplamayı daha fazla tercih ediyor. Çevre kuruluşları diğer tematik alanlara kıyasla STK'ları faaliyet ölçeğine göre daha çok gruplandırıyor. Çevre STK'ları, uluslararası gündemi Türkiye'ye taşıyan ve global çevre meselelerinin sözcülüğünü yapan; ekoloji ve gıda alanında çalışan/mücadele eden yerel topluluklar ve örgütlenmeler; ulusal düzeyde faaliyet gösteren, bu kapsamda hem yerel hem uluslararası örgütlerle temas kuran olarak grupluyor.

Statüye göre tasnifte de yetkilendirilmiş kuruluşlar, sektör vakıfları, kooperatifler, topluluklar yer alıyor. Faaliyetler ve kullanılan metotlar ise doğa koruma çalışmaları, ağaçlandırma, kampanya, bilinçlendirme, yerel farkındalık oluşturma, bilimsel temelli araştırmalar yapma, lobi, savunuculuk ve politika etkileme ile aktivizm öne çıkıyor. Çevre alanında çalışan STK'ların odaklandığı konular ise iklim, plastik, gıda, yeşil politika, yeşil ekonomi, ekoloji, enerji, sürdürülebilir kalkınma olarak grupluyor. Çevre kuruluşlarının bu alanda çalışan STK'ları kadın ve insan hakları alanında çalışan kuruluşlara kıyasla politik pozisyona göre hiç gruplamadığı gözleniyor. Ancak az sayıda da olsa çevre konusundaki kararları etkileme başarısı üzerinden de gruplamalara denk geliniyor.

Şekil 2. Çocuk STK'larının Alan Tasnifi

Çocuk çalışan STK'lar arasında en yaygın kategorizasyon hak temelli – yardım temelli yaklaşımı ayrımı

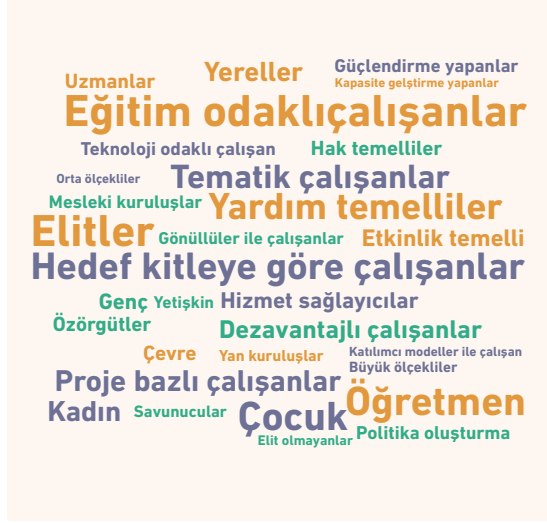
Çocuk çalışan STK'lar arasında en yaygın kategorizasyon hak temelli – yardım temelli yaklaşımı ayrımı. Ayrıca bu alanda çalışanlar, çocuk STK'larını faaliyete ve çalışma konusuna göre tarif ediyor.

Çalışma konusu ise hedef kitleye göre yetişkinler, ebeveynler veya doğrudan çocuklar olarak ya da çocukları ilgilendiren tematik konular olarak tarif ediliyor. Sivil toplumda çocuk alanını tasniflemede öne çıkan çalışma alanları; sağlık, kanserli çocuk, eğitim, çocuk katılımı, çocuk hakları, çocuk hakları ihlalleri, spor, devlet koruması, evlat edinme, koruyucu aile, çocuk işçiliği, çocuk sağlığı, fiziksel engelli çocuklar, zihinsel yetersizlik yaşayan farklı çocuklar, ihmal ve istismar, mülteci ve refakatsiz çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, işlevsel bozukluk yaşayanlarla yapılan çalışmalar olarak karşımıza çıkıyor.

Şüphesiz ki çocuk STK'ları bu çalışma alanları ile kısıtlı değil. Örneğin, adalet sisteminde çocuklar, erken evlilikler, erken çocukluk eğitimi, din eğitimi gibi diğer çalışma alanları

da bulunuyor. Ancak bu alanlar daha çok insan hakları, eğitim veya toplumsal cinsiyet temalarında çalışan, odağına kimi zaman çocuğu da alan sivil toplum kuruluşlar tarafından ifade ediliyor. Bu durum STK'ların faaliyet alanını yalnızca kendi çalışmaları ile ilişkili konular etrafında tanımladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Şekil 3. Eğitim STK'larının Alan Tasnifi

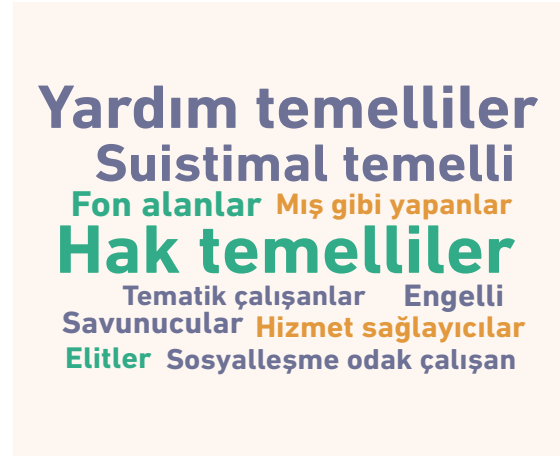

Eğitim alanında çalışan STK'larda faaliyet ve çalışma konusuna göre tanımlama yaygın

Eğitim alanında çalışan STK'larda faaliyet ve çalışma konusuna göre tanımlama yaygın. Eğitim STK'ları faaliyetlerine göre burs ve yardım sağlayan, savunuculuk, güçlendirme çalışmaları yapan, strateji geliştiren/politika oluşturanlar olarak gruplanıyor. Hedef kitleye göre ise öğretmenler, çocuklar, gönüllüler, anne-babalar, üniversiteliler, üniversite öncesi okul dönemindeki gençler, okul öncesi çağıdaki çocuklar, gönüllüler, dezavantajlı gruplarla çalışanlar (mülteciler, Romanlar, engelli çocuklar, otizmli çocuklar) olarak kategorileştiriliyor.

Eğitim STK'larının tanımlanmasında küçük ölçekli, orta ve büyük ölçekli kuruluşlar gibi kurumsal kapasite de öne çıkan etkenlerden biri. Holding vakıfları, mezun vakıfları ve dernekleri, öğretmen sendikaları ve veli örgütlenmeleri de eğitim STK'ları alanında görülen aktörler. Tasniflemede eğitim STK'larının din eğitimi, anadilde eğitim gibi konularda çalışan STK'lara değinmediği gözlemleniyor.

Şekil 4. Engelli STK'larının Alan Tasnifi

Engelli STK'larında baskın tarif "hak temellilik" ve "yardım temellilik" üzerine yapılıyor

Engellilik alanında çalışan STK'larda baskın tarif "hak temellilik" ve "yardım temellilik" üzerine yapılıyor. Bu kategorizasyona yardım faaliyetlerinde "mış gibi yapan", "suiistimal eden" STK tarifleri dahil ediliyor ve bu kategoride görülen STK'lar çokça eleştiriliyor. Engellilik alanında faaliyet yürüten STK'ların çalışma konusu ise çoğunlukla engel türüne (serebral palsi, down, otizm, fiziksel sakatlıklar, vb.) göre tanımlanıyor. Fon sağlayıcı kuruluşlardan fon olarak proje gerçekleştiren STK'ların ise ayrı bir kategori olarak ele alınabildiği gözlemleniyor.

Şekil 5. Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'larının Alan Tasnifi

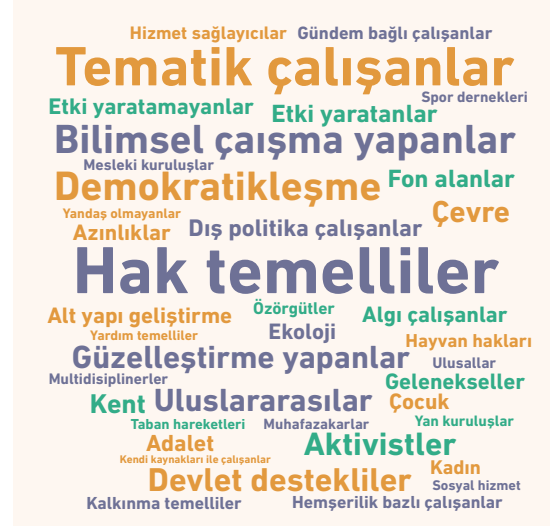

Kadın / toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK'lar politik pozisyona göre tasnifin en öne çıktığı kategori

Kadın / Toplumsal cinsiyet çalışan STK'lar kendi alanlarında faaliyet gösteren kuruluşları tematik çalışma konusuna göre bir gruplamayı tercih ediyor. Çalışma konularında ise şiddet, siyasi katılım, ekonomi, girişimcilik, adalet ve hukuki süreçler, eğitim gibi temalar öne çıkıyor. Ayrıca bu alandaki STK'lar savunuculuk, izleme çalışmaları ve lokal destek sağlama gibi faaliyetler üzerinden de tanımlıyor. Hak temelli çalışan kuruluşlar bu tematik alanda da yine ayrı bir kategori olarak ele alınıyor.

Kadın / toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK'lar politik pozisyona göre tasnifin en öne çıktığı kategori. Politik pozisyon en çok benimsenen ideoloji ve devlete yakınlık üzerinden tanımlanıyor. Bu tanımlamada mevcut hükümete ve temsil ettiği siyasi görüşe yakın bulunan STK'ların sıkça GONGO ve devlet destekli olarak tanımlandığı gözlemleniyor.

Şekil 6. Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşlarının Alan Tasnifi

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşları, STK Kuruluşları, STK tasnifinde kadın STK'larından sonra politik pozisyonun öne çıktığı bir diğer tematik alan

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşları, STK tasnifinde kadın STK'larından sonra politik pozisyonun öne çıktığı bir diğer tematik alan. Hem insan hakları hem de sivil toplum alanında bilgi üreten STK'ların kendi alanlarını tarif ederken "iktidara yakınlık" ve "ideoloji/ değerler" üzerinden tasniflere başvurduğuna rastlanıyor. Bu kapsamda STK temsilcileri "yandaş olan-olmayan", "devlet destekli", "yan kuruluş" ve "fon alan-almayan" gibi ikili kategorilere referans veriyor. Bu alanda faaliyet gösteren STK'lar ayrıca bilimsel çalışma, araştırma, izleme, hak temelli savunuculuk faaliyetleri üzerinden tanımlanıyor.

Çalışma konularına göre gruplamalar mülteci, kadın, çocuk, çevre gibi temaların yanı sıra hemşerilik, inanç bazlı topluluklar, azınlıklar, taban hareketleri (grassroots movements)

Mülteci alanında çalışan STK'ların kategorize edilmesinde, özellikle Suriyeli çalışan ve çalışmayan ayrımı dikkat çekiyor. Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye ilk giriş yaptığı 2011 Nisan ayından sonra geçen 10 senede Suriye krizinin bu alanı büyük ölçüde tanımladığı görülüyor.

“Hak temelli çalışanlar, dini tandanslı çalışanlar, proje bazlı çalışanlar, proje bazlı çalışmayıp, hedefi, teması bu olanlar. Nasıl söylenir bilmiyorum tematik olanlar denilebilir: Suriyeli çalışanlar, Suriyeli olmayan çalışanlar.”
Mülteci STK'sı

Şekil 9. İnsan Hakları STK'larının Alan Tasnifi

İnsan Hakları alanında çalışan STK'lar kendi alanlarındaki aktörleri politik pozisyona göre daha çok tanımlıyor

İnsan Hakları alanında çalışan STK'lar, diğer alanlarda çalışan STK'lara kıyasla kendi alanlarındaki aktörleri politik pozisyona göre daha çok tanımlıyor. Bu alandaki STK tasnifi “devlet desteklilik”, “Kürt hareketine yakınlık”, “sol/sosyalist görüşe yakınlık”, “muhafazakâr STK'lar” ve “siyasi olarak tutarsız” olmak gibi farklı tanımlamalar içeriyor. Dokümantasyon, izleme çalışmaları yapanlar, bilimsel çalışmalar yapanlar, proje bazlı çalışanlar, kampanyacılar, bağış toplayanlar gibi hak temelli çalışma metodları da tanımlamalarda sıkça yer alıyor. Hak örgütleri, hedef kitlesine veya sözcülüğünü yaptığı kitleye referansla kadın, mülteci, çocuk, LGBTİ+, Alevi, çevre gibi farklı alanlarda çalışan örgütler ve öz örgütler olarak tanımlanıyor.

Tüm kategorileri genel olarak değerlendirecek olursak, çevre ve eğitim STK'larının kendi alanlarını faaliyete / çalışma metoduna göre; çocuk temelli, insani yardım ve engelli STK'larının hak temelli – yardım temelli olma yaklaşımına göre; kadın, insan hakları ve düşünce kuruluşlarının ise daha çok politik pozisyona göre tanımladığı görülüyor. Bu tanımlamalar STK'ların kendi faaliyet alanlarında başka hangi STK'ları tanıdığı ve bu alanın bir aktörü olarak gördüğü hakkında bilgi veriyor.

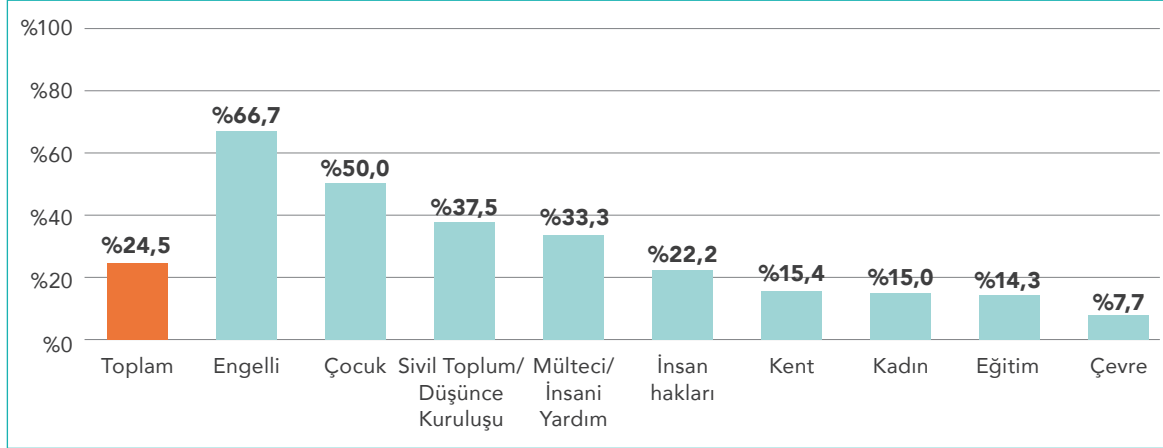
1.1.1. Dikotomiler

Tüm kategorilerde STK'ların Türkiye sivil toplumunu tarif ederken başvurdukları üç dikotominin belirleyici olduğu görülüyor. STK'lar kendi faaliyet alanlarını gruplandırırken bazı dikotomilere başvuruyor ve tüm tematik alanlarda bu şablona rastlanıyor. Bunları (1) hak temelli – yardım temelli dikotomisi, (2) muhafazakârlık – sekülerlik dikotomisi ve (3) politik dikotomi olarak adlandırabileceğimiz yanlılığa, güdümlülüğe, tarafsızlığa işaret eden dikotomiler olarak tanımlamak mümkün.

Bu dikotomiler STK'lar arasında algısal düzeyde bir hiyerarşi de yaratıyor. Bir STK'nın

Grafik 1. Tematik Kategoriye Göre Hak Temelli Sınıflandırması

kendini bu tanımlamaların hangi tarafında gördüğüne bağlı olarak kendisine bu bakımdan benzemeyeni çoğu zaman bir STK olarak bile tanımlamadığı gözlemleniyor.

a) Hak Temelli- Yardım Temelli Dikotomisi

Hak temelli ve yardım temelli dikotomisi STK'ların birbirine mesafeli durmasına sebep oluyor

Önceki kısımda da sunulduğu üzere Türkiye sivil toplumundaki aktörleri tanımlamada en çok karşılaşılan vurgunun "hak temelli" ve "yardım temelli" ayrımı olduğunu söylemek mümkün. STK temsilcilerinin kendi alanlarında çalışan aktörleri doğrudan "hak temelli" çalışmaya göre tanımlama sıklığı tematik alanlara göre değişiyor. Görüşülen STK'ların yaklaşık 4'te 1'i bu yönde bir tanımlama yapıyor.

Hak temelli – yardım temelli kümelemesini en çok kullananlar engelli ve çocuk STK'ları. Çocuk alanında çalışan STK'larda hak söylemi kadın, eğitim gibi temalardaki söylemlere göre çok daha baskın. Sivil toplum alanını çalışan kuruluşların da bu tür bir kategorizasyona sıklıkla başvurduğu görülüyor.

Engelli STK'ları bu alanda faaliyet yürüten aktörleri hak temelli çalışan ve çalışmayan olarak, çoğunlukla aralarında belirgin bir hiyerarşi de kurarak tanımlıyor. Her üç engelli STK'sından ikisi kendi alanını hak çalışmaları üzerinden tarif ediyor. Bu kapsamda yapılan her türlü savunuculuk faaliyetleriyle politikalara ve yasalara etki etmeyi hedefleyen çalışmalar son derece kıymetli bulunuyor ve gelişmesi gereken bir alan olarak tanımlanıyor. Hak temelli çalışan kuruluşların engellilik alanında yardım temelli çalışan STK'lara güveni ise oldukça zayıf; bu alanda gördükleri STK'lara tutumları mesafeli.

"Şöyle; bir hak temelli çalışanlar var ki bunların sayısı çok az, bir de yardım odaklı yani hani nasıl diyeyim?.. Destek, yardım, yardım temelli çalışanlar var ki bence engellilik alanını 80%-90% yardım temelli şey üzerine kurulu. Bu da birçok alanda, bu alanda ilerleyebilmemizi çok kısıtlıyor, devamlı yardım temelli şey yapmak o yüzden hak temelli STK'ların hızla artması gerekiyor yani bu gerçekten hani yardım temellinden bu işi çıkartmak gerekiyor." Engelli STK'sı

“Yani şöyle... bizde hak temelli STK anlayışı çok güçlü değil. Çok az sayıda hak temelli mücadele yürüten savunuculuk, etkin savunuculuk yapan, etkin izleme yapan kuruluş sayısı Türkiye’de çok az. Yani üçe ayırabilirim: Birincisi hak temelli. Az sayıda da olsa hak temelli mücadele eden örgütler var. İkincisi yardım temelli mücadele eden örgütler var. Bu epeyce bir kalabalık. Daha çok bir şeyler isteyen bir şeyler şey yapan, kaynakları alıp işte dağıtmaya çalışan falan filan ihtiyaç sahiplerine...Bu tür şeyler işte daha kalabalık. Bir de bu alandan nemalanmaya çalışan rant kotarmaya çalışan üçüncü bir kategori örgüt biçimi var maalesef. Bunlar hak temelliymiş gibi kendilerini lanse ederler veya yardım temelliymiş gibi. Aslında yaptıkları iş engellik alanın yani özellikle engellilik alanının halkta uyandırdığı merhamet duygularını kullanarak para kazanmaktır. Başka da bir şey yok bir hizmet de yok. (...) Hak temelli çalışan bir kurumuz biz. (Bize) En uzak olanı da suiistimal eden, yani istismarcı, yani para... ranta çevirmeye çalışan gruplar”
Engelli STK’sı

Çocuk ve toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK’lar ise hak veya yardım temelli çalışma yaklaşımını STK’ların çalışma odağını ve metodunu kesen bir tanımlama olarak kullanıyor.

“Daha çok... Yani birden fazla kategorilendirme yapabiliyoruz: Birincisi aktivistler. İkincisi bilgi üretenler. Onun dışında temayla çalışanlar; işte çocuk işçiliği, insani yardım, eğitim ve benzeri çalışmalar yapan gruplar. Hak temelli ve yardım temelli çalışan gruplar diye çeşitli kategorilere ayrılabilir. (...) Biz (kendimizi) daha çok hak savunuculuğu yapan, araştırma, geliştirme ve model üreten bir organizasyon olarak görüyoruz.” Çocuk STK’sı

“(Çocuk alanında) hangi kategoriler olur, bir düşüneyim... Eğitim alanında çalışanlar, savunuculuk faaliyeti yapanlar, hak temelli çalışmalar yürütenler, yardım temelli çalışmalar yürütenler. (A: Peki bu kategorilerden size en yakın olandan en uzağa doğru nasıl sıralardınız?) Hak temelli, eğitim, savunuculuk, yardım temelli. Çocuk STK’sı

“Temel olarak sınıflandırmamı şöyle yapabilirim. Bir hemşeri dernekleri üzerinde bir kadın şeyleri var. Bunlar daha net bir sınıflandırma. Bunlar çeşitli illerin, ilçelerin, daha çok kadınların sosyal hayata katılımını sağlayan hemşeri bazlı oluşan dernekler. Hak temelli dernekler var. Hak temelli dernekler belki kendi içinde şiddet, siyasal haklar gibi olabilir. Girişimcilik yani kadının ekonomik boyutunu da belki bunun içerisine alır mısınız bilmiyorum? Bunlar olabilir. Bir de daha sosyal yani çeşitli sanat dernekleri var. Daha kültürel, sosyal ve sanatsal alanda var olan dernekler var. Bunları hak temelli olarak alınabilir ama çalışma alanı olarak ayırabiliriz. Mesleki örgütler var ama bunlar ya meslek grupları içerisinde oluyorlar ya ayrı. (...) Ekonomi ve girişimciliği ayırabiliriz. Çünkü şeyler var hani çok ciddi kadın girişimciler. Adanalı iş kadınları, Ankaralı iş kadınları... Yani o da bir kategori olabilir. Hak temelliden öte daha ekonomik yapıya yönelik olabilir.”

Toplumsal Cinsiyet / Kadın STK'sı

Mülteci alanında çalışan STK'larda hak temelli çalışan çalışmayan ayrımı belirgin. İnsani yardım alanında çalışan STK'lar bu alanı yardım faaliyetlerinin odağı üzerinden tasniflense de hak temelli çalışma ve insani diplomasi gibi konular yardım temellilikten farklılaşıyor.

“Yani, hedefine göre gruplandırabiliriz. Yani şu anlamda söylüyorum. Hizmet sunanlar var, hizmet sunanları ayrı bir yere koyuyorum. Bir bizim gibi kapasite geliştirme üzerine çalışanlar var. Bir de hak temelli yani hani farkındalık kamuoyu yaratma politika üzerinde değişim yaratma üzerine çalışanlar var.

A: Peki, bu oluşturduğunuz kategorilerden size en yakın olandan en uzağa göre nasıl sıraladınız?) Kapasite geliştirme tabi en yakın, sonra insani yardım sonra politika düzeyinde hak bazlı çalışma hak temelli (...) Hımm... Ya da hakkı başa... Hakkı ortaya alıp insani yardım yani hizmet temelliyi en sonra alabiliriz. Çünkü aslında birebir mülteciye dokunan yani diyelim bu merkeze ya da bizim gidip mülteciye birebir hizmet verdiğimiz şeyler olmuyor, durumlar.”

Mülteci / İnsani Yardım STK'sı

“Hak temelli, hak savunuculuğu yapan gruplar var. Bizim gibi daha çok insani yardıma odaklanan gruplar var. İnsani yardım daha birinci sırada. (...) Sonrasında da insan hakları ve insan diplomasi geliyor zaten. Bunları zaten beraber düşünebiliriz.”

Mülteci / İnsani Yardım STK'sı

Sivil toplumda son yıllarda çevre hakkı, kent hakkı, insanlığın ortak (mal) varlıklarından yararlanma hakkı gibi **üçüncü kuşak haklar** alanında çalışan kuruluşların özellikle kent ve çevre temalarında yer edindiğini söylemek mümkün. Örneğin kent alanında çalışan STK temsilcileri bu çalışma alanını tanımlarken yine hak temelli çalışmaları önemsiyor ve muhatap alıyor.

“Dediğim gibi kent çalışanlar, kır çalışanlar, hafıza, bellek çalışanlar ve daha hak temelli, daha tematik çalışanlar var. Ya da hak temelli çalışmayan dernekler var. Onu saymıyorum çok fazla işte. Yardımlaşma dernekleri, o derneği, bu derneği... o tabii biraz daha bizim çalışma alanımızın çok daha dışında, skalanın en öbür ucunda yer alan dernekler.”

Kent STK'sı

“Hak temelli gruplarla başlayabiliriz aslında. Yani bizim faaliyet alanımızda kent alanında faaliyet gösteren kurumların çoğu hak temelli çalışmaları gerçekleştiriyorlar. Buna savunuculuk da diyen var ama şehircilik anlamında bakıldığında bu tarzda bir grup söyleyebilirim. Bir de bizim yaptığımız gibi katılım odaklı yapanlar var. Bunun yanında da tırnak içerisinde söyleyeyim sadece bu işin PR'ını yapanlar var. Yani etkinlik düzenleyip, seminer yapıyoruz, konferans yapıyoruz şeklinde olaya böyle yaklaşanlar var. Biz en kıymetli olanın ikinci olduğunu düşünüyoruz. Katılımcı bir yaklaşım olması gerektiğini düşünüyoruz. Diğer grupların yaptığı çalışmalar kötüdür demiyorum ama alandaki ihtiyaçlara yönelik olmadığını düşünüyoruz.”

Kent STK'sı

Çevre alanında çalışan STK'larda da hak söylemine diğer faaliyet alanlarına kıyasla daha az olsa da rastlanıyor. Yaşanabilir bir dünya kurma ve çevre hakkı yakın zamanda çevre alanında öne çıkan konulardan. Bunu geçmişte yapılan araştırma sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda net olarak görüyoruz. Örneğin, YADA'nın önceki yıllarda gerçekleştirdiği Çevre Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları Profili Araştırmasında (2013) böyle bir vurguya rastlanmamıştı. Sivil toplum alanında bilgi üreten kuruluş temsilcileri de zamanla çevre ve hak konularının daha çok kesişeceğini öngörüyor.

“İnsan hakları örgütleri ile de şöyle bir şey var insan hakları ismi kullanılıyor ama hak örgütleri tanımlamasını kullanıyoruz biz. Hak örgütleri daha çok savunuculuk yapan belli bir alanda uzmanlaşmış örgütleri genel olarak kapsıyor. Kadın, çocuk temel haklar, ifade özgürlüğü gibi, adil yargılanma gibi alanlar. Ve giderek çevre hareketiyle bir temas olacak gibi gözüküyor. Çevre hakları, çevre aktivistlerinin hakları aynı zamanda.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

Bu, uzmanlık veya savunuculuk dışı, sosyalizasyon, destek veya yardımlaşma fonksiyonu üstlenen faaliyetler yürüten ya da bu amaçla kurulan kuruluşlarla bir araya gelme, sahaya ve hedef kitleye dair bilgi, gözlem ve deneyimler üzerinden iş birliği veya paylaşım kurma olasılıklarının gözden kaçmasına neden olabiliyor.

“Yardım temelli çalışan örgütleri açıkçası ben takip etmiyorum.... Asıl sivil toplum örgütü olan şey hak temelli çalışması gerekir gibi geliyor bana şahsen. (...) Yani hak temelli savunuculuk yürütülmesinden yanayız. Bu yüzden biraz daha sosyal hizmeti bir hak sunmak değil de bir yardım sunmak gibi gözleyen derneklerle çok ortaklaşamıyoruz. Ya da fikirlerle çok ortaklaşamıyoruz.”

İnsan Hakları STK'sı

Hak temelli ve yardım temelli ayrımı sivil toplum diyalogunun önündeki engellerden biri

Türkiye’de STK’lar arasında hak temelli yaklaşımla çalışmanın benimsendiği ve farklı tematik alanların aktörlerinin büyük oranda hak temelli çalışan kuruluşlarla tanımlandığı söylenebilir. Demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklerin tesisinde sivil toplumda hak temelli çalışmaların önemi yadsınamaz. Bununla beraber hak temelli - yardım temelli dikotomisinde kurulan geçilmez duvarlar sivil toplum diyalogu zemininin işlevsel hale getirilmesinin önünde bazı engeller yaratabileceği göz önünde bulundurmaya değer. Örneğin, hak temelli çalışan kuruluşlarda, haklar odağında çalışmayan kuruluşları yok saymak ve muhatap almamak oldukça sık karşılaşılan bir durum.

“Aslında yardım temelli yani yardım temelli işler yapan STK’lar biraz hak temelli STK’ların yoluna taş koyuyor gibi. Orada bir algı yaratılmaya çalışılıyor haklarla ilgili bu nedenle engelli alanında yardım temelli çalışan STK’ları beğenmiyorum.”

Kent STK'sı

Dikotomilerin sivil diyalogun önünde yarattığı bir diğer engel ise STK'ların farklı fonksiyonlara sahip hak temelli olmayan faaliyetleri yaparken yaşadığı tedirginlik.

"(...) ama hala dernek olarak bir kararsızlık içerisindeyiz. Hizmet temelli miyiz, hak temelli miyiz? Piknik düzenlemeli miyiz, düzenlememeli miyiz gibi. Ama pikniğin çıkarımlarından da olan şeydi: Oradaki çocuklar bu tarz etkinlikleri yapan kurumlarla bir bağ geliştiriyorlar ve derneğimizi bir ölçekte tanıyor biliyorlar şu anda. Kazanımımız oydu."

Çocuk STK'sı

Sivil toplumda temel özgürlükler ve haklar konularında iltica hakkı, inanç hakkı, cezaevlerindeki mahpus hakları, cinsel sağlık ve üreme sağlığına ilişkin haklar, çevre hakkı, kent hakkı, hayvan hakları, trafikte bisikletli hakları gibi farklı alanlar yer alıyor. STK'ların odağını kendi faaliyet alanındaki haklarla sınırlandırarak, bu konuya değmeyen konulardan imtina etmesine, dolayısıyla bir içe kapalılık durumuna neden oluyor.

Tematik haklar odağında çalışma ve STK'ların kendi faaliyet alanlarıyla sınırlı haklara odaklanması, temel insan hakları ve özgürlükler meselesine bütüncül bakış fırsatının kaçmasına neden oluyor. Bu konuda bir diğer risk alanı ise haklar arası hiyerarşi kurulması. Sivil toplum kuruluşları odaklandıkları konularının önemini başka alanlardaki hak savunularının üzerinde görme eğiliminde.

"İnsan hakları özellikle mağduriyetler konusunda dediğim gibi ideolojik bakış o örgütlerin aksiyon almasını çok etkileyen bir şey. Yani siz ideolojik bakışınız varsa hani ve kurumunuza da yansadıysa bazı mağduriyetleri hak ihlali olarak görmüyorsunuz ve o yüzden de en çok orada yani hani ideolojik meseleler arada bir iş birliğini engelleyen o. Bir de kırmızı çizgiler meselesi var. İşte sonuçta kendi bir kuruluş ortaya çıkarken ben kim olursa onun da hakkını savunacağım diye başlıyor ama öyle olmuyor. Kim olursa olsun mağdurdan yanayım diyebiliyor ama uygulamada öyle olmayabiliyor."

İnsan Hakları STK'sı

b) Muhafazakârlık- Sekülerlik Dikotomisi

Kendini muhafazakâr ve İslami değerler ile tanımlamayan kuruluşlar, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kuruluşları sivil toplum alanında görmüyor

Türkiye'de muhafazakâr ve seküler değerler üzerinden yaşam tarzı ve pratiklerde farklılaşmalara özellikle 90'lardan itibaren hem toplumsal dinamikleri hem siyasi alanı anlama ve tanımlamada sıkça başvuruluyor. Araştırma kapsamında ise STK tasniflerinde dikkat çekici noktalardan biri, toplumsal kutuplaşma çalışmalarında ele alınan siyasi parti tercihi, din,

inanç, kimlik, ideoloji gibi değişkenlerin STK'lar tarafından kendi alanlarında çalışan kuruluşları kümelemede daha az tercih edilmesi. Görüşülen 102 STK'dan sadece 6'sı din, siyasi yaklaşım, kimlik gibi belirleyiciler üzerinden bir gruplama yapılabileceğini veya yapıldığını ifade ediyor. Türkiye'de sivil toplumu tarif ederken İslami kuruluşların ayrı bir kategori olarak ele alınabileceğini düşünenler yine kendi kuruluşlarını İslami değerler ile tanımlayan kuruluşlar. Kendi kuruluşlarını İslami değerler ve muhafazakarlık ile tanımlamayan kuruluşlar, sivil toplumu muhafazakarlık veya sekülerlik ekseninde kategorize etmiyor. Ancak bu durum, böyle bir dikotominin olmadığından çok karışıklık kurdukları kategorinin varlığının meşruiyetini reddetmek ile ilişkili. Kendini muhafazakâr ve İslami değerler ile tanımlamayan kuruluşlar, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kuruluşları sivil toplum alanında görmüyor; bu nedenle kendi alanlarını bu dikotomi çerçevesinde tanımlamıyor.

"Ya... Var ya... Öğrenciler, teşkilatlanma mantığında kurulan dernekler de var. Yani öğrencilere yönelik çalışmalar yapan ya da siyasetle ilgili yine çok iç içe geçmiş şeyler... Sadece muhafazakâr mahalleler ile ilgili değil bu. Halk Evleri'nden başka yerler, bunlar da normalde sivil toplum. Sivil toplum gücü var. Ya zayıflıyor, artıyor... Döneme göre, konjonktüre göre değişiyor olabilir. Ama mevcut durumda bunların da bir gücü var. Bunlar da bir dernek en nihayetinde. Partilerle, siyasetle doğrudan bağlantıları da olsa bunlar da bir güç."

İnsani Yardım / Mülteci STK'sı

Sivil toplum alanını tarif ederken başvurulan dindarlık /muhafazakarlık – sekülerlik dikotomisi yaklaşımı, çalışma biçimi ve faaliyetlerine göre gruplamayı dikey kesen bir değişken.

"Vallahi demokratikleşme diye genelleştirdiğim de işte hak temelliler, dayanışmacılar... Dayanışmacıların da işte bazılarının demokrasiyle alakası yok ama bazılarının var. Çünkü Türkiye'de sivil toplum örgütü dediği zaman bunun büyük bir çoğunluğu biliyoruz ki anladığımız manada sivil toplum örgütü değil. Hak temelli ya da demokratikleşme çalışanların oranı zaten çok düşük. Dolayısıyla onların da içinde işte daha muhafazakâr olanlar daha seküler olanlar, şeklinde herhalde gruplara ayırabiliriz."

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

“Türkiye’de genellikle gruplama ideolojik olarak yapılıyor. Sağ-sol STK’lar, İslami, muhafazakâr ve seküler STK’lar şeklinde gruplanıyor. Ben buna göre gruplamazdım. Ben faaliyetlerine göre gruplardım. Bu faaliyetlerine göre gruplamak bir mesela eğitimin hedef kitlesi olan grupları dikkate alarak gruplayabilirdik. Bu önemli bir zemin olurdu. Kadınlara yönelik eğitim yapan STK’lar, çocuklara yönelik eğitim yapan STK’lar, dezavantajlara yönelik eğitim yapan STK’lar gibi hedef grupları dikkate alan bir gruplama yapabiliydik. Ya da eğitim tipi, eğitim türüne göre de gruplama yapabiliydik. Diyelim ki yani biraz daha yaygın katılımlı eğitimler yapan, biraz da odaklı gruplara yönelik eğitimler yapan, biraz daha uzmanlık gerektiren eğitimler yapan STK’lar olarak gruplandırabilirdik. Ben faaliyet niteliğine göre gruplandırmanın daha makul olduğunu düşünüyorum.”
Eğitim STK’sı

Seküler STK’lar muhafazakâr STK’ları homojenize ediyor ve bu alandaki farklılaşmalardan daha az haberdar

Bir sonraki bölümde detaylandırıldığı üzere ağ haritalarını incelediğimizde özellikle beğenilmeyen STK’lar sıralanırken muhafazakâr dünya görüşünü temsil ettiği düşünülen

farklı STK’ların aynı kategoride ele alındıkları görülüyor. Bununla birlikte, STK temsilcileri kendi çalışma alanlarında faaliyet gösteren diğer aktörleri sayarken kendilerine uzak gördükleri kuruluşlara daha az referans veriyor. Özellikle görüşülen seküler kuruluşların temsilcileri çalışma alanlarını tarif ederken kendilerine uzak gördükleri STK’ların çalışma alanlarına spontane olarak referans vermiyor, ancak kendi alanlarında beğenmedikleri STK’lar sorulduğunda bu STK’ların da bu alanda faaliyet gösterdiğine değinmiyor. Bu yüzden özellikle seküler STK’ların kendi çalışma alanındaki aktörleri gruplarken de bu tür bir ayrıma gitmediği görülüyor. Başka bir deyişle STK’lar kendilerine uzak buldukları STK’ları kendi faaliyet alanında çalışan aktörler olarak görmeme eğiliminde.

Öte yandan kendisini İslami değerler üzerinden tanımlayan STK’lar seküler kanat olarak değerlendirildiği kuruluşları “sosyalist”, “Kürtçü”, “cumhuriyetçi” ideoloji ayrımı gibi daha fazla kategori ile konuşuyor. Ama seküler kuruluşlar, muhafazakâr kuruluşları tanımlarken daha genelleştirici. Muhafazakâr kuruluşlar “İslamcı”, “yandaş” ve “hükümet güdümlü” olarak nitelendiriyor ancak bu kavramlar eşit olarak görülüyor. Oysaki, Türkiye’de hem seküler hem muhafazakâr kesimin homojen gruplar olduğunu söylemek oldukça zor. Seküler veya muhafazakâr hassasiyetlere sahip kişileri veya kuruluşları genelleştirmek mümkün olmadığı gibi, bu kesimdeki her kuruluşun aynı ideoloji ve görüşte olmadığı STK’ların kendi kuruluşlarını ve diğer kuruluşları tanımlamalarından gözlemlenebiliyor. Muhafazakâr olan ancak kamu politikalarına muhalif kuruluşlar ve oluşumların olması, muhafazakâr sivil toplum kuruluşları tanımlamasıyla kurulan homojen bir kategorinin olmadığına işaret ediyor. Lakin seküler kuruluşlar bu alanı homojen bir kategori olarak tanımlama eğiliminde.

Özetle, muhafazakâr STK'lar seküler kuruluşları daha az homojenize ederken sekülerler muhafazakâr STK'ları oldukça homojenize ediyor ve bu alandaki farklılaşmalardan daha az haberdar. Bu durum seküler kuruluşların konu odaklı kurduğu ağları dışı kapalı ve geçilmesi zor kılıyor.

c) Yanlılık – Tarafsızlık Dikotomisi

STK'lar diğer STK'ları devlet, hükümet, özel sektör veya fon kaynaklarıyla ilişkilerini güdümlülükle tanımlıyor

Görüşmeler esnasında sivil alan tasnifinde ve diğer STK'ları beğenme-beğenmeme dinamiklerinde öne çıkan diğer bir ikilik ise yanlılık üzerine. Bu yanlılık / tarafsızlık durumu çoğunlukla hükümete yakınlık üzerinden tarif edilse de özel sektör ve fon kaynaklarından faydalanma durumuna göre de bir güdümlülüğün söz ediliyor.

STK temsilcilerinin kendi faaliyet alanlarında yer alan aktörleri tarif ederken diğer STK'ları doğrudan siyasi partilerle ilişkilendirmeleri söylem düzeyinde oldukça düşük. Daha ziyade "hükümete yakın olmak", "GONGO şeklinde çalışmak", "yandaş olmak" üzerinden bir değerlendirme var. Bu tanımla en çok eşleştirilen STK ise kadın alanında çalışanlar. Kısaca kavramı açıklamak gerekirse, GONGO (government-organized non-governmental organization²), hükümet tarafından organize edilmiş/örgütlenmiş sivil toplum kuruluşu

olarak tanımlanıyor. Türkçe kaynaklarda ise "Hükümet Güdümlü ya da Destekli Sivil Toplum Kuruluşu" olarak nitelendiriliyor. Görüşmelerde de STK temsilcilerinin GONGO'ları bu tanımla olumsuz şekilde kullandığı gözleniyor.

"A: Peki sivil toplumu genel olarak düşündüğünüzde eleştirel baktığınız gruplar var mı?

G: Konun çok ötesinde bu şey meselesi bana çok itici gelmeye başladı son dönemde. Hükümetin kurdurduğu birtakım sivil toplum örgütleri var. Bu kadın örgütleri arasında çok var. İşte İstanbul sözleşmesine karşı çıkan örgütler, boşanmış babalar falan. Aile koruma kurumları falan çok arttı son dönemde. Ben onlardan şahsen hiç hazzetmediğimi söyleyebilirim. İnsan hakları savunuculuğu yapmadıkları da çok açık zaten. Ne yaptıkları belli değil. GONGO dediğimiz örgütler aslında."

İnsan Hakları STK'sı

2 Reza Hasmath, Timothy Hildebrandt & Jennifer Y. J. Hsu (2019) Conceptualizing government-organized non-governmental organizations, Journal of Civil Society, 15:3, 267-284, DOI: 10.1080/17448689.2019.1632549

"A: Peki sivil toplumu genel olarak düşündüğünüzde kendinize uzak bulduğunuz sivil toplum kuruluşları var mı?"

G: Tabii var. Biraz önce adını andığım örgütlenmeler. Bunlar çok son ve yeni tipolojiler. Bunlara işte GONGO deniliyor. Efendim, geçen dün toplantıda birisi esprili bir isim de taktı ama aklımda kalmadı o işte. Sivil devlet örgütü gibi bir şey koydu... Sonuçta sivil toplum kuruluşlarının özelliği hükümetle aralarına bir mesafe koymalarıdır. Bu iş birliği yapılmayacağı asla temas edilmeyeceği anlamına gelmez ama eleştiri konusu yapılacak meselelerle ilgili yani dört bin tane mesela derneğin kapatılması bizim için eleştiri konusudur. Hak örgütlerinin kapatılması bizim için bir eleştiri konusudur. Derneklerin kuruluşu sırasında engeller çıkarılması bizim için bir meseledir. Dolayısıyla dikkat ederiz. Kamu fonlarının adil, hakkaniyetli ve şeffaf bir şekilde kullanılması bizim için bir meseledir. Şimdi bunun böyle kullanılmadığı derneklere şüpheyle yaklaşıyoruz."

Sivil Toplum – Düşünce Kuruluşu

STK'lar tarafından tarafsızlığın bir boyutu ise özel sektör ile angajman. Özellikle çevre STK'ları çevre konusunda özel sektör tarafsızlık durumunu ise greenwashing – yeşil badana-yapan STK'lar olarak eleştiriliyor.

"Onlar biraz işte Greenwashing (yeşil badana)³ dediğimiz daha yeşilmiş gibi görünme şeyleri yapıyorlar ama sonuçta onlar da bizim alanımızda çalışıyormuş gibi görünüyorlar, onlara biraz mesafeli duruyoruz."

Çevre STK'sı

"Greenwashing yapanları sevmiyorum. Bunların içerisinde vakıflar da var. Ama isim vermek istemiyorum. Ekolojik olmayanlarla çalışıp, onları ekolojikmiş gibi göstermeye çalışanları sevmiyorum."

Çevre STK'sı

Yanlılık çoğunlukla hükümete yakın olmakla özdeşleştirilse de benzer bir söylemin özel sektör ve fon kuruluşları ile yakınlıkla da ilişkilendirildiği görülüyor. STK'lar diğer STK'ları devlet, hükümet, özel sektör veya fon kaynaklarıyla ilişkilerini güdümlülükle tanımlıyor. STK'lar "projecilik" diye bir kategori tanımlıyor ve bu kategoride fon veren ile kurdukları ilişki yanlılık olarak tanımlanıyor.

3 Ürünleri gerçekte olmadığı halde çevre dostuymuş gibi göstererek etiketlendirme.

"Bir de son dönemlerde -belki de 90'lardan beri- STK alanı sektörleşmeye başladığından beri, biraz projecilik ön plana çıktı. Fon almak için birtakım dernekler ve örgütlerin kurulması, gelir haline getirilmesini de görüyoruz. Kendilerini belli ediyorlar. Yaptıkları işlere ve oluşumun kendisine bu durum yansıyor. Sivil toplumun en sevdiğim özelliklerinden biri de bu. Değişik alanlarda çok temel prensipleri benimseyen ve değişik alanlarda çalışan örgütler, zaten birbirini tanıyor. Onlarda birlikte çalışma durumu var. Az önce bahsettiklerim bunların dışında kalıyor. Ben kendim de onlarla iş yapmayı ya da bulunduğum örgütün onlarla iş yapmasını tercih etmem".

Kadın STK'sı

"Sadece dediğim gibi bir fon geliyor genelde politik olarak bir fon veriliyor bir gruba ve o fonla bir anda ortaya çıkan dernek ve şeyler var. Zaten o fon bitince de kapanıyor o dernekler dolayısıyla hani onlardan uzak durmak isterim. Pek işimiz olmaz yani onlarla çalışmayız."

Eğitim STK'sı

"G: Yani bu anlamda proje temelli çalışan, onlarca hatta yüzlerce örgüt var tabii. Bu anlamda öyle bir ayrımı... o yüzden (kendi STK'sı için) tek diyorum. Onun dışında STK'ların, derneklerin çünkü belli bazı sorumlulukları ve yükümlülükleri var işte ne bileyim bir ofis tutmaları, kiralamaları gerekiyor. Ne bileyim belli beyannameler vermesi gerekiyor. İşte genel kurullarını belli bir periyotta yapmaları gerekiyor. Bunlar hem emek hem maliyet gerektiren hususlar. Bu nedenle aidat, üyelik aidatı olması gerekiyor. O da kolay kolay toplanamıyor Türkiye'de o tür aidatlar. Bu yüzden projeye bağımlı hale geliyor. Proje yoksa para yok para yoksa faaliyet de olmuyor maalesef. O anlamda projersiz ilerleyebilen şu an aklıma gelen bir dernek yok."

Çocuk STK'sı

STK'lara ilk akla gelen STK'lar sorulduğunda genellikle kendileriyle ilintili, kendi çalışma alanlarına yakın ya da iş birliği yaptıkları STK'lar sıralanıyor. Dikotomilerin diğer ucunda görülen STK'lar aktör olarak tanımlanmıyor, görülmüyor, çoğu zaman bahsi bile geçmiyor.

Hak temellilik üzerine bir tahakküm kurulduğu görülüyor ve bu da STK'ların diğer STK'ları muteber görüp görmemesini belirleyen önemli bir faktör. Bu hiyerarşinin diyalog imkanlarını kısıtladığını söylemek mümkün. Muhafazakârlar sekülerleri daha az homojenize ediyor. Kendilerini seküler olarak tanımlayan STK'lar ise muhafazakâr STK'ları aynılaştırıyor. Bu bakımdan sekülerlerin kurduğu ağın çok daha katı ve geçilmez olduğu söylenebilir.

1.2. DİYALOG HARİTALARI

Araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşlarından hem kendi temalarında hem başka temalarda faaliyet gösteren 115 kuruluşu 4 eksende değerlendirmesi istendi:

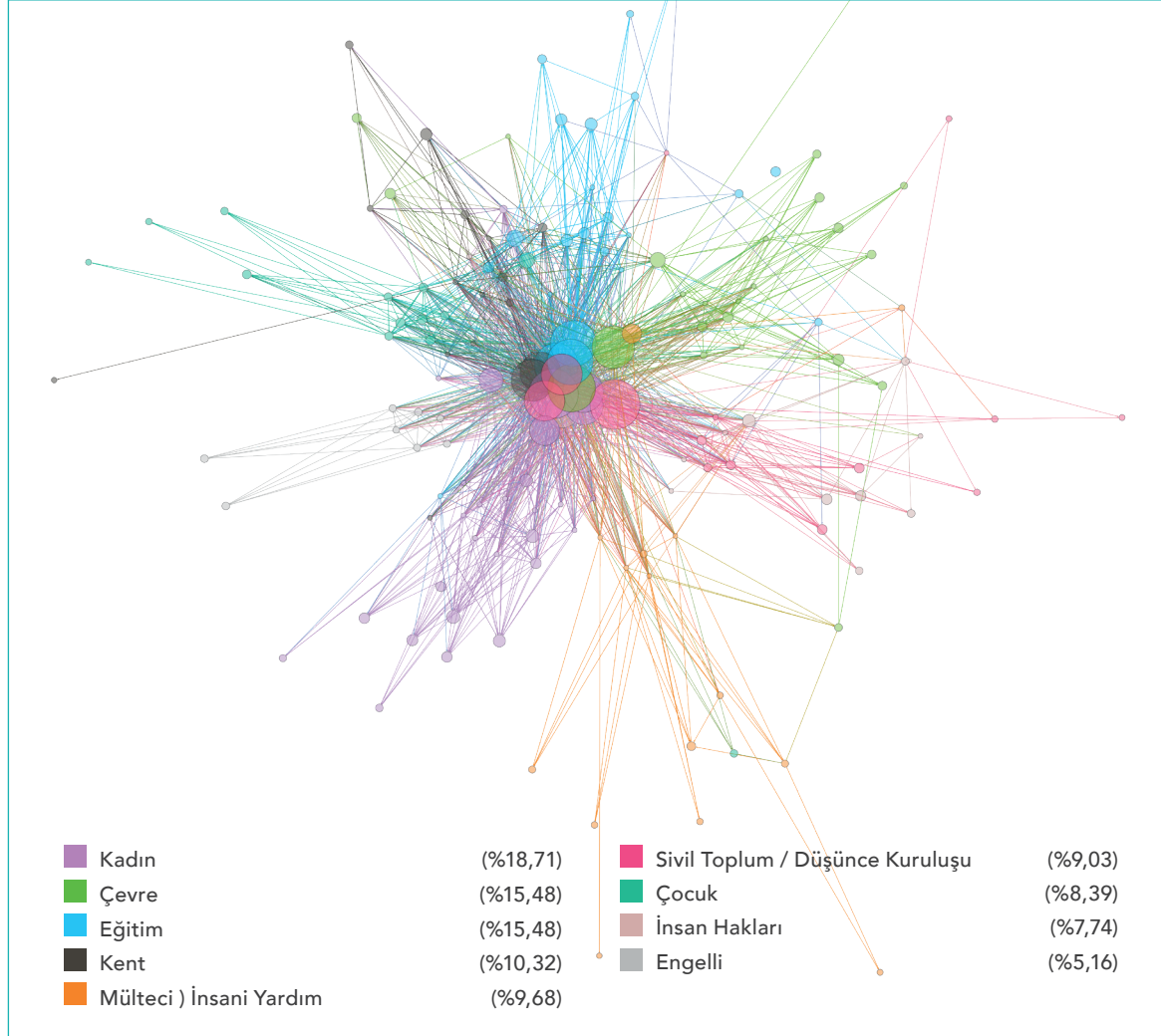
1. Birlikte Çalışma (Olumlu Yaklaşım): Bu kuruluşla birlikte çalışmaya nasıl bakarsınız?
2. Birlikte Çalışma (Olumsuz Yaklaşım): Bu kuruluşla birlikte çalışmaya nasıl bakarsınız?
3. Temas: Bugüne kadar kurum olarak bu kuruluşla hiç temasınız oldu mu? [Evet – Hayır]
4. Logo: Bu kuruluşla logolarınız yan yana gelebilir mi? [Evet, olumlu bakarız – Hayır, olumsuz bakarız]

Haritalardaki her yuvarlak (node) bir sivil toplum kuruluşunu, her ok (edge) ise o STK'nın hangi STK'yı ifade ettiğini temsil ediyor. STK'ların harita üzerinde konumlandığı yerler ise bu eksenlerdeki puanlamaların birbirlerine benzerliğine göre konumlandı. Başka bir deyişle, benzer puan veren STK'lar birbirlerine yakın, puanlaması birbirinden farklı olan STK'lar ise birbirlerinden uzak olarak konumlandı. Haritaların en merkezindeki ise farklı STK'lar tarafından bu eksenlerdeki en sık ifade edilen STK'lar yer alıyor. STK'ları temsil eden noktaların büyüklükleri (yarı çapları) başka STK'lar tarafından söylenme sıklığına göre ölçeklendirildi.

Bu dört eksen, kategoriler arasındaki diyalogun mevcut durumunu resmetmek amacıyla iki değişkene göre incelendi:

- STK'nın tematik alanı (Faaliyet Alanı)
  - Kadın / Toplumsal Cinsiyet (%18,7)
  - Çevre (%15,5)
  - Eğitim (%15,5)
  - Kent (%10,3)
  - Mülteci / İnsani Yardım (%9,7)
  - Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu (%9,0)
  - Çocuk (%8,4)
  - İnsan Hakları (%7,8)
  - Engelli (%5,2)
- STK'nın baskın politik pozisyonu
  - Seküler (%84,5)
  - Muhafazakâr (%15,5)

Harita 1. Faaliyet Alanına Göre Olumlu Yaklaşım

1.2.1. Diyaloga / Bir arada Olmaya Olumlu Yaklaşım

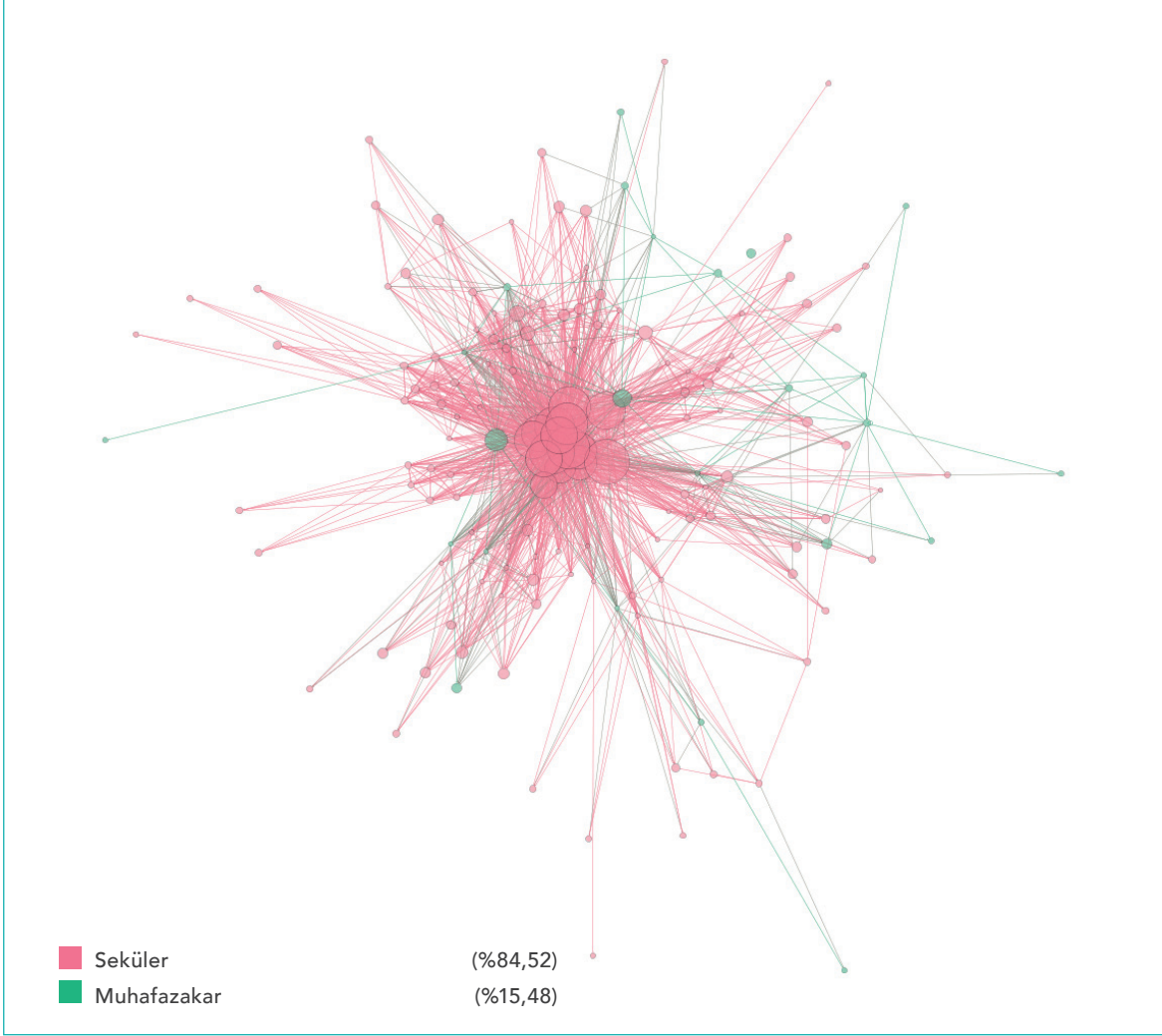
Olumlu yaklaşım eksenindeki haritalarda, aynı temada faaliyet gösteren STK'ların birbirlerini daha olumlu puanladıkları görülüyor. Kadın / toplumsal cinsiyet STK'ları yine aynı alanda faaliyet gösterenleri, çevre kuruluşları çevre kuruluşlarını, eğitim kuruluşları eğitim kuruluşlarını daha olumlu puanlama eğiliminde. Öte yandan bu durum, temalar arasındaki temas veya farkındalık kısıtlılığına işaret ediyor. Temalar arası olumlu yaklaşım hem tanınırlığın

düşük olmasından hem de kendi alanları ile farklı tematik alanların ortaklaştığı konunun olmadığına dair inançtan kaynaklanıyor.

Olumlu yaklaşım haritasının merkezinde tematik alanlarından, politik pozisyonlarından ve tasnif kategorilerinden bağımsız olarak en bilinir ve iletişimi en aktif STK'lar yer alıyor. Pozitif algıların yoğunlaştığı STK'ların sivil toplum konusunda çalışanlar ve tematik alanlarındaki en görünür olanların olduğu gözüküyor.

Harita 2. Politik Pozisyona Göre Olumlu Yaklaşım

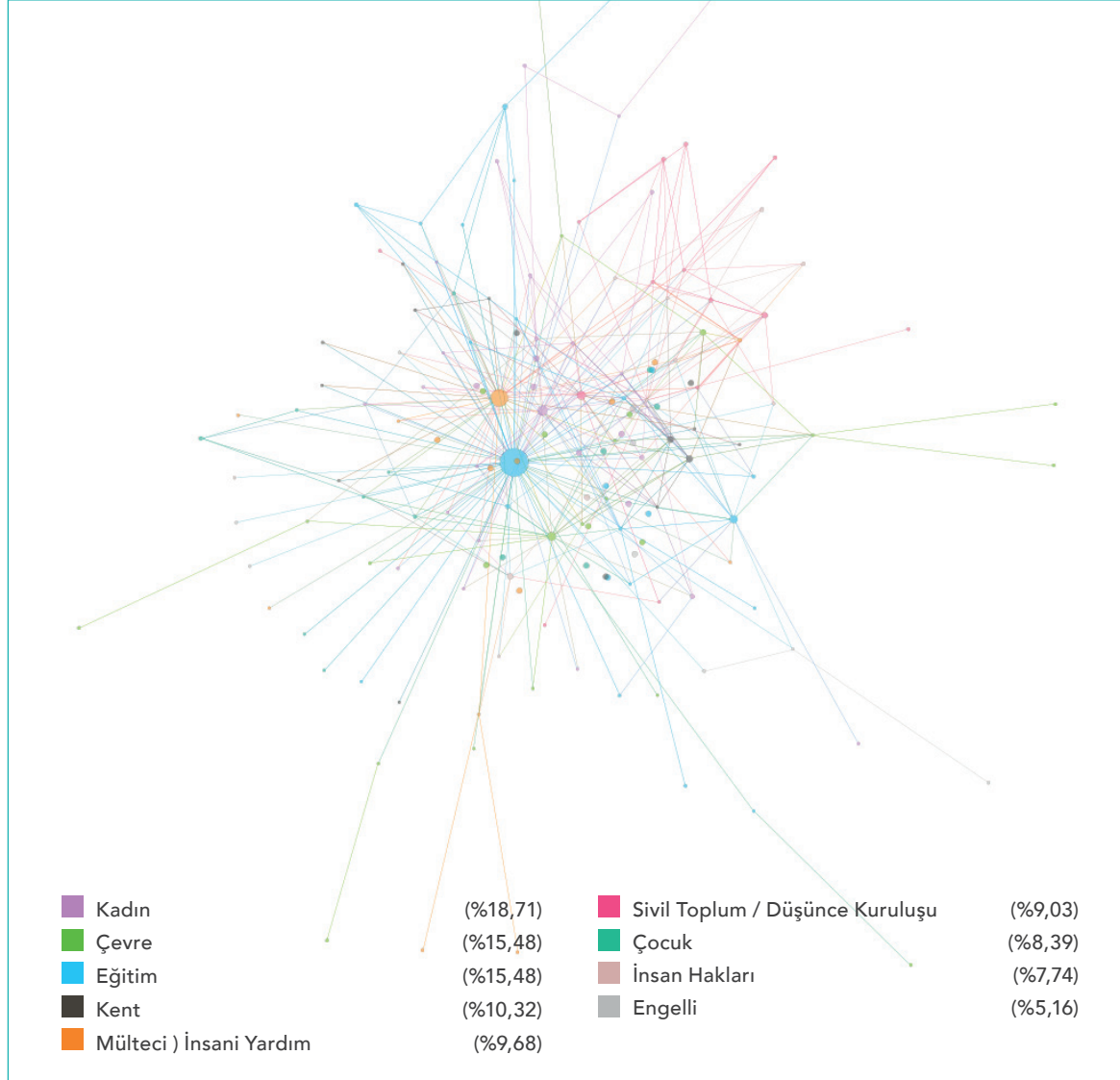

STK tasniflerinde siyasi parti tercihi, din, inanç, kimlik, ideoloji gibi değişkenler STK'lar tarafından kendi alanlarında çalışan kuruluşları kümelemede daha az tercih edilirken, birbirilerini değerlendirirken politik pozisyona ayrışma belirgin. STK'lar kendi konumlandıkları politik pozisyonun karşısında olduğunu düşündükleri STK'lar ile diyaloga uzaklar.

STK'ların politik pozisyonlarına göre bakınca, seküler STK'ların olumlu yaklaşımlarda muhafazakâr STK'lara göre daha merkezde konumlandığı gözüküyor. Politik pozisyon

haritasının merkezinde konumlanan muhafazakâr eğilimli hiçbir STK yok. Merkeze yaklaşan muhafazakâr STK'lar ise seküler kesimden aldıkları puanla değil, kendi pozisyonlarındaki STK'ların skorlaması ile merkeze yaklaşıyor. Merkezi konumlarda olan seküler STK'lara bakıldığında, bu STK'ların hem kendi politik pozisyonlarındaki STK'lar hem de kısmen de olsa muhafazakâr STK'lar tarafından olumlandığı görülüyor.

Harita 3. Faaliyet Alanına Göre Olumsuz Yaklaşım

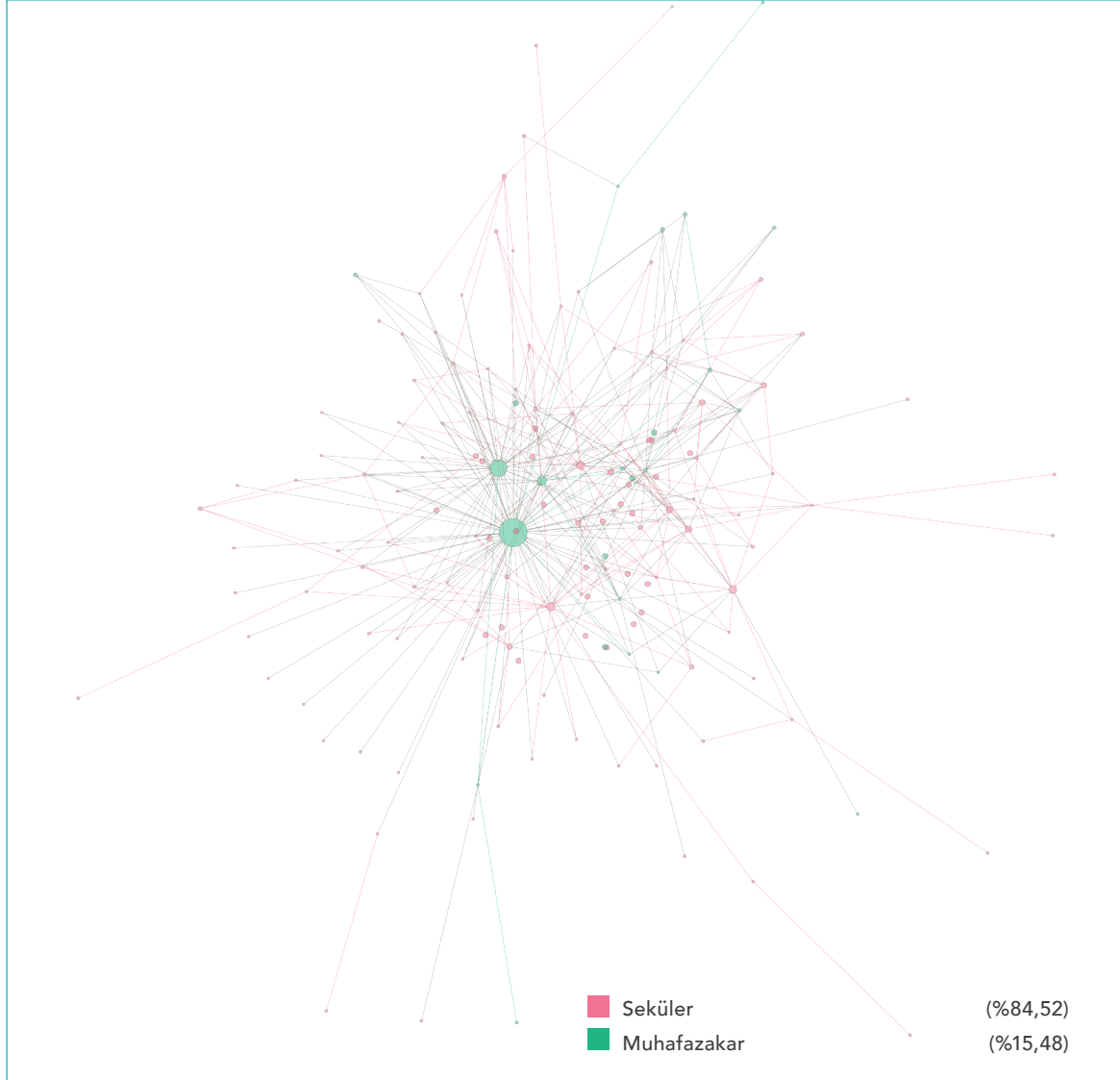
1.2.2. Diyaloga / Bir Arada Olmaya Olumsuz Yaklaşım

Olumsuz yaklaşım haritasına bakıldığında STK'ların kendi faaliyet alanlarından çok başka faaliyet alanında olan STK'ları olumsuz değerlendirdiği görülüyor. Olumlu yaklaşımlarda STK'lar kendi faaliyet alanlarının

içinden, olumsuz yaklaşımlarda ise kendi faaliyet alanları dışından STK'ları dile getiriyor. Bu durum aynı zamanda STK'ların kendi alanlarındaki kuruluşları daha iyi tanınması, faaliyetlerini daha iyi bilmesi ve diğer taraftan kendi faaliyet alanları dışındaki STK'ları tanımaması ve başka alanlara kapalı olması ile açıklanabilir.

Harita 4. Politik Pozisyona Göre Olumsuz Yaklaşım

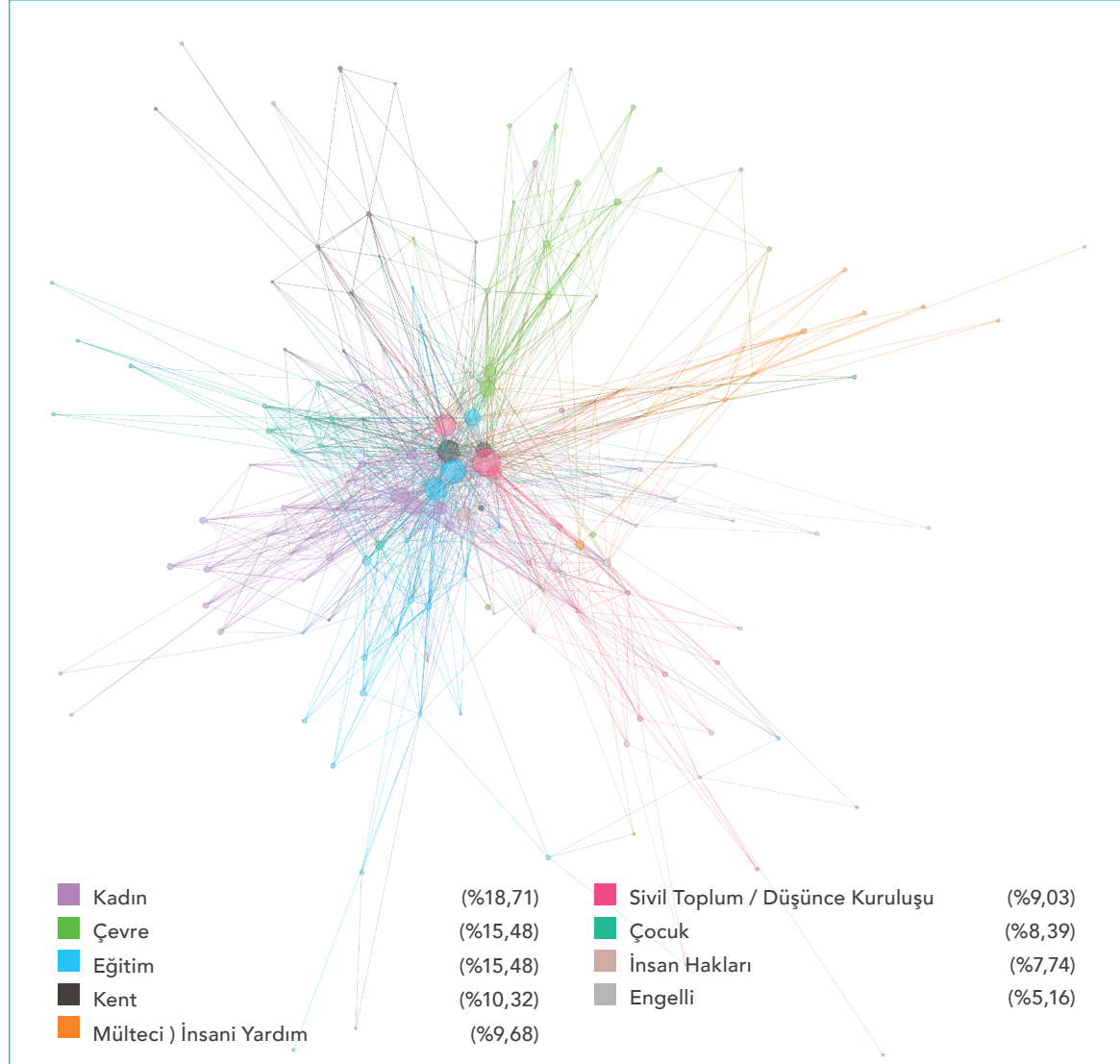

Olumsuz yaklaşım haritasının merkezinde tek bir STK var. Eğitim alanında faaliyet gösteren bu STK'ya olumsuz yaklaşım tüm faaliyet alanlarından geliyor. Olumsuz algılanan STK'lar haritasının merkezine yaklaşan bir mülteci / insani yardım kuruluşu ile kadın alanında faaliyet gösteren birer STK daha var. Bu üç STK hem kendi faaliyet alanlarından hem de farklı temalardaki STK'lardan olumsuz puan alıyor.

Olumsuz algı haritasının merkezinde konumlanan biri eğitim, biri insani yardım / mülteci ve biri de kadın STK'sının ortaklaştığı ve olumsuz algıyı kuran temel faktör politik pozisyonları. Diğer STK'lar tarafından en olumsuzlanan bu üç STK'nın hükümet ile bağlarının güçlü olduğu ve şeffaf olmadıkları eleştirisi güçlü. Bu eleştiriler hem seküler STK'lardan hem de yer yer kendi alanlarında faaliyet gösteren diğer muhafazakâr kuruluşlardan geliyor.

Harita 5. Faaliyet Alanına Göre İlişki Haritası

1.2.3. Daha Önce İlişkiye Geçmiş Olmak

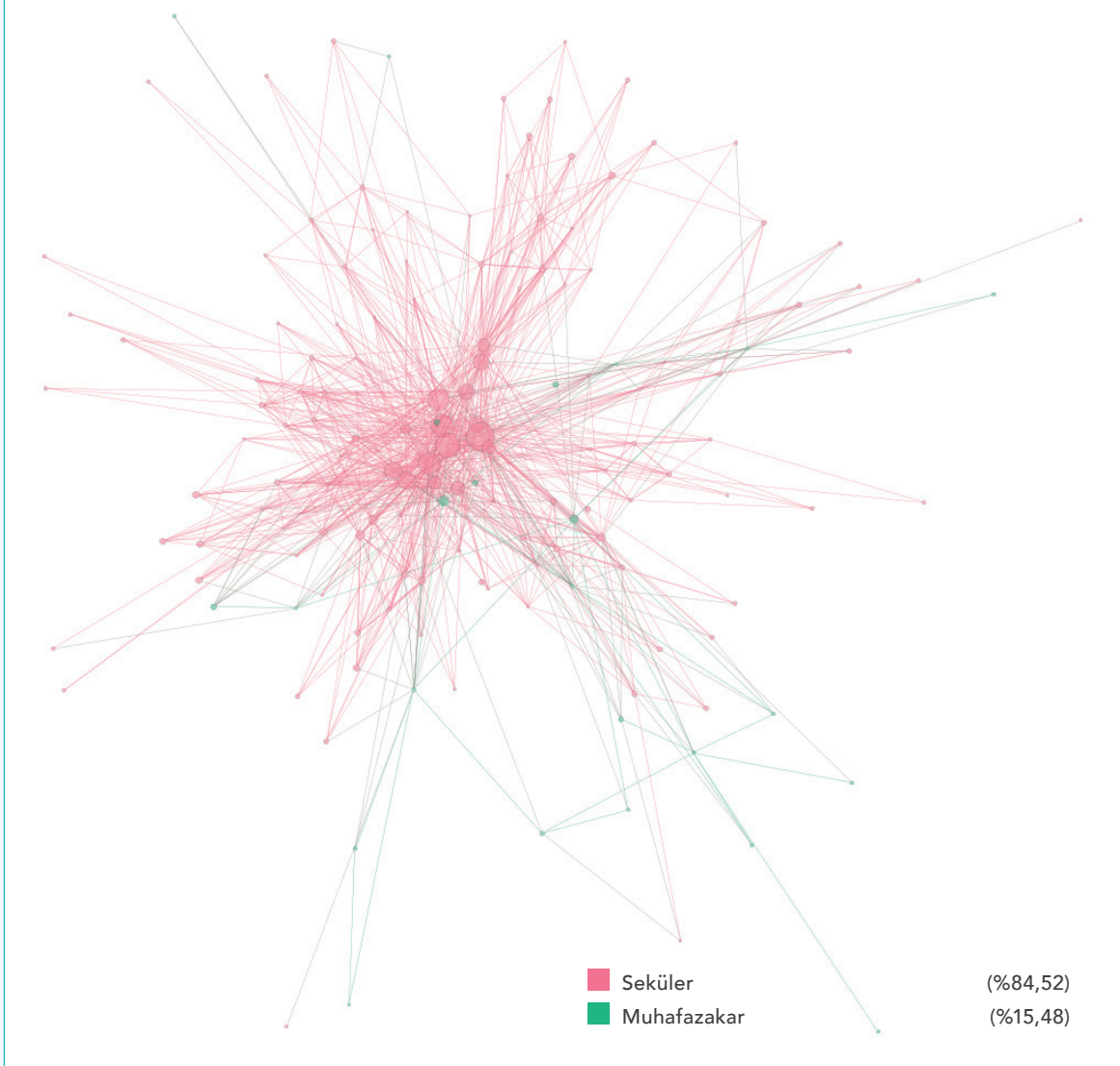
Araştırma kapsamında STK'lara, geçmişte ilişkiye geçtikleri diğer STK'lar soruldu. Tematik kategoriye göre bakıldığında sivil toplum çalışan STK'lar, düşünce kuruluşları, kent ve eğitim alanındakiler en çok ilişkiye geçilen STK'lar. Öte yandan ilişki haritası

incelendiğinde, STK'ların çoğunlukla kendi faaliyet alanlarında faaliyet gösteren STK'lar ile ilişkiye geçtiğini, alan dışı ilişkilerin nadir kurulduğu görülüyor. Niteliksel analizlerde de bulgulandığı üzere STK'lar hem farklı temalarda faaliyet gösteren diğer STK'ları tanımıyorlar, hem de ortaklaşılacak bir konu veya bir mesele olduğunu düşünmüyorlar.

Harita 6. Politik Pozisyona Göre İlişki Haritası

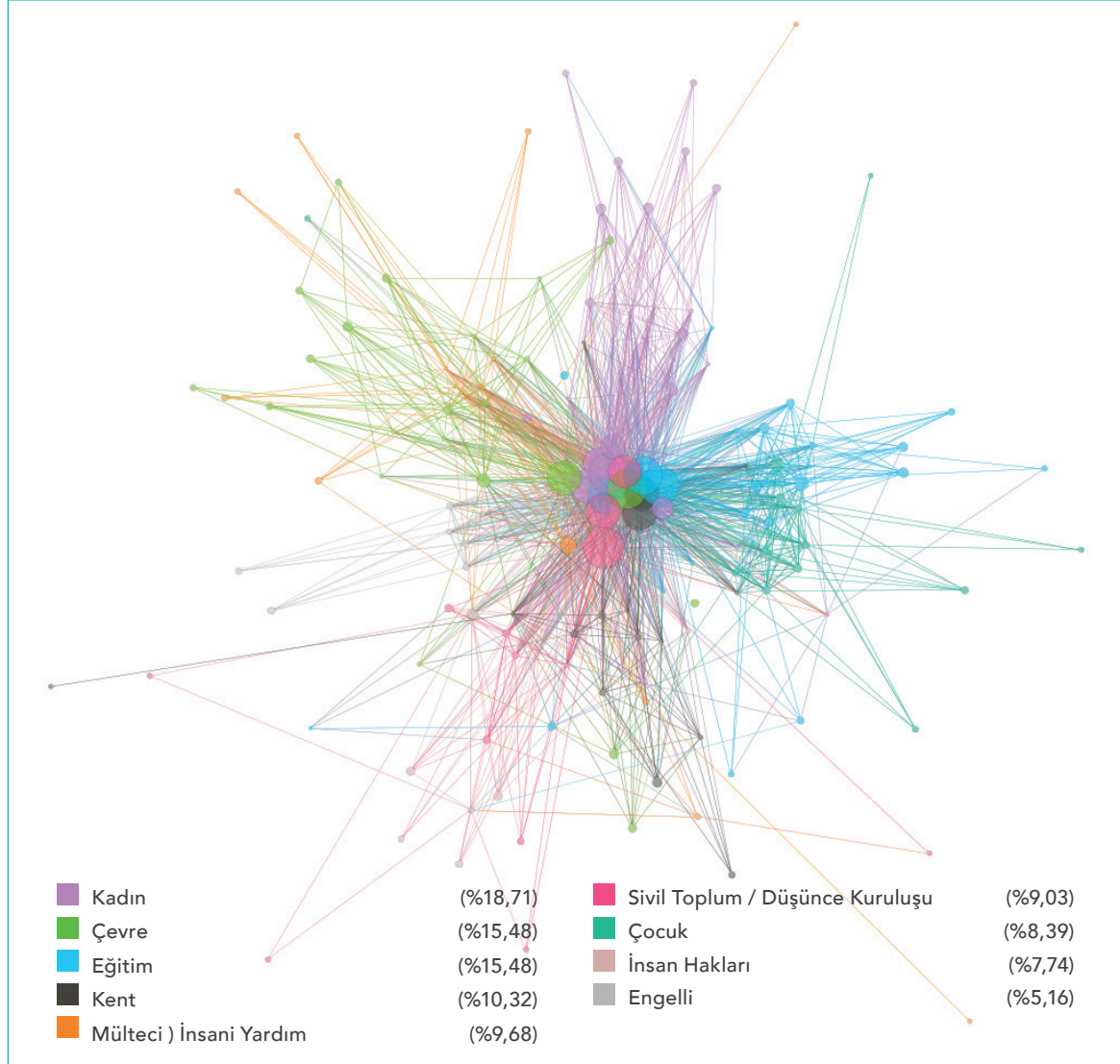

Tema dışı ilişkiler sınırlı ancak bu tür ilişkiler için fırsat penceresi açık. Ortaklaşılan konularda geliştirilecek ilişkilere STK'lar, dünya görüşlerine ilişkin çizdikleri kırmızı çizgileri aşmadığı sürece sıcak bakıyorlar.

İlişki haritalarında en belirgin ayrışma politik. Hem muhafazakâr STK'ların hem de

seküler STK'ların birbirleri ile ilişkiye geçme deneyimleri az. Farklı siyasi pozisyona sahip STK'lar arasındaki kısıtlı ilişki deneyimleri ilişkiye geçme potansiyelini azaltarak mesafeleri belirginleştiriyor. Teması arttırmaya yönelik farklı politik pozisyonlardaki STK'ların da bir araya geldiği ortamlar, platformlar ve etkinliklere olan ihtiyaç belirgin.

Harita 7. Faaliyet Alanına Göre Logoların Yan Yana Olması

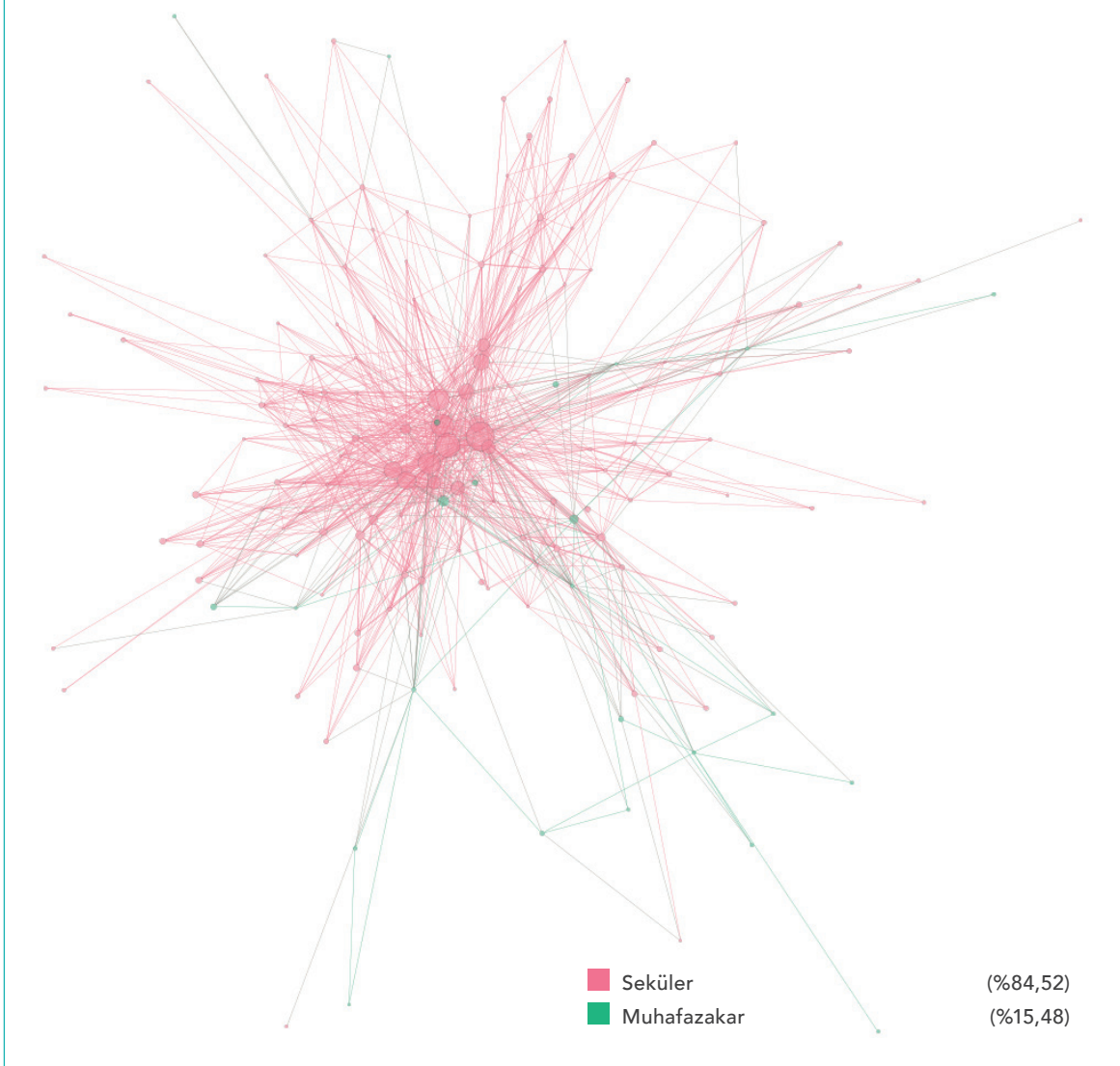
1.2.4. Kurumlarının Logolarının Yan Yana Olması

Kuruluşların logolarının yan yana olması konusunda en olumlu yaklaştıkları STK'lar kendi tematik alanlarında faaliyet gösteren en

görünür STK'lar ile hedef grubu sivil toplum olan STK'lar. Tema içi ilişkilene tema dışından daha yüksek. STK'lar kendi alanlarında faaliyet gösteren STK'lar ile birarada görünmenin, kendi teması dışında STK'lar ile görünmekten daha uygun olduğunu düşünüyor.

Harita 8. Politik Pozisyona Göre Logoların Yan Yana Olması

Logolarının yan yana bulunmasına ilişkin algıya bakıldığında politik dikotomonin bu alanı belirgin bir şekilde ayırttığı görülüyor. Muhafazakâr STK'lar kendi aralarında, seküler STK'lar kendi aralarında pozisyonlanıyor; karşıt

olduğu düşünülen pozisyon ile temas sınırlı. Öte yandan muhafazakâr STK'lar seküler pozisyonu kategorik olarak dışlamıyor, birlikte çalışma ve bir arada görünme konusunda sekülerlere göre daha açıktır.

1.3. STK-STK İLİŞKİLERİNDE BİLİNİRLİK, BEĞENİ VE TEMAS ODAKLI ALGILAR

Araştırma kapsamında STK'lar arası beğeni dinamiklerini anlamak üzere STK temsilcilerine spontane olarak ve tematik faaliyet alanına göre ayrılmış önceden belirlenmiş STK listeleri yöneltilecek bu listede yer alan kuruluşları duyup duymadıkları, bugüne kadar temas edip etmedikleri, kuruluş olarak bu STK'lara yönelik olumlu ya da olumsuz olmak üzere nasıl bir yaklaşıma sahip oldukları, kuruluşlarının logolarının yan yana gelmesine yönelik tutumları ve bu kuruluşları ne kadar itibarlı buldukları soruldu.

Bu kapsamda yöneltilen sorular şunlar:

1. Duyulma: Bu kuruluşu daha önce duydunuz mu? [Evet – Hayır]
2. Temas: Bugüne kadar kurum olarak bu kuruluşla hiç temasınız oldu mu? [Evet – Hayır]
3. Birlikte Çalışma (Olumlu Yaklaşım): Bu kuruluşla birlikte çalışmaya nasıl bakarsınız? [Olumlu – Olumsuz]
4. Logo: Bu kuruluşla logolarınız yan yana gelebilir mi? [Evet, olumlu bakarız – Hayır, olumsuz bakarız]
5. İtibar: Bu kuruluşu ne kadar itibarlı bulursunuz? [1 Hiç itibarlı değil- 10 son derece itibarlı olacak şekilde 10 üzerinden bir skor verir misiniz?]

Söz konusu STK listeleri tüm tematik kategorilere ortak sorulan STK'lar ve sadece ilgili temada faaliyet gösterenler olarak iki listede ele alındı. Araştırma kapsamında tüm tematik kategorilere ortak sorulan STK'ların yer aldığı verili listelerde yer alan STK'ların Türkiye'de sivil alanda görünürlüğü

ve kapasitesi yüksek kuruluşları kapsamaması hedeflendi.

Tematik alana göre listelenen STK'lar ise kendi temasında öne çıkan, tematik kategori içerisinde farklı hedef gruplarla veya farklı yerelerde ve aynı temanın farklı çalışma alanlarında çalışan STK'ları kapsayacak şekilde düzenlendi. Ayrıca araştırma kapsamında temasa geçilen STK'ların da bu listelerde yer alması gözetildi.

Sivil toplum kuruluşu temsilcilerine kendi tematik kategorisinde faaliyet gösteren diğer STK'lara ilişkin kuruluşlarının nasıl pozisyon alacağı, bu kuruluşları nasıl algıladıkları ve kuruluş olarak bu STK'ları ne kadar itibarlı buldukları soruldu.

Bu kapsamda:

- Eğitim STK'larına eğitim alanında çalışan 16,
- Çocuk STK'larına çocuk alanında çalışan 14,
- Engelli STK'larına engellilik alanında çalışan 8,
- Kadın ve toplumsal cinsiyet çalışan STK'lara aynı alanda çalışan 16,
- Çevre STK'larına çevre alanında çalışan 14,
- Kent STK'larına farklı kentlerde kent ve kültür alanında çalışan 13,
- Mülteci / İnsani Yardım alanında çalışan STK'lara bu alanda çalışan 13,
- Sivil toplum çalışan ve düşünce kuruluşlarına benzer doğrultuda çalışan 10,
- İnsan hakları STK'larına insan hakları ve özgürlükler alanında çalışan 6

farklı kuruluşa olan kurumsal yaklaşımları soruldu.

Analiz aşamasında bu STK listelerine yönelik beş soruya verilen cevapların ortalamaları alındı. Bulgular Tablo 4'te yer alıyor.

Tablo 4. Tema İçi Temaslar

	Duyulma	Temas	Birlikte Çalışma (Olumlu Yaklaşım)	Logo	İtibar (1 – 10 Arası Skalada)		
					Ortalama	Min.	Maks.
Eğitim STK'ları	78,1%	58,4%	80,7%	82,8%	7,34	3,89	8,63
Çocuk STK'ları	82,7%	59,6%	94,3%	94,8%	7,81	5,13	8,78
Engelli STK'ları	90,8%	64,6%	94,4%	100,0%	6,42	5,00	7,50
Kadın STK'ları	81,6%	61,1%	90,0%	88,1%	7,16	3,94	8,72
Çevre STK'ları	79,1%	66,2%	93,7%	85,8%	6,80	5,20	8,33
Kent STK'ları	53,0%	26,6%	89,6%	91,5%	7,37	5,00	8,40
Mülteci / İnsani Yardım STK'ları	80,6%	72,8%	90,9%	90,3%	7,28	5,00	8,60
Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu	86,7%	68,2%	76,9%	78,9%	5,97	3,00	8,33
İnsan hakları STK'ları	88,9%	65,1%	72,2%	72,2%	4,47	1,00	8,33

Tematik kategorilere göre baktığımızda kendi alanındaki diğer STK'ları duyma oranının en yüksek olduğu temaların engelli, insan hakları, sivil toplum ve think-tank alanları olduğu görülüyor. Birbirini en az duyanlar ise kent STK'ları. Bu durum özellikle farklı illerde faaliyet gösteren yerel kuruluşları tanımamakta açıklanabilir.

Aynı tematik alanda çalışan STK'lar arası temasların, birbirlerinden haberdarlıkları kadar yüksek oranda olmadığı bulguları. Temasın en düşük olduğu kategori kent alanı ve bu da haberdarlığın düşük olmasıyla ilişkili. STK'lar arası temasın en yüksek olduğu kategorinin ise mülteci / insani yardım alanı olduğu gözlemleniyor. Önceki bölümde de paylaşıldığı üzere STK temsilcileri bu alanı tasvir ederken barınma, geçim, gıda yardımı, sanitasyon, haklar, sağlık ve diğer hizmetler gibi farklı konulara ve ihtiyaçlara yönelik bir tanımlama yapıyor. Farklı alanlarda hizmet sağlama ve hak temelli çalışmalar kapsamında insani yardım ve mülteciler özelinde çalışan STK'lar arası bir araya gelmenin daha yüksek

olmasının beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Diğer kategorilerde ise temas düzeyi %55-%65 oranında seyrediyor. Eğitim STK'ları ve çocuk temelli STK'lar arası temas, kadın, engelli, çevre kuruluşları arası temaslara kıyasla düşük. Eğitim ve çocuk alanında çalışan STK'lar kendi faaliyet alanlarını tasvir ederken diğer kategorilere kıyasla çalışma konusuna ve hedef kitleye göre ayrıştırıyor. Dolayısıyla kendi konularının dışındaki STK'larla temasları da sınırlı.

İnsan hakları, sivil toplum çalışanlar ve düşünce kuruluşları arasında kendi tematik alanındaki STK'larla birlikte çalışmaya olumlu yaklaşımı %70'in, eğitim ve kent alanında çalışan STK'ların %80'in ve diğer tüm kategorilerdeki STK'ların %90'ın üzerinde. Eğitim ve kadın alanında çalışan STK'ların birlikte çalışmaya olumsuz baktığı STK'lar hükümetle organik bağı olduğu düşünülen ve GONGO olarak adlandırılan STK'lar ile gündeme ihmal ve istismar vakalarıyla gelen ve bunun haricinde faaliyetleri hakkında STK'ların pek bilgi sahibi olmadığı gözlemlenen STK'lar.

İnsan hakları alanında birlikte çalışmaya olumlu yaklaşım ortalamasının bir miktar düşük olmasına neden olan husus ise Alevi kuruluşları gibi inanç temelli çalışan hak örgütlerinin ana akım siyasete olan yakınlığı veya uzaklığı üzerinden birbirlerini değerlendirerek düşük itibar puanı vermesi.

Tematik kategori kırılımında öne çıkan bulgulara bakacak olursak:

Eğitim STK'larının birbirleri hakkındaki düşüncelerinin olumlu yönde olduğu görülüyor. Eğitim alanında çalışan STK'lar, diğer eğitim STK'ları ile logolarının bir araya gelmesine olumlu baksa da birbirleriyle mevcut iletişim ve temasları az. Muhafazakâr eğilimli eğitim STK'ları ve GONGO olarak nitelendirilen STK'lar bu durumda ayrıştırılıyor. Temsilciler bu STK'larla logoların bir arada kullanımına mesafeli olduğunu ifade ediyor. Bununla beraber, itibarı genel olarak eğitim STK'larının ortalamasının üzerinde olan İslami STK'lar da var. Hem seküler hem muhafazakâr STK'lar arasında katı bir politik duruşa sahip olduğu düşünülen STK'ların itibarı daha düşük puanlanıyor.

Çocuk alanında Roman çocuklar, kanserli çocuklar gibi en dezavantajlı çocuk gruplarıyla birebir faaliyetler yürüten STK'ların kendi alanında itibarı diğer tema içi puanlamalar arasında en yüksek düzeyde. Çocuk kuruluşları arasında itibarı tüm kategori içerisinde en düşük olan STK ise büyük kapasiteli ve başış geliri yüksek ancak görünürlük çalışmalarında çocuk kullanım şekli ve şeffaf olmaması bakımından eleştirilen bir çocuk STK'sı. Şeffaflık ve hesap verebilirlik bakımından yetersiz bulunan STK'ların eleştirilerin odağında bulunduğu söylenebilir.

Engelli kuruluşları arasında ilişkiler bakımından ilginç bir dinamik olduğu gözlemleniyor. Öyle ki engelli kuruluşları arasında birbirinden haberdarlık yüksek, birlikte çalışmaya bakış ve birlikte logo kullanımına çoğunlukla olumlu bakılsa da STK'ların birbirlerine verdikleri itibar puanları tüm kategoriler arasında en düşük düzeyde. Diğer bir deyişle engelli STK'larının bir diğerini itibarlı görme konusundaki notu zayıf.

Toplumsal cinsiyet ve kadın alanında çalışan STK'lar arasında duyulma oranının en düşük olduğu STK'lar muhafazakâr kadın STK'ları ve inanç temelli oluşumlar. Kadına yönelik şiddet, kadının ekonomik güçlenmesi ve siyasete katılımı konularından çalışan kadın STK'ları en bilinenler. Kadın ve toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK'ların birbirlerini ne kadar itibarlı bulduğuna bakıldığında en düşük ve en yüksek itibar puanları arasındaki farkın yüksek olduğu görülüyor. Önceden de bahsedildiği üzere hükümetle akrabalık ilişkileri gibi organik bağları bulan kuruluşların ortalama itibar puanı düşük. Bu kuruluşları dışarıda bıraktığımızda kadın ve toplumsal cinsiyet STK'larının ortalama itibar puanları 10 üzerinden 6 – 8 arasında seyrediyor. Kendisini muhafazakâr çizgide tanımlayan kadın STK'ları ile seküler ve aydınlanmacı perspektifte görülen kadın STK'larının ortalama itibar puanı birbirine yakın ve 6 puan düzeyinde. Muhalif muhafazakâr kadın STK'larının itibar puanı ise daha yüksek (10 üzerinden 6,7). Alevi kadınlar gibi spesifik konularda çalışan STK'lar çok bilinmiyor ama itibarsız da bulunmuyor. LBGTİ+ STK'ları kadın örgütlerince itibarlı bulunuyor ve ortalama itibar puanı 8'in üzerinde. Benzer bir şekilde, LBGTİ+ dernekleri kadın derneklerini, kadın derneklerinin kendi alanlarındaki kuruluşları puanladığı skor ile yakın puanlıyor.

Çevre kuruluşları arasında yetkilendirilmiş kuruluşların itibarı düşük bulunuyor, temaslar da düşük düzeyde. Ancak iş birliğine ve birlikte logo kullanımına oldukça olumlu bakılıyor. Son yıllarda temiz gıda, yerli üretim, doğa dostu temizlik gibi konularda çalışan STK'lar ve yerel çevre STK'ları da çevre alanında çalışan diğer STK'lar tarafından itibarlı bulunuyor.

Görüşmelerde sivil toplum çalışan ve düşünce kuruluşlarının diğer kuruluşlarla aynı ortamda bulunma ve raporunu alıp okumanın kimi zaman temas olarak nitelendirildiği gözleniyor. STK kırılımında baktığımızda ise bu kategoride İslami sivil toplum çalışan/düşünce kuruluşları ile temas düşük düzeyde.

Mülteci ve insani yardım alanında çalışan STK'ların birbiriyle çalışmaya olumlu yaklaşımı yüksek ve bu STK'lar birlikte logo kullanımına açık. Mülteci ve insani yardım alanında ise İslami değerlere sahip veya sadece Müslümanlara yönelik yardım faaliyetleri yürüten kuruluşlarla beraber çalışmaya yaklaşım çok düşük düzeyde olmasa da itibar puanı ortalamasının aynı temadaki diğer STK'lara kıyasla daha düşük olduğu gözüküyor. Kategori içerisinde daha küçük veya orta ölçekli STK'lar ile temas yüksek kapasiteli STK'lara kıyasla daha fazla.

Son olarak kent kategorisinde haberdarlık ve aynı tema içinde birbiriyle temasın da hiçbir kategoride olmadığı kadar düşük olduğu görülüyor. En bilinen STK'lar İstanbul merkezli iş dünyasına yakın olan STK'lar.

Aynı alanda faaliyet gösteren STK'lar arasında birlikte çalışma yaklaşımlarına baktığımızda olumlu bir ortam olduğu görülüyor. Ancak bugüne kadar gerçekleştirilen temaslar düşük seviyede. Başka bir deyişle STK'lar arası diyalog arzusunun arttığı gözüküyor, ancak halen fiiliyata geçmemiş durumda. Arzunun pratikte henüz bir karşılığı yok.

1.3.1. Temalar Arası Temaslar

Sadece Türkiye özelinde değil dünya genelinde sivil toplum alanında çalışmalar daha spesifik ihtiyaçlara cevap verme yönünde ilerliyor. Birbirinden etkilenen ve birbirini tetikleyen (toplumsal cinsiyet, yoksulluk, katılım gibi), veya dezavantajlılık konusunda çarpan etkisi yaratan konular (engellilik, yaş, toplumsal cinsiyet, inanç, kimlik vb. temelli ayrımcılıklar gibi) farklı konuların bir arada çalışmasını gerekli kılıyor. Bu çeşitlenmeyi tek başına bir tematik uzmanlık alanı karşılayamıyor. Örneğin; küresel düzeyde etkileri olan iklim değişikliği ve çevre konularının kadın, yaşlı, gençlik, çocuk gibi kesimlerde yarattığı dezavantajlılık durumları tek başına çevre kuruluşlarınca çalışılmadığı gibi bu kesimlerle çalışan STK'ların uzmanlıklarının da dışında kalabiliyor.

STK'ların Türkiye'de ulusal düzeyde faaliyet gösteren bilinirlik ve görünürlük düzeyi yüksek farklı STK'lara yaklaşımları üzerinden hem kuruluşlara yönelik algılar hem de temalar arası temaslar incelendi. STK'lara farklı temalarda faaliyet gösteren STK'lar ismen sorulduğunda birlikte çalışmaya yaklaşımın olumsuz olmadığı, birlikte çalışma yaklaşımını belirleyen faktörlerin seküler-muhafazakâr ve yanlılık dikotomilerinin olduğu gözleniyor.

Söylemsel düzeyde farklı tematik alanlardan STK'larla bir araya gelmeye olumlu bakılsa da konu dışı temalarda bir araya gelme fikri oldukça muğlak. Bu durum niteliksel bulgularda karşımıza çıkıyor. Bir STK'nın doğrudan kendi çalışma alanıyla ilgili görmediği konularda bir araya gelmenin gerekliliğinden şüphe duyuluyor. Bu durum özellikle kadın ve toplumsal cinsiyet alanında çalışan STK'lara yönelik gözleniyor. Engellilik veya çevre alanında çalışan STK'ların toplumsal cinsiyet STK'ları ile ortak zemin kurmayı tahayyül edemeyebildiği görülüyor.

“Katılmayacağımız etkinlikler siyasi ve bizim çalışma alanımızla örtüşmeyen etkinlikler diyelim. Onun dışında katılırız çünkü fikir fikirden üstündür. Yeni şeyler öğreniyoruz biz de. Bir de çok yoğunuz yani, içlerinden o şekilde bir şey yapmamız gerekiyor. Şimdi LGBTİ'nin bir çalışmasına katılmayı isterim ama o kadar yoğunum ki şimdi LGBTİ'de, atıyorum tamamen trans hakları ile ilgili bir çalışma yapıyorlarsa, etkinlik yapıyorlarsa ona katılmam. Yani çünkü benim vaktim yok, bir şekilde onu şey yapmam gerek benim, elemem gerekiyor ama LGBTİ'li zihinsel engelliler ile bir çalışma yaparsa katılırım tabi çünkü direkt benim konuyla alakalı.”

Engelli STK'sı

“(Ekonomik güçlenme çalışan Kadın STK'sından bahsederek) Ama yani onlarla bizim alanımız nasıl ortaklaşacak onu hiç kestiremiyorum şu anda.”

Çevre STK'sı

Aynı faaliyet alanında bulunmamak belli STK'larla bir araya gelmemenin meşru sebebi olarak öne sürülüyor. Sivil toplum kuruluşları arasında muhafazakâr – seküler dikotomisi veya politik dikotomi üzerinden ayrıştırma çoğu zaman çalışma alanlarının farklı olmasıyla açıklanıyor. Bu skalanın neresinde durulduğuna bağlı olarak öteki ucunda görülen STK'lar aynı çalışma alanında olsalar dahi böyle görülüyor. Kadın temasında çalışan STK'larda bu durum özellikle belirgin.

“Yani burada tabi şey önemli. Ne bileyim hmmm... o kadar abes bir şey olur ki bazen... Hani çok zor böyle kategorilemek bu işi. Reddedilirsin... Ne biliyim işte (muhafazakar olduğu düşünülen bir insani yardım kuruluşu) ile çalışmayız mesela. Ortak iş yapmayız asla ama ... Suriye'deki bir çocuk ile ilgili birine destek oluyorsa bu desteği kabul ederiz ya da onlara birini yönlendiririz. Bu birlikte çalışmak değil. O yüzden de tanımlar çok zor.”

Kadın STK'sı

“(Din temelli kuruluşlardan söz ediyor) ... hayır, katılmayız. Çünkü hakikaten bizim alanımız değil.”

Kadın STK'sı

Bir araya gelmede aynı tematik kategoride faaliyet göstermek belirleyici. Kendi etkinliklerine davet etme konusunda da tematik duvarlar yer alıyor. Bu noktada temalar arası birbirine kapalılık ve bir tema içine kapanma söz konusu. Özellikle STK etkinliklerine diğer STK'ları davet etme konusunda bu durum net olarak gözlemleniyor. Temalar arası temasların sınırlılığını gösteren bazı örnekler görüşme alıntılarında yer alıyor. STK'lar arası diyalogun göstergelerinden biri olan diğer STK'lara davet iletme dinamikleri Sivil Toplum Diyalogunun Mevcut Durumu ve Belirleyicileri kısmında ayrıca ele alındı.

"A: Davet ettiğiniz sivil toplum kuruluşlarının bir kısmı var mı, neye göre iletiyorsunuz çağrınızı?"

G: Şöyle, şuna göre oluyor, bizim konumuz nezdinde faaliyet gösteren, beraber çalıştığımız, bizim konumuzla ilgilenen sivil toplum kuruluşları.
Kadın STK'sı

G:(davet ettiğimiz) Yani büyük oranda bizim çalışmalarımıza yaptığımız çalışmalar yapan STK'lar. Yani eğitim çalışmaları, araştırma çalışmaları işte bunları destekleyecek tamamlayıcı çalışmalar yapan kurumlar.

Düşünce Kuruluşu

Tematik olarak içe kapanmak sivil toplumda temalar arası diyalogun önündeki engellerden biri olarak gözlemleniyor. Diyalog haritalarından da gözlemlendiği üzere STK'lar arası mevcut temaslarda tematik bir ayrışma bulunuyor. Bu da STK'ların yine kendi çalışma alanına daha yakın olanlarla iletişim halinde olduğunu, etkinlik davetlerini de yine bununla sınırladıklarını gösteriyor.

Temalar arası temasın mevcut durumda en çok olduğu kategoriler yine haritalardan görülebileceği üzere çocuk, engelli ve eğitim alanları. Engelli-Çocuk, Eğitim-Çocuk, Engelli-Eğitim ya da Engelli-Çocuk-Eğitim konuları temalar arası iş birliği kurmanın en açık olduğu kategoriler olarak öne çıkıyor. Kadın ve toplumsal cinsiyet alanı ise görüşme alıntılarında da görüldüğü üzere biraz daha içe kapalı bir alan. STK'lar genelinde ise belirgin bir tematik içe kapalılık durumu gözlemleniyor.

1.4. SİVİL TOPLUM DİYALOĞUNUN BELİRLEYİCİLERİ VE MEVCUT DURUMU

Bir önceki kısımda STK'ların diğer STK'larla temas kurmasında ve birlikte çalışma yaklaşımında aynı faaliyet alanında yer almanın belirleyici olduğu bulgulanmıştı. Bu kısımda ise STK'ların diğer STK'larla iş birliği kurarken dikkat ettikleri diğer özellikler ele alındı. Ayrıca diğer STK'larla hangi koşullarda (ortak yapılan işlerin yürütülmesinde liderlik ve logo kullanımı kıstasları gibi) iş birlikleri kuracakları, etkinlik daveti iletme ve etkinlik katılımlarını etkileyen faktörlere odaklanıldı.

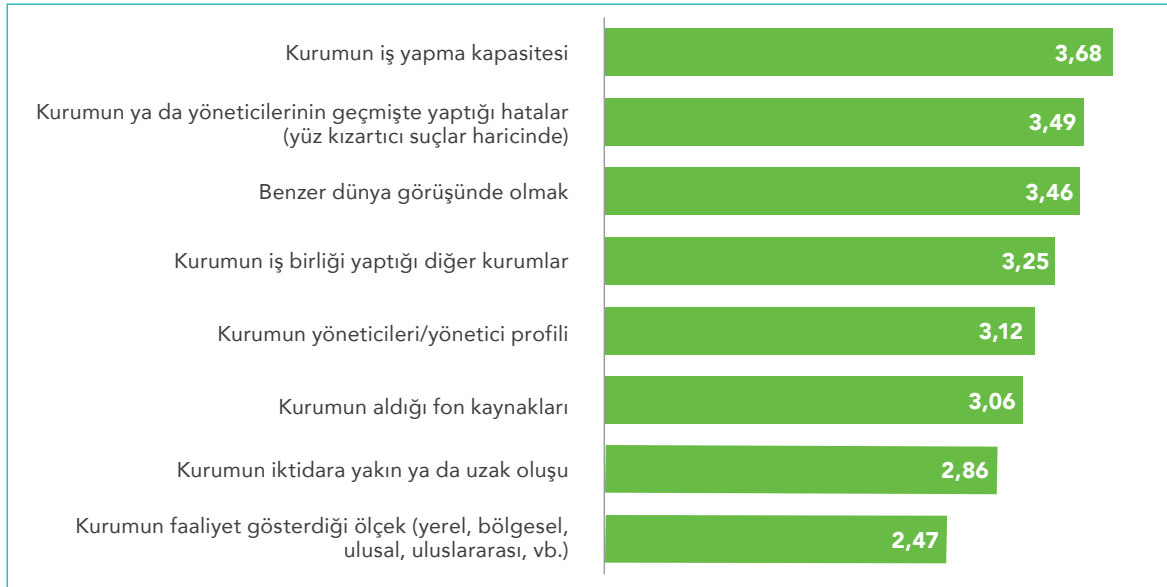
1.4.1. İş birliği Kriterleri

Görüşmelerde STK'ların diğer STK'larla kurduğu diyalog ve iş birliği türleri ile iş birliğinde dikkat edilen kriterlere yönelik sorular yönlendirildi. Bu kapsamda STK temsilcilerine bazı kriterler sunuldu ve kuruluşlarının bir başka STK ile iş birliği kurmasında bu kriterleri ne

kadar gözettiklerine göre değerlendirmeleri istendi. STK'lardan herhangi bir kurumla iş birliği yapma kriterlerini 1 ile 5 arasında önem derecesine göre puanlamaları istendiğinde, en fazla önem verilen kriterin iş birliği yapılacak kurumun iş yapma kapasitesi olduğu görüldü. Bunu kurumun veya yöneticilerinin geçmişte yaptığı yüz kızartıcı suçlar haricindeki hataları, kuruluşla benzer dünya görüşünde olmak, kurumun iş birliği yaptığı diğer kurumlar; yöneticileri/ yönetici profili, aldığı fon kaynakları ve iktidara yakın ya da uzak oluşu izliyor. Kurumun faaliyet gösterdiği ölçek ise sıralamada iş birliği kurmada görece daha az önem arz eden kriter olarak karşımıza çıkıyor.

STK'ların bir STK'yla iş birliği kurmadan önce dikkat ettiği hususların başında iş yapma kapasitesi geliyor (%58,4). STK'lar arası iş birliği kurulmasında dikkat edilen kriterlere baktığımızda STK'ların neredeyse yarısı, iş birliği yapılacak kuruluşun kendi dünya görüşlerine yakın olmasını önemsiyor (%46,9). STK'ların %38,9'u iş birliği yapacakları STK'ların yönetici profilini, %38,1'i ise aldığı fonlara baktığını belirtiyor. Kuruluşun ve yöneticilerin geçmiş hataları da %41,6'sı tarafından önemli görülüyor.

Grafik 2. STK Kategorilerine Göre İş Birliği Kurma Kriterleri (1 – 5 Arası Puanlama / Ortalama)

Görüşmelerde ideolojik ve siyasi taraflılık bir araya gelmeme nedeni olarak gösteriliyor. Kuruluşların benimsediği ve temsil ettiği dünya görüşü temasların belirleyicilerinden.

"A: (...) Derneği?"

G: Duydum. Temasımız olmadı birlikte çalışmayız. (...) Yani kendi çalışma alanında nedir bilemiyorum tabii ki ama katı ideolojik bir şeyin olduğunu biliyorum."

Düşünce Kuruluşu

"A: Peki (...) Derneği?"

G: Yok. Biliyorum. O hükümetin doğrudan şeyi. Onunla çalışmam mesela çünkü tarafsızlık kriterine uymuyor. Bilimsel ve tarafsız değiller.

A: Temasınız oldu mu?"

G: Olmadı. Direkt belirli bir siyasi kanadın aracı olarak kullanılan ve asla bir araya gelmeyiz."

Düşünce Kuruluşu

"Şöyle bir onlarla çok temasımız olmadığı için onların çoğunu da ismen şey yapamıyorum. Yani bu (...) gibi, bilmem ne gibi dini temelde, kendine birtakım misyonlar veya birtakım tarikatların veya birtakım amaçların, özel siyasi amaçların mesela bizim aramızda (...) Derneği'dir. Yani iktidara kadro yetiştirmeye yönelik bir sivil toplum örgütüdür. Dolayısıyla, yani biz onlarla çok iş yapmayız. Beraber çalışmayız yani. (...) Yani örneğin bize yani en uzak olan örgütlenmelerden biridir. Dediğim gibi dini yardım örgütleri falan filan çok uzaktır. Yani onlarla bir işimiz olmaz. Uzak dururuz onlardan..."

Engelli STK'sı

STK'ların daha önce hiç iş birliğinde bulunulmamış STK'larla hangi şartlarda bir araya gelebileceklerine ilişkin görüşleri de bu kriterlerle paralellik gösteriyor. Burada da yine kıstasların başında STK'ların iş yapma kapasiteleri geliyor. Bu bulgu Grafik 2'nin bulgularını destekliyor.

“Liderliği tabii ki verebiliriz STK’ya. Eğer alışma alanında daha deneyimli ise. Yani o çalışacağımız proje konusunda, “background”una baktığımızda örnek teşkil eden proje deneyimi daha fazla ise o zaman elbette liderlik verebiliriz. Ancak şu an için öyle bir şey yok aklımızda hani şu proje konusu olur, şöyle olur... Ha bizim şey derdimiz de yok: biz lider olalım bizim ismimiz her yerde görülsün. Çünkü (...) Programını dahi farklı kurumlar anlatırken, alın kopyalayın biz know-how’ımıza aktaralım yeter ki bu ekosistemi yaratabilelim derdindeyiz. O yüzden herhangi bir kurum liderlik yapabilir. Eğer ki o alanda yetkinliği ve uzmanlığı varsa.”

Eğitim STK’sı

“ncelikle tabii STK’nın daha önceki yaptığı işlere bakarız. Kapasitesine bakarız. şeffaf olup olmadığına bakarız. Sonra da bizim veya onların liderliğinde fark etmez, yapılacak ortak protokole bağlıdır. Yazılı olmasını tercih ederiz. Mutlaka kuralların, şeylerin kayıt altında olacağı, çok esnek yolda hallederiz tarzı çalışma bize uymayan bir şey.”

İnsan Hakları Kuruluşu

“Kapasite kriter olur doğru. Başta da söyledik ya hani kapasitesine inanmadığımız kurumla yola ıkılmıyor. (...) Onun için biz, bizim bir partnerlik usulümüz var. Kriterlerimiz var. Sosyal medya hesaplarından tutun, uluslararası listelerdeki varlığına kadar birçok şey bakıyoruz. O yüzden kapasite önemli. Asıl amacımız orda kapasitesini anlamak.”

Mülteci Derneği

“Hak temelli çalışmasını ve vaka yönetimi, biraz önce çok uzun uzun bahsetmiş olduğum değerleri uygulayan bir STK olması koşulumuz olur ve bu uygulayacağımız çalışmada da bu değerlerin istisnasız bir şekilde uygulanacağına dair aramızda bir protokol vs. geçmesi lazım ki yapabilelim. Koşulumuz bu olurdu. Liderlik onlarda olabilir hiçbir sakıncası yok”

Mülteci Derneği

Daha önce birlikte çalışılmamış STK'larla yeni kurulacak iş birliklerinde ortak değerler konusunda mutabakat kurmak bekleniyor. Ortak değerlerde, vizyon ve yaklaşımda uzlaşma ve kuruluşların bu değerlerle uyumlu olması ya da kabul edilmesi veya tanınması gözetiliyor.

"İllaki lider olalım diye bir şeyimiz yok. Genelde de başka kurumlara destek vermeye çalışırız. Olmazsa olmazımız ne olurdu diye düşünüyorum. Bizim için en temel şey, kadına ve çocuğa karşı şiddet meselesi. O konuda net bir duruşu olması. Toplumsal cinsiyet eşitliği konularında, eğer mesela çalışıyorsak birlikte, o konuda ortak yöntem geliştirebileceğimiz kişilerle çalışmak. Ama yani mesela toplumsal cinsiyet eşitliği değil de adalet diyen gruplarla da çalışmalarımız oluyor. Onlarla da birlikte çalışmalar (eğitim programları) yapıyoruz. Ama bununla ilgili bir bildiri yayınlansa altına imza atmıyoruz. Sadece bir ortak çalıştığımız ve daha ileriye götürebileceğimiz düşündüğümüz uygulamalarda yer almayı tercih ediyoruz."

Çocuk STK'sı

"Liderlik diğer STK'da olabilir tabii ki, bizim bu konularda hiçbir şeyimiz yok yani. Yine biraz önce söylediğim gibi yani hem güncel retorik anlamda ve çalışmalarını anlamında İnsan Hakları Beyannamesi'ne tam anlamıyla uyumlu çalışmalarını artı, hani şeffaf bir mali yapıda olmaları tahmin edebileceğiniz gibi. İşte taciz bilmem ne gibi hani, bir konularda iyi bir sicilleri olması. Yani bu işte taciz geçmişleri olmadığı anlamına gelmez, tacizle iyi mücadele edebiliyor ve hani üstesinden gelmiş olabilmeleri de yeterli olur. Yani bu tarz iyi bir sicili olması bizim için yeterli olur. Yani insan hakları perspektifi bizim için önemli olan. Yani bu sadece LGBTİ alanında değil, Kürt sorunu konusunda da mülteciler konusunda da yani kalkıp da biz zenofobik bir, yani Suriyelilerle ilgili bir çekincesi olan bir örgütle mesela asla iş birliği yapmıyoruz, yapmayız yani. LGBTİ konusu değil yani sadece bahsettiğim şey."

Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

Tanışıklığın olmadığı durumlarda ortak değerlerde buluşmanın yanı sıra finansal şeffaflık da kriterler arasında yer alıyor.

“Ya şöyle, önce hani yüz yüze bir konuşup ortak paydada buluşuyor muyuz ona bakıyoruz, ikincisi de yapılacak etkinliğin içeriğine bakıyoruz. Yapılacak etkinlikteki aktivitelerin bizim genel görüşümüzle uyuşup uyuşmadığına bakıyoruz. Son olarak da bütçesine bakıyoruz, (...) Lider kim olursa olsun, şeffaflığa önem veriyoruz, eğer bir para giriş çıkışı varsa bunu denetlemek isteriz, lider biz değilsek. Lider bizsek de karşı tarafa da zaten o bilgileri veririz, denetleriz.”

Engelli STK'sı

STK'lar arasında iş birliğinde kurumsal olarak tanışıklık olmasa bile kişi bazlı ismen de olsa tanışıklık önemli görülüyor. Tanışıklığın olmadığı STK'lara olan mesafe göze çarpıyor.

“A: Daha önce hiç iş birliği yapmadığınız bir STK ne tür bir etkinliği hangi şartlarda gerçekleştirirsiniz? Hani koşullarınız neler olur?”

G: Bir kere sınırlı bir iş birliği yaparız. Daha önce tanımıyorsak sınırlı bir iş birliği yaparız. Yani çalışmalarını ilgili paylaşımlarımız olmadığında da yine bizim üstlenip devam ettireceğimiz bir sınırla başlarız ilk defa yapıyorsak bunu genelde kamuya açık yerlerde ve dediğim gibi sınırlı bir iş birliği ile başlarız.

A: Peki liderlik diğer STK'da olsa olur mu?

G: Tabii tabii olur baştan bizimle paylaşılan pozisyonun nasıl kararlaştırılmasına bağlı yani biz eğer bizden daha iyi bir konumda olacağını düşünüyorsak ki derneklerin biz kendi alanlarını anlayabiliriz bu konuda geri durmaktan çekinmeyiz.”

Düşünce Kuruluşu

"G1: Yani daha önce iş yapmamışsınız ama mutlaka tanımamız lazım iş yapacağımız insanları. Bir de şöyle bir şey oluyor tabii bu böyle direkt bir cevap olmayacak soruya ama atıyorum birisini akademisyen ünvanıyla tanıyoruz veya akademisyen şapkasıyla tanıyoruz. Dolayısıyla onun çalıştığı ayrıca bir sivil toplum kurumu da oluyor. Onunla daha önce bir kurum iş birliği yapmamışsınız ama o kişiyi tanıdığımız için o kurumla direkt iş yapabiliriz diye düşünüyoruz. Yani o yüzden koşullarımız ön koşul siz şunu yapacaksınız, biz bunu yapacağız gibi çok ciddi böyle köşelerimiz olmaz gibi düşünüyorum o da konuya bağlı olarak.

G2: Aynen iş yüküne bağlı olarak değişebilir, konuya bağlı olarak değişebilir yani belki onların bizim düşündüğümüzden networkü belki bizimkinden daha fazla -konu bazlı konuşuyorum- hani onlar daha fazla inisiyatif alır. Biz konu alanı olarak daha şeyizdir, hani angajeyizdir orada biz daha fazla inisiyatif alırız ya da hani kapasiteye göre belki biz daha fazla iş yükünü alabilecek durumdayızdır. Biz daha fazla inisiyatif alırız, onlar daha az alır. Bence o tamamen yolda işte ya da çalışmanın başında oturup konuşup birlikte karar vereceğimiz bir şey."

Düşünce Kuruluşu

Daha önceden tanımadıkları STK'ya güven özellikle kadın ve çocuk kuruluşlarında düşük. Kadın / toplumsal cinsiyet ve çocuk STK'ları tanışıklığın olmadığı kuruluşlarla iş birliği ya hiç kurulmuyor ya da sınırlı ve "düşük profilli" iş birliklerinin kurulmasını tercih ediyor.

"Olabilir ama biz genellikle biraz daha önce birlikte birtakım bir proje en azından ortak iş yapmasak bile bazı platformlarda ortaklık yapmış olmaya biraz dikkat ediyoruz. Hiç tanımadığımız bir örgütle yapmayı çok tercih etmiyoruz doğrusu. En azından bazı platformlarda bir araya gelmiş olduğumuz örgütlerle iş birliği yapmayı tercih ediyoruz. Orda da ortak da olabiliriz. Lider kuruluş mu deniyor, lider de olabiliriz. O konuda şeyimiz yok ama biraz tanıyor olmayı tercih ediyoruz. Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

"Hiç iş yapmadığımız bir sivil toplum örgütüyle büyük ihtimalle önce liderliği bizim yürüteceğimiz biraz daha kontrolün bizde kalacağı bir iş birliğini tercih ederiz. Bir tanışma süreci için ya da en azından çoğunun bizde olacağı tamamen olmasa bile ve mümkün olduğu kadar daha düşük profilli işlerle başlamayı tercih ederiz. İşin içine çok ekonomik kriterlerin girmediği daha böyle personelin birbirini yani kadroların birbirini tanımalarına yönelik olacak çalışmaları tercih ederiz."

Çocuk STK'sı

Çocuk STK'ları arasında daha önce bir araya gelinmeyen bir STK'yla iş birliği kurma öncesindeki çekinceler çocuk hedef kitle ile temaslar konusunda.

“(Birlikte) Ne yapılacağına göre değişir bunun cevabı. Direkt bizim faaliyet alanımızla buranın faydalanıcısı çocuklarla çalışacaklarsa eğer bu liderlik dediği şeyin onlarda olması bizim için çok uygun olmaz. Çünkü tanışık olan ve çocukların güven bağıını güçlü kurabildiği kişiler biz oluruz. O yüzden ondan çok emin olmadım. Çok istemeyiz muhtemelen. Aslında yine ilkelerimize ve çocuk güvenliği politikamıza uygun bir çalışma olduğu müddetçe çalışabiliriz. Yoksa çalışamayız.”
Çocuk STK'sı

“Ben belli kriterler getirilebileceğine inanıyorum. Yani etkinlik özelinde gerçi bunu düşünmek lazım bir noktada ama herhangi bir şey yaptığımızda işte o sosyal medya paylaşımları kritik bir kere. İşte bunun basında nasıl lanse edileceği. İçimizde alana hassasiyetten kaynaklı çocuklara olan yaklaşım da kıymetli. Çünkü çocuk en temel önemi arz eden hedef grubumuz bizim ve ona yaklaşımdan başlayıp, ailelerine yaklaşımla devam edip bunun nasıl yansıdığına kadar giden bir süreçten bahsediyoruz.”
Çocuk STK'sı

Kapasitesi büyük STK'lar ise liderlik etmekte daha tereddütlü. İş dünyasına yakın STK'larda bu çok daha belirgin. Liderlik etmenin altında alanda öncü olmak, konu sahiplenicisi olmak veya ana destekleyici olmak gibi amaçlar da söz konusu.

“Uygun olabilir ama bu projenin detayına da bağlı. Çok (kız çocuğuna) eğitim alanında çalıştığımızı ve fark yarattığımızı söylüyorum ya. Bu anlamda iş birliği yapacak uluslararası organizasyonun belki liderliğini kabul edebiliriz. Çünkü bu alanda Türkiye’de lider olmak isteyen ve olduğunu düşündüğümüz kurum biziz. Dolayısıyla ulusal anlamda tam aynı konuda çalıştığımız bir STK ile iş birliği yapmamız biraz daha zor olabilir.”
Kent STK'sı

Yardım kuruluşları ise bir ihtiyacı karşıladığı sürece daha önce iş birliği kurulmamış STK'larla ortak çalışmalarda liderliği önemli bulmuyor.

“Olur, liderlik arkada bir şey. Önemli olan biraz önce de söyledik. Yani ben bir iş yapacağım, o STK o işe ne katacak. Hani benim yapamayacağım bir şey vardır. O ülkede faaliyet yaparken, o STK'da o yetkinlik vardır. Bazen oluyor o STK orada çok güçlü, köklü ve büyük bir STK. Tamam ben fonlayıcı olayım ve orada ufak bir ekip kurayım. Bazen oluyor çok küçük bir STK oluyor. Ben bütün temsilciliğimi açayım. Ben yapayım sende bunu burada üstlenen partner ol. Her türlü olabilir. Liderlik çok, duruma göre değişir yani. Çok ikinci planda da olabiliriz. Neler olacağız, bizim ofisimiz olacak gibi şeyimiz yok. Her türlü örnek var çünkü bizde yani. Önemli olan oradaki ihtiyaca uygun pozisyonlanmak, bize orda ne düşünüyor.”

Mülteci / İnsani Yardım STK'sı

“Yani iş bölümü olabilir. Mesela ben yardım gerekiyorsa insani yardım, peynirini zeytinini, sıvı yağını ben ayarlayayım, sen şu alanda destek ver gibi iş bölümü yapılabilir. Onun dışında bir koşul olmaz yani sadece beraber hareket etme istişare ettikten sonra nasıl yapalım nasıl edelim diye yoksa bir koşul olacağını zannetmiyorum bu derneklerle, her derneğin çünkü kendi alanı bir tecrübesi var. Öyle ortak bir çalışma yapılabilir. Bunlar zaman zaman yapılıyor yani.”

Eğitim STK'sı

STK'ların önceki iş birliği deneyimlerinde kuruluşlar arası görev dağılımlarının netleştirilmemiş olmasından kaynaklı sorunlar yaşadığı ve bunun yeni iş birliklerinde bir kıstas haline geldiği söylenebilir. Daha önce bir araya gelinmemiş STK'larla iş birliklerinde en başından itibaren iş bölümü yapmak, sınırları belirlemek ve görev dağılımını netleştirmenin önemi sıkça vurgulanıyor.

“Öncelikle koşullarımız her şeyin en baştan açık açık konuşulması olurdu. Bütün her şeyin belirlenecek, iş bölümleri ve aynı zamanda düzenli raporlamalarla ortaya çıkması gerekiyor. Sıkı takip edilmesi gereken bir iş olurdu. Liderlik tabii ki başka bir STK’da olsa da olur ama yapacağımız projenin ağırlığının ne olduğuyla da alakalı yani diğer STK’nın uzmanlık alanından bir işse biz zaten liderliği ona bırakırız ama yine de bu işi düzenli raporlamalarla takip edilmesini isteriz. Her şeyin usulüne uygun olmasını isteriz. Hem kamunun güveni için, kamunun gözünde güven için hem de kendi yaptığımız iş açısından biz çok fazla denetleniyoruz, kendi içimizde de dışarıdan da diğer kuruluşlar gibi. Usulüne uygun ve etki alanının büyük olmasını isteriz. Yani dokunduğumuz insan sayısının iyi olmasını isteriz.”

Eğitim STK’sı

“Hiçbir önemi yok liderliğin. Koordinasyon kiminse o yürütebilir. Bence oradaki en temel şey iş bölümü. Yani iş birliğinin ilk adımı iş bölümünün doğru tanımlanması ve başta yapılan tanıma uygun hareket edilmesi. Bu bütün STK’larla da diğer kurumlarla da olan bir şey. Yükümlülüklerin doğru yazılması. (...) İş bölümü baştan doğru yapıldığında ondan sonra hiç bizim başımıza o senin görevindi gibi bir şey gelmedi ama herhangi bir iş birliği geliştirirken o iş sende mi, bu sizin tasarımcınız tarafından yapılsın biz duyururuz falan gibi şeyleri net belirlemede fayda var.”

Kent STK’sı

“Görev dağılımının net olması gerekiyor. Yani sorumluluk paylaşımının mümkünse eşit olması gerekiyor ama tabii ki konu bazlı gidiyorsak bir konuda bir grup daha derin bilgiye sahipse diğer grubun da kesin rolü olacaktır. Bu tip konulara dikkat etmek gerekiyor. Kurum farklı bir arka plandan geliyor olabilir ama kırmızı çizgiler olarak daha çok ırkçı, ayrımcı söylemlerde bulunulmaması gibi bir hassasiyetimiz olabilir.”

Çevre STK’sı

Daha önce bir araya gelinmemiş STK'larla kurulacak iş birliklerinde ortak işlerin liderliğinin kimde olacağı konusunda çekincelerden bir diğeri ise görünürlük konusunda. Liderliğin başka bir STK'da olmasıyla ortak işte görünürlük konusunda geri planda bırakılmamak bir diğer kıstas.

“(Liderlik başka STK’da) Olurdu. Ama orada liderlik bizim ilkelerimize ters düşmemeli. Bir kurumun ev sahipliğinde olabilir, onun organizasyonuna katılmış olabiliriz. Ama biz iş birliği yapıyorsak, bizi geri planda bırakmamalılar. Bizim çalışma alanımız çok fazla alana değdiği için şu anda hayalimde canlanmayan bir sürü kurumla bir araya gelmemiz mümkün.”

Kadın STK’sı

“Bazen proje dünyasında sen de biliyorsun işte fonu verme dizaynından dolayı bir iki at üstünde de olsa liderlik konumunda olan oluyor. Kâğıt üzerinde o kadar da bizi ilgilendirmez ama pratikte iş birliği yapmamız için bizim için en önemli olan şey bir kere etkileşim, birlikte karar verebilmek, işi birlikte yapabilmek. Düzenli bir iletişim. Her şeyi beraber dizayn edip, etkinliklerle alakalı önceden bilgi verme, etkinliği birlikte yapma sonrasında sıkı iletişim ve iyi insani ilişkiler. Şu ana kadar iş birliği yaptığımız kurumlarda şükür ki iyi ilişkiler içindeydik.”

Düşünce Kuruluşu

STK'ların önemli bir kısmı liderlik üstlenmekten ziyade ortaklık kurmayı önemsiyor. Ayrıca STK'lar arasında iş birliği kurmada fon alma durumu belirleyici. Fon başvurusu sırasında liderlikle ilgili belirlenen kıstaslar belirleyici olsa da iş birliği sürecinde ortaklık bekleniyor.

“Bu anda da bir kuruluşla iş birliği yapalım deyip de olumsuz aldığımız olmadı. (...) Ya da mesela başvuran oluyor. Biz eş başvuran oluyoruz. Bazılarında bir başka kuruluş. Şartlar ve duruma göre. Mesela çağrı ya da hibe başlığının ana başvuranının hangi nitelikte olması gerektiği hususunda bazen bir başka kuruluş olur. Biz eş başvuran, partner, ortak olabiliyoruz. Bu aslında tamamen projenin doğası gereği. Yani o koşullar ve yetkinlikler temelli oluyor.”

Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK’sı

Aynı fikirde olmayı kıstas olarak görmeyen, aynı amacı paylaşmayı önemli bulan STK'lara görüşmelerde çok az rastlandı. O da toplumsal cinsiyet alanında çalışan LGBTİ+ alanı.

G: Tabii yani o etkinliğe ilişkin ortak düşüncede olmak olurdu koşul. Çünkü ilkelerimiz arasında da yazıyordu yanılmıyorsam, illa bir iş birliği yapacağımız her örgütle baştan aynı dünya görüşüne sahip olmak ya da her konuda aynı fikirde olmak gerekmiyor çünkü birlikte değişip dönüşmeye, birbirimizi ikna etmeye de açığız onun da geliştiren bir şey olduğuna inanıyoruz gibi bir cümlemiz vardı. Ondan yola çıkarsak dediğim gibi yani etkinlik konusunda spesifik aynı amacı paylaşıyorsak yeter, gerekli koşul bu. Her konuda benzer düşünceye sahip olmamız gerekmez.

A: Peki Liderlik diğer STK'da olsa da olur mu?

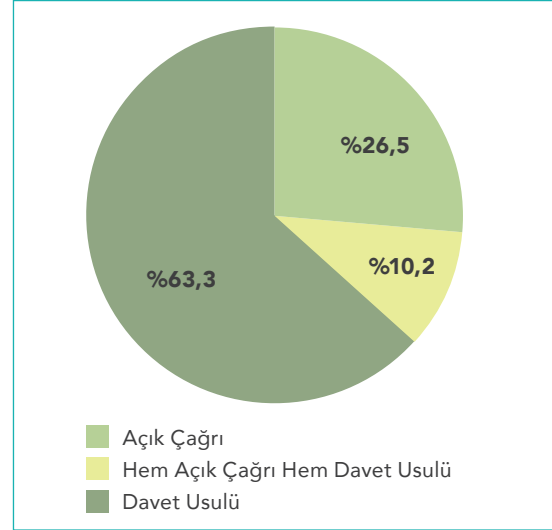
G: Bence olur."
Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

STK'ların iş birliği için benimsediği kriterlerin "birbirine benzeyenler arası iş birliklerine" götürülen bir süreç geliştirdiğini söylemek mümkün. Etkinliklere davet etme konusunda da benzer eğilimler bulunuyor.

1.4.2. Davet Usulleri ve Bir Araya Gelme Kriterleri

STK temsilcilerine en son başka STK'ların katılımıyla gerçekleştirdikleri etkinliklerine diğer STK'ları nasıl davet ettikleri soruldu. Bulgulara göre STK'ların %26,5'i bu etkinlik için STK'lara açık çağrı yaptığını belirtiyor. %63,3'ü ise bu etkinliklerine diğer STK'ları davet usulü çağırıldıklarını söylüyor. %10,2 ise genel bir açık çağrı yaptıklarını ancak kendi ağlarında bulunan belli STK'lara da ayrıca davet gönderdiklerini ifade ediyor.

Grafik 3. Çağrı Türleri

Etkinliklere davet süreci her ne kadar açık çağrı olarak tanımlansa da niteliksel verilere baktığımızda bu açık çağrının büyük oranda iş birliği kurulmuş olan STK'lara davetin öncelikli olduğu, STK'ların çoğunlukla kendine benzeyeni davet ettiği bir süreç olduğu görülüyor. STK'ların sivil toplum alanını tarif ederken kendisine uzak bulunduğu STK'ları aktörler arasında görmemesi durumu, etkinlik davetleri ve açık çağrılarda da aynı şekilde işliyor.

"Yani sürekli söyleşiler yapıyoruz. Söyleşi diyeyim. Şu an (...) kampanyası çerçevesinde yaklaşık her gün yani 5 gün boyunca yaptığımız söyleşilere tüm STK yani özellikle yakın çalıştığımız STK'ları davet ediyoruz. (...) Yani biraz şey gibi. Yukarıda bahsettiğimiz. Tabi ki biraz daha benzer dünya görüşünde en azından asgari noktada birleştiğimiz noktada davet ediyoruz. Eğer hiçbir ortak noktamız yoksa yani görüş açısından da o zaman davet etmiyoruz."

Çevre STK'sı

"A: Bu alanda çalışan ama sizin davette dışarıda bıraktığınız STK'lar var mı?"

G: Elbette vardır da. Çok da bilemedim.

A: Bu STK'ları davet etmeme nedeniniz neydi?"

G: O an iletişimde olmadığımız için unutulmuş, bir şekilde akla gelmemiş olabilir. Alanda çalıştığımız halde daha önce bahsettiğim aynı perspektifte olmadığımız için birlikte çalışmıyor ve iş birliği yapmıyor olduğumuz için olabilir."

Çocuk STK'sı

"G2: Aslında daha önceden ortak iş yaptığımız... Bize benzeyen..."

G1: Benzer olan şeyi çok yoktu, öğretmenler de vardı. Yine biraz kişi bazlı gitti.

G2: Yani tanıştığımız falan da eklemiştim ben mesela.

A: Peki davete dışarıda bıraktığınız STK'lar var mıydı eğitim alanında, çağırmadığınız?"

G1: Vardı ama hani mesela aklımıza gelip "yok ya onu çağırmayalım" dediğimiz olmadı. Aklımıza gelmeyen oldu tabii."

Çocuk STK'sı

Görüşme alıntılarında da gözlemlendiği gibi alanda çalışan aynı perspektifi taşımayan STK'lar ismen de hatırlanmayabiliyor. Davetlerde de öncelik daha önce iş birliği kurulanlar ve bağışçılar; birincil maksat mevcut iş birliklerini sürdürmek.

"G: Alanda bir şekilde iş birliği ve temas halinde bulunduğumuz STK'ları davet ettik çoğunlukla. Bir de fon veren kuruluşları davet ediyoruz aynı zamanda. Özellikle o projenin ya da etkinliğin bir yerinde bir destekleri olmuşsa. Biraz da alandaki çalışmayı görmeleri için hani. İki grup diyebiliriz."

Çocuk STK'sı

“Şöyle; daha önce beraber iş yaptığımız STK'lara ilettik. Daha önce beraber iş yapamadığımız ama iyi işler yaptığını düşündüğümüz, çalışmalarını takdirle karşıladığımız STK'lara ilettik bir de tanışmak istediğimiz arslında STK'lara biraz.

A: Engellilik, engelli hakları, sakatlık alanın çalışan ama sizin davette dışarı bıraktığınız STK'lar var mıydı?

G: Yani şöyle; bizim bilinçli olarak dışarıda bıraktığımız bir STK yok, sadece tanımıyor olabiliriz ya da öyle bir kesişmemiştir yollarımız ama onun dışında hani “Şu alandan bir STK'yı çağırılmayalım, şu görüşe sahip bir STK'yı çağırılmayalım.” Gibi bir şeyimiz yok.”

Çocuk STK'sı

STK'lar arası etkinliklere davetlerde içe kapalı bir ortam var. Bu ağlara giremeyen STK'lar dışarıda kalıyor, yok sayılıyor ve muhatap alınmıyor.

“A: Peki buraya çağırıldınız örgütlerin ortak özellikleri nelerdir?

G: Şiddet alanında çalışan kadın örgütleri.

A: Dışarıda bıraktığınız şey var mı, davet etmemeyi tercih ettiğiniz?

G: Ya o kapalı şeye zaten oraya girdiyse çağırıyoruz. Diğerleri zaten oraya girmeleri söz konusu bile olmamışlar. O yüzden de sen gelme diyecek iletişimi kurmaya gerek kalmıyor.”

Kadın STK'sı

“A: Bu alanda çalışan ama sizin davette dışarıda bıraktığınız STK'lar var mıydı?

G: Elbette vardı ama biz olaya dediğimiz gibi olaya dostluk üzerinden giderek bir davette bulunduk. Bunu bir yemek organizasyonu olarak yaptığımız için tanımamış olduğumuz STK'ları davet etmedik. Özel bir sebebi yok.”

Kent STK'sı

"Çünkü bizim iftar, ilk dış lansmanımızdı. Hani böyle açılıyorz görülüyoruz ve biraz daha o lansmanlarda fikir almak bizim için çok önemliydi. Ne yapsak ne etsek vs. O yüzden görüş olarak bize yakın yerleri çağırıp yola nasıl devam edeceğimizi konuştuğumuz bir yer olduğu için çağırmadık. ... daha sonra iş birliği yapabileceğimiz yerler arasında olduğu için aslında çağırılmadı."
Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

Kendi "mahallesinde" olma durumunun bazı istisnalarına da rastlanıyor. Kendine benzerler arası uyumsuzluk genellikle iş yapma biçimleri ile ilgili.

"G: Vallahi açık söylemek gerekirse birkaç yıldır (...) ile pek aramız yok dolayısıyla onlara bir şeye çağırıyoruz davet etmiyoruz. Keza onlar da öyle."

A: Bu STK'ları davet etmeme tercihinizin nedeni neydi?

G: (Gülüyor) Bir araştırma ile ilgili bir mesele olmuştu diyeyim."
Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

"G: (Eğitim STK'sı değerlendiriyor ...) 9 (itibar puanı veriyor), biz onlarla epey çalıştık... Sonra da kavga ettik."

A: Tekrar çalışmaz mıydınız o zaman?

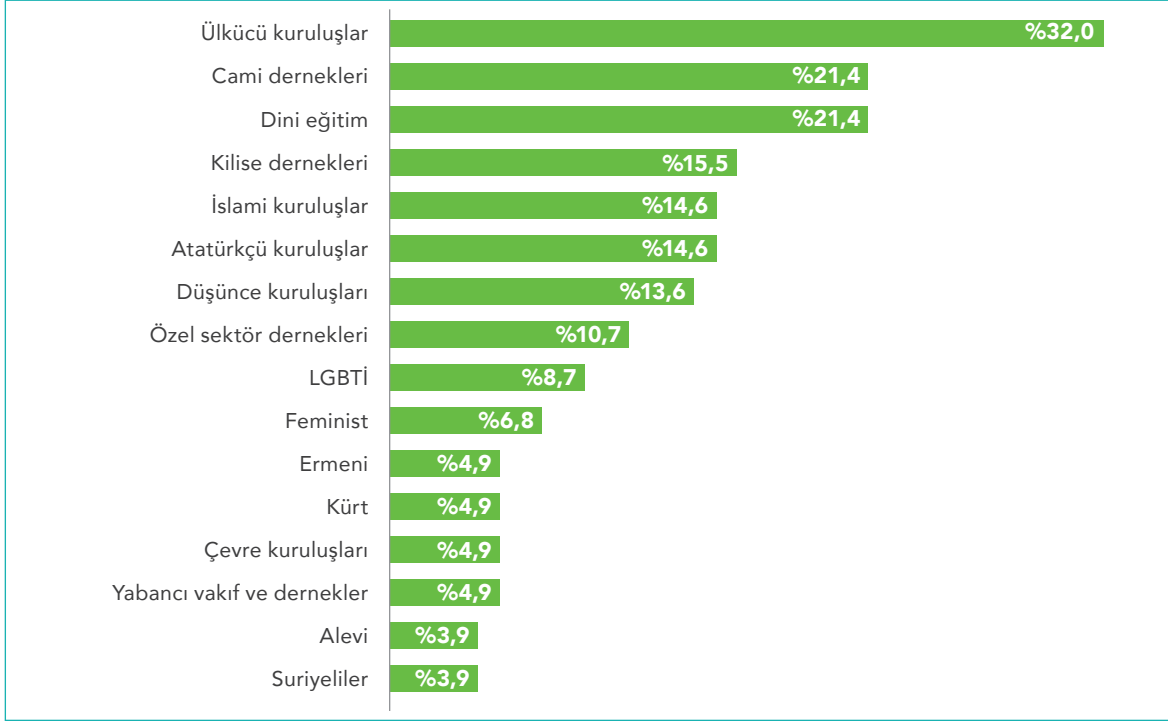
G: Biz çalışmayız, onlar çalışmak isterse çalışırız. (...) Yani çalışmayız. (...) biz kapıları kapattık ama onlar kapıları açmak isterse oturur nasıl açacağımızı konuşuruz. (...) Öyle kolay değil."
Çocuk STK'sı

Öte yandan kendine benzemeyeni davet etme eğilimi olan STK'lar da var ancak çok az örneğe rastlanıyor.

"Özellikle kadın (emeği) alanında çalışan ve davet etmediğimiz yok. Özellikle de onlara iletmeye çalışıyoruz. Sendikalar örneğinden gidersek orada politik ayrımlar daha belli. DİSK'i KESK'i davet ediyorsak Hak-İş'i de davet ediyoruz. Bazı etkinliklerimiz özellikle kamuyu da hedeflediği için, kamudan daha hükümet yanlısı sendikalardan gelenler olmuştur."
Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

Grafik 4. Hangi STK'larla Aynı Toplantıya Birlikte Çağırıldığınızda Bu Toplantıya Katılmazsınız?

STK temsilcilerine ayrıca kuruluş olarak bir araya gelmeyi tercih etmeyecekleri belli gruplar veya toplumsal kesimler olup olmadığı soruldu. STK temsilcileri Türkiye’de farklı toplumsal kesimleri temsil eden bazı kimlikler belirtiyor. 102 STK için bu gruplarla aynı toplantıda yer almayacağını belirtenlerin oranı Grafik 4’te yer alıyor.

STK’lara aynı toplantıya çağırıldıklarında katılmayı tercih etmeyecekleri diğer STK’lar sorulduğunda, STK’ların 3’te birinden fazlası ülkücü kuruluşlarla beraber toplantıda olmanın tercih edilmeyeceğini belirtiyor. Bununla beraber STK’ların %21’i cami dernekleri ve dini eğitim, %15’i kilise dernekleri ve İslami kuruluşlar gibi din ve inanış temalı kuruluşlarla aynı toplantıda olmayı tercih etmiyor. Atatürkçü kuruluşlar ile İslami kuruluşlarla bir araya gelmeyi tercih etmeyeceğini söyleyenlerin oranı ise benzer: %14,6. Görece daha az oranlarda aynı toplantıda bulunmanın tercih edilmediği STK’lar ise toplam %9 ile LGBTİ+ ve %7 ile feminist; %5 ile Ermeni, Kürt temalı

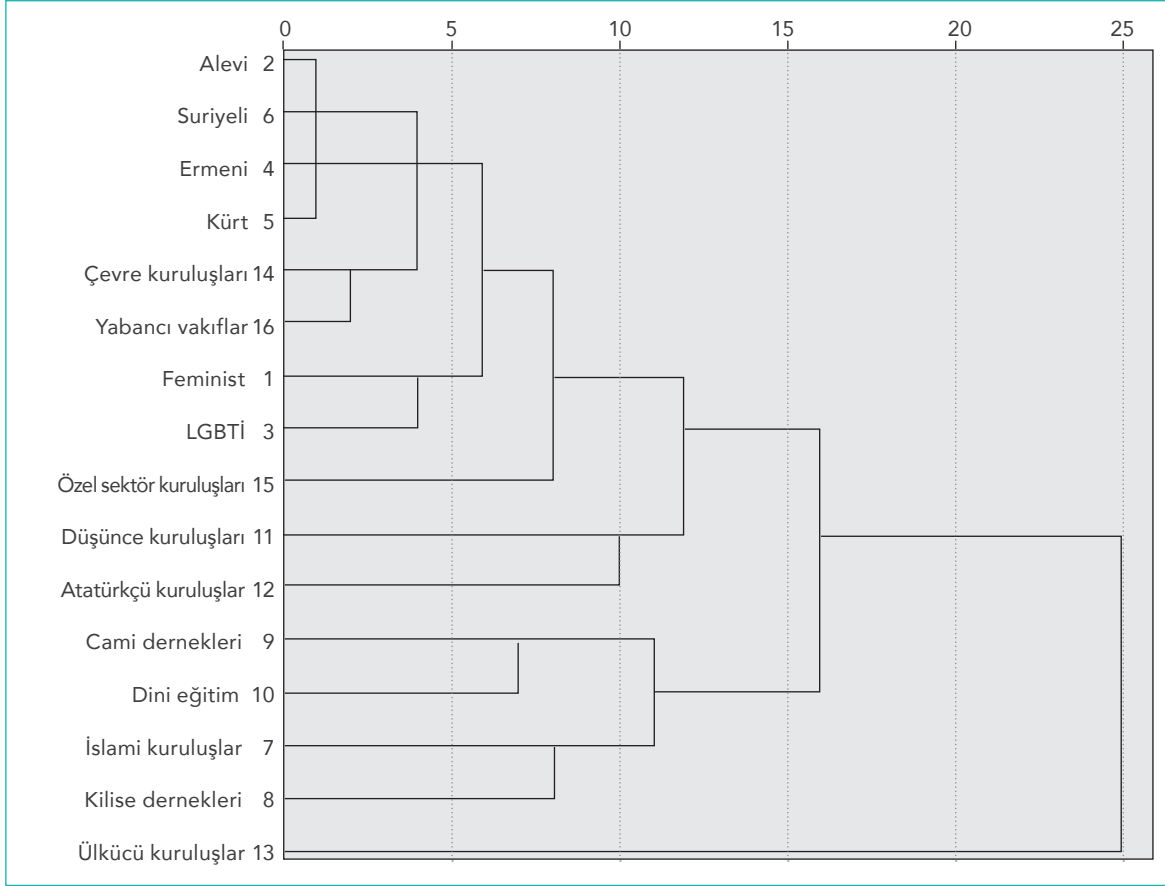
kuruluşlar ile çevre kuruluşları ve yabancı vakıf ve dernekler; %4 ile Alevi ve Suriyeli temalı kuruluşlar. (Bkz. Grafik 4).

Niceliksel analizde STK’ların farklı kimlik ve kesimlerle temas kurmaya yaklaşımı konusunu detaylandırmada birden farklı istatistik yönteminden faydalandı. Öncelikle STK temsilcilerinin hangi kimliklerle, kesimlerle temastan kaçındığını gruplandırmak için bilginin düzenlenmesini sağlayan, bireyleri veya öğeleri benzerliklerine göre gruplayarak ölçmeye yarayan çok değişkenli bir istatistik analiz tekniği olan kümeleme analizi yapıldı. Çok sayıda değişkeni aralarındaki ilişkileri ve benzerlikleri organize ederek daha az sayıda kümeye indirgemeye yarayan analiz yöntemi ile farklı değişkenler arası benzerlikler ve ilişkileri dendrogram adı verilen ağaç şeması benzeri bir görselle sunuldu. Kümeleme analizinin bulgularının yer aldığı Şekil 13’teki dendrogramda öğeler dikey olan Y eksenine ne kadar yakınsa, ilişkili bulunan öğelerle o kadar benzer eğilimler taşıyor.

Şekil 13. STK'ların Bir arada Olmaktan Çekindiği Farklı Kimlikler (Kümeleme Analizi- Dendogram)

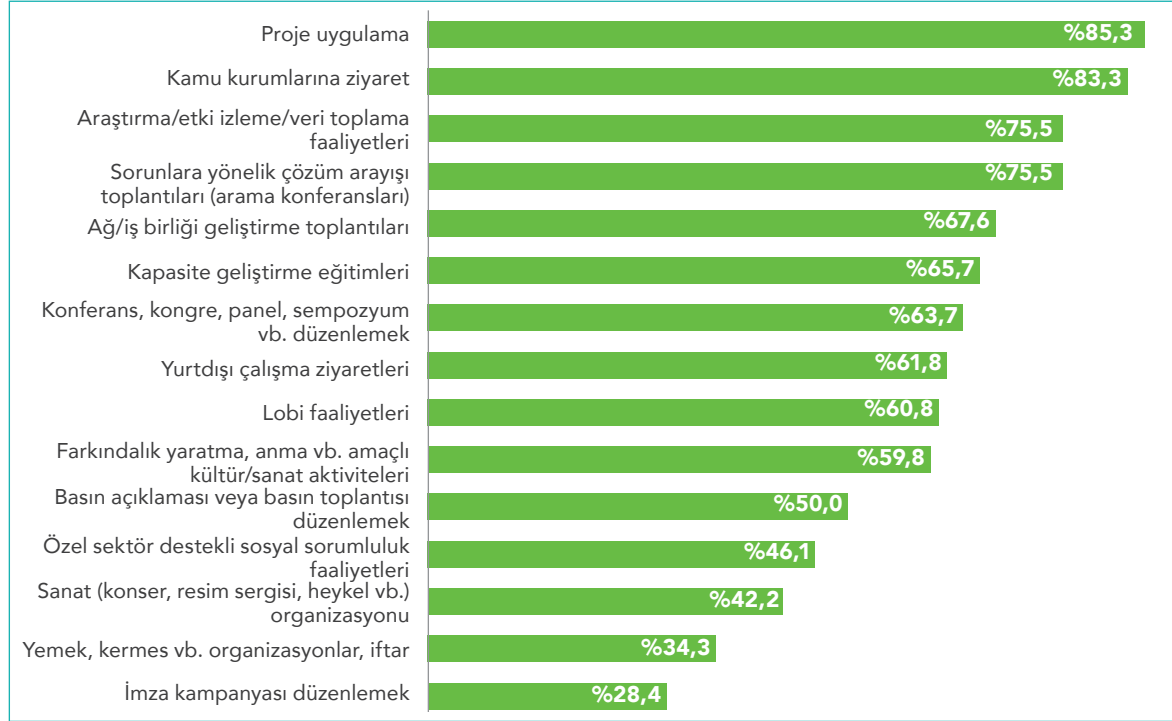
Kümeleme analizine göre kuruluş olarak aynı toplantıda yer almak istenmeyen kuruluşlar ve toplumsal kesimler 3 kümede gruplanıyor. Bunlar 5 alt kümede gruplanan (1) Seküler küme; (2) Din temelli kuruluşlar ve (3) Ülkücü kuruluşlar olarak yorumlanabilir.

İlk kümede kimlik temelli bir kategorizasyon var. Alevi, Kürt, Suriyeli ve Ermeni kuruluşlarıyla bir araya gelme ya da gelmeme tercihi benzer. Bu kimlik temelli kümeye çevre kuruluşları ve yabancı kuruluşlar ekleniyor. Toplumsal cinsiyet temelli çalışan kadın ve LGBTİ+ örgütlerine yaklaşım da benzer. Bu küme kimlik temelli ve yabancı kuruluşlardan oluşan kümeye ekleniyor. Özel sektör kuruluşları da bu 3 alt kümeye bağlanan tekil bir kategori olarak görülüyor.

Düşünce kuruluşları ve Atatürkçü kuruluşlara yaklaşım benzer bir fotoğraf sergiliyor ve bu seküler kümenin çerperinde yer alıyor. Cami dernekleri ve dini eğitim çalışan STK'lara yaklaşım benzerlik gösterirken İslami kuruluşlarla bir araya gelmeme tercihi ile kilise derneklerine yönelik tutum da benzer. Bu kuruluşlar bir arada din ve inanç temelli kuruluşlar kümesini oluşturuyor. Ülkücü kuruluşlar ise tüm bu kategorilerden ayrışıyor ve Grafik 4'te de görüldüğü üzere STK'ların 3'te 1'inin bir araya gelmeyi tercih etmeyeceği oluşumlar olarak görülüyor.

Farklı STK'lar ile aynı toplantıya katılma motivasyonuna STK kategorisine göre bakıldığında, hemen hemen tüm STK kategorilerinin, en çok ülkücü kuruluşlarla aynı toplantıda olmayı tercih etmediği görülüyor.

Grafik 5. Etkinlik Türleri

1.4.3. İş birliklerinin Mevcut Durumu

Bu kısımda STK'ların diğer STK'larla iş birliği kurma ve etkinliklerine davet etme kriterleri, toplantıya birlikte katılmaktan imtina edeceği toplumsal kesimler ve diğer STK'larla bir araya geldikleri etkinlikler ele alındı. Bulgular için genel değerlendirme yapılacak olursa STK'lar arası bir araya gelme ve temasların çoğunlukla birbirine benzeyenlerin iş birliğinden oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Diyalogun ve temasların kurulduğu alanlar STK'ların faaliyet alanı ve çalışma konusu ile sınırlanıyor, çalışmanın ilk bölümünde bahsedilen dikotomilerde kuruluş olarak kendisini bu skalaların neresinde gördüğüne bağlı olarak bu sınır iyice daralıyor.

Geçen yılki STK faaliyetleri en çok proje uygulamasını, kamu kurumu ziyaretlerini, araştırmaları, çağrı konferanslarını ve kapasite geliştirme faaliyetlerini kapsıyor. Kamu sektörü ziyaretleri, insan hakları ve insani yardım STK'larını takiben engelli ve kadın STK'larında

en yaygın. Özel sektör katılımı, sivil toplum / düşünce kuruluşu kategorisinde en yüksek ve çocuk odaklı STK'larda en düşük düzeyde.

STK'ların geçen yıl gerçekleştirdikleri faaliyetler üzerinden bir araya gelinen STK sayıları STK'lar arası birlikte çalışma deneyimlerinin göstergesi olarak ele alındı. Bu kapsamda STK temsilcilerine geçen sene STK'ların gerçekleştirdiği etkinlikler ve bu etkinliklere ortalama kaç STK'nın katıldığı ya da bu etkinliklerin kaç STK'yla birlikte yapıldığı soruldu.

En yoğun STK katılımının olduğu sivil toplum faaliyetleri arama konferansları, atölyeler, iş birliği geliştirme toplantıları. Faaliyetler arasında en az sayıda STK'nın yer aldığı türler ise lobi faaliyetleri ve özel sektör destekli kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) projeleri.

STK'ların geçen yıl gerçekleştirdiği etkinliklere katılan ortalama STK sayıları (beyan edilen yaklaşık STK sayılarının ortalaması esas alınmıştır) Grafik 6'da yer alıyor.

Tablo 5. Etkinlik Türüne Göre Faaliyetlere Katılan STK Sayısı

	1-5 STK	6-10 STK	+10 STK
Lobi faaliyetleri	47,9%	2,1%	25,0%
Özel sektör destekli sosyal sorumluluk faaliyetleri	42,1%	2,6%	2,6%
Proje uygulama	39,0%	15,6%	29,9%
Yurtdışı çalışma ziyaretleri	38,2%	5,5%	18,2%
Araştırma / etki izleme / veri toplama	28,6%	14,3%	21,4%
Basın açıklaması veya basın toplantısı	28,3%	10,9%	23,9%
Sanat (konser, resim sergisi, heykel vb.) organizasyonu	28,2%	7,7%	23,1%
Konferans, kongre, panel, sempozyum vb.	26,5%	16,2%	48,5%
Kapasite geliştirme eğitimleri	26,3%	17,5%	33,3%
Yemek, kermes, iftar vb. organizasyonlar	25,0%	12,5%	20,8%
Kamu kurumlarına ziyaret	24,7%	5,2%	6,5%
Farkındalık yaratma, anma vb. amaçlı kültür / sanat aktiviteleri	23,7%	25,4%	30,5%
İmza kampanyası	19,0%	14,3%	42,9%
Ağ/iş birliği geliştirme toplantıları	18,3%	11,7%	58,3%
Sorunlara yönelik çözüm arayışı toplantıları (arama konferansları, atölyeler vb.)	16,2%	21,6%	50,0%

Grafik 6. Etkinlik Türlerine Göre Katılımcı STK Sayısı

STK'ların diğer STK'larla en çok bir araya geldikleri faaliyetlerin arama konferansları, ağ/iş birliği geliştirme toplantıları ve konferans gibi etkinlikler olduğu görülüyor. Bu tür etkinlikler ortalama 14 STK katılımı ile gerçekleştiriliyor. Öte yandan geçen yıl sıkça gerçekleştirilen etkinliklerden olan kamu kurumlarına ziyaretler, kuruluş bazlı ya da ortalama 3 STK ile gerçekleştiriliyor. Özel sektör destekli faaliyetlerde de kuruluş bazlı ya da ortalama 2 STK'dan oluşan iş birlikleri görülüyor.

Birbirine benzemeyen ancak konu gereği bir araya gelip dağılan, tek seferlik birlikteliklere verilebilecek örnekler yok denecek kadar az. Kadın kuruluşlarının nafaka hakkı odağında kurduğu platform ve imza kampanyası bu tür bir birliktelik için son yıllarda geçerli olan bir örnek olarak gösterilebilir. Ancak görüşmeler esnasında verilen bilgilere göre bu platform ve kampanyaya katılan kadın STK'larının yine kendi "mahallerine yakın" STK'larla bu konuda çalışmalarını yürüttüğu görülüyor.

"Mesela bir rapor yayınladığımız da en son nafaka raporudur bu yoksulluk nafakası, o da bütün kadın derneklerine, networkümüz olan bütün yerlere gönderiyoruz imza alıyoruz. ... de öyle. Yani tanıdığımız bütün kadın derneklerine gönderiyoruz hemen hemen. Yani bildiri desteği falan oluyor ama ortak yaptığımız en çok şeyler yardım temelli, yardım organizasyonlarında ortak çalışıyoruz."

Kadın STK'sı

"Genel olarak bize benzeyen STK'lara çağrılarımızı iletiyoruz diyebilirim. Alternatif olarak tanımladığım STK'lar... Diğerleri çok da alanımızda değil. Bu sırada çok fazla saldırıya da maruz kalıyoruz sosyal medya üzerinden farklı görüşteki kişiler tarafından. Nafaka hakkı ile ilgili kadın örgütlerinin düzenlediği kampanyalar oldu. Onu desteklediğimiz için çok fazla tepki aldık."

Kadın STK'sı

“Mesela şu an gündemde çok net nafaka var. İstanbul sözleşmesi, 6284 var. Şiddet var. Kadınların siyasi temsili var. Bunlarda biz bir araya geldiğimizde daha çok eylemsellik galiba. Bu bir çatışma değil ama kafa yorma, tartışma olarak. İşte metin nasıl yazılacak, kim yazacak, nasıl bir söylem olsun, sosyal medya nasıl örgütlensin.”

Kadın STK’sı

“İşte X Projesi toplantıları ve katılan örgütler gibi bir şey değil ama mesela şu an nafaka hakkıyla ilgili bir çalışma yapıyoruz. Nafaka hakkı kadın platformunu oluşturduk. Onun içerisinde bir sürü kadın örgütü var. Onlarla birlikte düzenli işte nasıl birlikte savunuculuk yapacağımızla ilgili toplantılar yapıyoruz. Mesela savunuculukta böyle bir şu an gündemimiz var.”

Kadın STK’sı

Tema içi iş birliği ve temaslar, temalar arası iş birliğine kıyasla çok daha fazla. Temalar arası iş birliklerinin kurulduğu alanlar eğitim, çocuk, engelli alanları gibi kendi içinde geçişkenliği hedef kitleleri dolayısıyla daha fazla olan konularda. Öte yandan çevre kuruluşları kadın kuruluşlarıyla hangi konularda bir araya geleceğini tahayyül edemeyebiliyor. Bu bakımdan STK’lar için birbirini tanıma ve kendini anlatma odaklı girişimler önemli. Partnerlik ve ortaklık konusunda büyük kuruluşlarla beraber çalışırken daha önce iş birliği kurulmamış STK’larla iş birliği kurma konusunda da görünürlük konusunda güven sorunu olduğu görülüyor. İş dünyasına yakın, büyük kapasiteli STK’ların belli temalarda öncü olmayı önemseydiği, bu bakımdan ortaklıklar ve iş birliklerinde liderliği başka kuruluşlara bırakmaya daha mesafeli olduğu söylenebilir. Fon destekleriyle gerçekleştirilen ve STK’lar arası iş birliği gerektiren konularda bir araya gelme söz konusu. Bu tip çalışmalarda kâğıt üzerinde liderlik başka bir kuruluşta görülse de önceden belirlenen iş bölümü ile ortaklıklara sıcak bakılıyor. STK’ların iş birliklerinde öne çıkan temel kaygıları da iş birliği öncesi görev dağılımı ve iş bölümünün sınırlarının çizilmesi konusunda.

1.5. STK'LARIN FON KAYNAKLARINA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ VE FON TERCİHLERİ

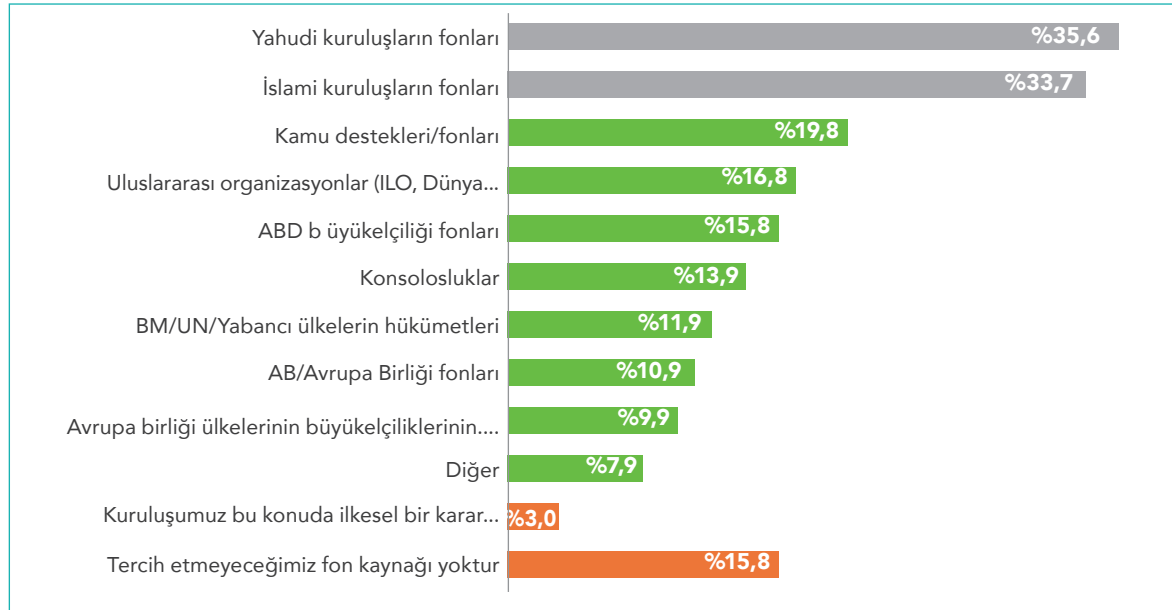
Araştırma kapsamında STK'ların kuruluş olarak fon kaynaklarına yaklaşımlarına yönelik sorular yöneltildi. Katılımcılara aralarında farklı fon kaynaklarının bulunduğu bir liste soruldu ve bu fon kaynaklarından hangilerini kuruluş olarak tercih etmeyeceklerine odaklanıldı.

STK'ların fon almak istemedikleri kaynaklar arasında etnik / dini kimlikleri temsil eden kuruluşlar ön plana çıkarken, uluslararası fonlara yaklaşımların daha olumlu olduğu gözlemleniyor. STK'ların %35,6'sı Yahudi kuruluşlarının, %33,7'si ise İslami kuruluşların fonlarını almamayı tercih ederken bunu %20 ile kamu destekleri/fonları, %17 ile ILO, Dünya

Bankası gibi uluslararası organizasyonların fonları, %16 ile ABD büyükelçiliği fonları izlerken, tercih edilmeyecek herhangi bir fon kaynağı olmadığını belirten STK'ların oranı da %16 olarak karşımıza çıkıyor. Konsolosluklar %14, BM/UN/ yabancı ülkelerin hükümetleri %12, AB/Avrupa Birliği fonlarını %11 ve Avrupa Birliği ülkelerinin büyükelçiliklerinin verdiği fonlar %10 oranında STK'lar tarafından tercih ediliyor. STK'ların %15,8'inin tercih etmeyeceği bir fon kaynağı olmadığını belirtirken, yalnızca %3'ü kuruluşlarının fon alma konusunda ilkesel bir kararı olduğunu ifade ediyor.

Niteliksel bulgulara göre dünya görüşü fon kaynaklarına yaklaşımın belirleyicilerinden. STK temsilcileri dünya görüşü ve çalışma alanı farklılığından dolayı dini kuruluşların kendilerine fon vermeyeceği gibi, uzak görülen dini görüşleri temsil eden kuruluşlardan da kendi kuruluşlarının fon almak istemeyeceğini belirtiyor.

Grafik 7. Fon Almanın Tercih Edilmediği Kuruluşlar

"A: Yahudi kuruluşların fonları?

G: Olmaz. Çünkü İslami fon şundan dolayı olabilir. Sonuçta Müslüman bir ülkeyiz elbette aramızda farklı tercihleri, din ve dünya görüşleri olan olabilir. Onlara saygı duyuyoruz ama Yahudilik dediğimiz de bugün onlara atanan çok fazla iddia var dolayısıyla böyle bir şeyin içerisine girmek istemeyiz. Yahudilik yerine Hristiyanlık da deseydiniz aynı şeyi söyleyecektim. Müslümanlık sonuçta bu ülkenin bu toplumun çok ciddi bir gerçeği. Biz dini anlamda Hristiyanlık ya da Yahudilik gibi kendi dinini ön plana çıkaran bir kuruluşla bu işi yapmak istemeyiz. İslami anlamda da kendini bu alanda ön plana çıkarmak isteyen kurum da tercihimizin son sırasında olur ama Yahudilik ya da Hristiyanlık temelli bir dernekle ya da STK ile iş birliği yapmamızın çok sağlıklı olmayacağını düşünüyoruz.

A: Diğerleri için de bizimle aynı görüşte olursa olabilir diyorsunuz?

G: Evet, mesela ABD'yi saydınız diğer Avrupa ülkelerini saydınız. Bunların hiçbirisinde Yahudi ayrımı ya da Hristiyan ayrımı yapmıyoruz ama din temelli olarak olaya yaklaşırsa, elbette Yahudilik ya da Hristiyanlık temelli bir iş yapmıyoruz biz. Müslümanlık temelli de yapmıyoruz ama Müslümanlık bu ülkenin bir gerçeği ve toplumunda büyük bir kesimin dini inancı olduğu için düşüncemiz bu yönde. Eğer bu noktada ideolojik olarak da dini olarak da her şeyiyle işi kuşatmasından ziyade bir iş birliği şehircilik anlamında şehirlilik olarak bir iş birliği olursa neden olmasın. Bu olabilir."

Kent STK'sı

"A: İslami kuruluşların fonları?

G: Yani... Vallahi açıkçası, o fonlar arasında kendi dünya görüşlerinin dışında liyakat esaslı bir kaynak bilmiyorum ben o yüzden. Hem onların dünya görüşünden olmadığımız için vermeyecekler. Yok, öyle bir çizgileri ve bakışları yok."
Eğitim STK'sı

"A: Dünya Bankası?

G: Yok hayır. Yani Dünya Bankası ise kabul etmem.

A: Neden kabul etmezsiniz?

G: Kartvizit problemi. Yani Dünya Bankası vs. daha sektörel işler yapıyorlar. Bizim tarzımızda işler yapmıyorlar yani. O yüzden bize uzak. Ya da yatırım bankaları vs. onlardan fon almamız."

Düşünce Kuruluşu

1.6. SİVİL TOPLUM DİYALOĞUNDA TARTIŞMALI KONULAR

Kategori dışı ilişkilerin sınırlı, kategori içerisinde de uzlaşılması zor konular olduğu görülüyor. STK temsilcilerine kendi tematik faaliyet alanlarını düşündüklerinde tartışmaların uzadığı ve çözüme ulaştırmakta zorlandıkları konuların neler olduğu soruldu. Engelli, kadın, eğitim kategorilerindeki STK'lar kendi tematik alanını bir bütün olarak görmüyor. Tartışmalı buldukları konular kendi spesifik hedef kitlesinin sorunlarını çözmeye yönelik ya da faaliyetleriyle doğrudan alakalı meseleler olarak öne çıkıyor. Örneğin; engelli STK'ları tartışmaların uzadığı konuların kendi odağında olan engellilik alanının detaylarıyla ilgili olduğunu ifade ediyor.

"Yani en çok tartışma işte ayrımcılık konusunda olurdu. Tamam biz bir şeyler yapıyoruz, yapmaya çalışıyoruz ama sadece işaret dili odaklı olmanın yanlış olduğunu söyledim. Orada uzardı tartışma diye düşünüyorum. Biz de çalışıyoruz işaret dili için ama siz sadece işaret diline çalışıyorsunuz bizim de sorunlarımız çözülmeyi bekliyor yani çözülmez yani. Birlikte bir iş birliği yapalım, dosya yapalım, rapor yapalım, işitme cihazındaki sorunları bulup bunları kapsayacak, birlikte çalışalım derdim. Önce onu söyledim."

Engelli STK'sı

"Bence alanımızın en tartışmalı konularından biri; otizm yani bizim çalıştığımız alanda bebeklikten başlıyor, ölene kadar yani şey bir süreç. En tıkkandığımız noktalardan biri masaya oturduğumuz STK'ların kurucuları genelde anne ve babalar. Anne ve babalar çocuklarının yaşları ne ise o dönemin sorununu en öncelikli sorun olarak bazen düşünebiliyorlar yani alana çok bütüncül bakamıyorlar. Çocuğu ergense, ergenlik dönemi çok önemli bir sorun olabilir, çocuğu erken tanı almışsa ilk eğitime ulaşması çok önemli bir sorun olabilir. Biz o yüzden bunu bir şey olarak düşünüyoruz yani bebeklikten bakıma kadar, yaşlılığa kadar bir süreç olarak düşünüyoruz, onu da çok bölmek ve parçalamak niyetince değiliz ama bizim vakfımızın öncelikli şeyi tabii ki erken tanı ve eğitim, o yüzden biz daha bu konuda bir şeyler üretmeye söz söylemeye gayret ediyoruz."

Engelli STK'sı

"Bizim alanımızda en tartışmalı olan ayrıştırmalı sistemler yani Down Sendorumlu kişilerin ayrı bir yaşam köyünde yaşaması yaşlandığında, ya da sadece engellilerin devam ettiği okullarda okuması ya da özel eğitim sınıflarında okuması. Bu konular bizlerin genelde uzlaşamadığımız konular olur."

Engelli STK'sı

Eğitim alanında çalışan STK'lar da tartışılmalı konuları yine kendi çalışma odağında olan eğitim içeriği, bursiyer seçimi gibi konularla tanımlanıyor.

"İçerik konusunda olabilir diyeceğim. (...) Öğretmen-çocuk ilişkileri de var. Çocuk-aile ilişkisi de var. Orada hani içerik kısmında aile-çocuk ilişkisini ne mertebede dikkate alacağız ya da nasıl bir çalışma yapabilir kısmında belki tartışmalar uzayabilir. Ya da uygulanacak bir sürü alternatif eğitim modelleri var. Bu modellerden birine baş vurmamız, bu modelleri dikkate alarak bir şey geliştirmeli miyiz, bir şablon geliştirmeli miyiz gibi bir konuda tartışma uzayabilir diye düşünüyorum."

Eğitim STK'sı

"Alanımızın en tartışılmalı konusu nedir? Yani belki bursiyer seçimlerinde baz alınan kriterler konusunda çatışılabilir. Kimi vakıflar öğrencinin sosyo-politik görüşlerinin önemli olduğunu düşünürken bizler de tabii ki önemsiyoruz ancak bunu asla insanların içini bilemeyeceğimiz için esas kendi kriterlerimizi yani başarı ve maddi imkanları olmayan öğrencileri seçiyoruz."

Eğitim STK'sı

Çocuk alanında tartışmaların uzadığı meseleler ise çoğunlukla çocuk yaklaşımı ve çocuğa yaklaşım konularında olarak görülüyor.

"Çocuğa yaklaşım bence. Yani şöyle... çocuk mevzuu herkesin kendi kişisel gündeminde de olan bir mevzu olduğu için biraz kendi perspektiflerini kenara bırakmak zor oluyor kişiler için. O yüzden mesela çocuğu ne kadar serbest bırakmak ya da ne kadar ona inisiyatif vermek, vermemek konusu, ne kadar sınır koymak, koymamak gibi buralardaki dengeler her yerde farklı bence. Bir de işte bu çocuk koruma, çocuk güvenliği mevzusunda bazen bizim olduğumuz ortamlarda şey konuşuyoruz: Çocuğa ne zaman dokunabiliriz bir sivil toplum çalışanı olarak ya da ne zaman dokunamam? Gibi böyle çocuk güvenliği konusunda çok temel şeyler bazen uzun tartışmalar doğurabiliyor."

Çocuk STK'sı

“Sanırım çocuk algısı konusunda hala bazı sivil toplum örgütlerinin bakış açısı biraz daha eski yardım temelli yapılar da var dedim ya yardım temelli daha böyle bağışçı olma, maddi yardım etmenin ötesine geçememiş bir bakış olabiliyor. Dolayısıyla yani hani çocuğu muhtaç, sürekli ihtiyacı olan, verilmesi gereken taraf olarak yani tabii ki böyle bir tarafı var ama aslında bir yandan da çocuk kendi içinde güçlü kaynakları olan, o kaynakların geliştirilmesine ihtiyaç duyan birey, büyük ihtimalle çocuk algısı konusunda en çok tartışıyoruz diye düşünüyorum.”

Çocuk STK’sı

“Aslında hep şeyi derim. Daha önce de hatta bunu bir platform bir ağ gibi kurgulayalım. Böyle bir düşüncemiz de vardı ama süreçte işte o diyalog karşılıklı olarak sağlanamıyor. Çünkü sivil toplum bir farklılık dünyası değil kesinlikle. O yüzden herkesin kişisel çıkarları ön plana çıkıyor ve misyon ve vizyon çok farklı gerçekten. Neredeyse tüm kurumlarda bu alanda çalışan. Bizim çok hassasiyet gösterdiğimiz konular onlar için son derece sıradan konular olabiliyor. Atıyorum çocuk fotoğrafının kullanılması. Gönüllülere eğitim veriyoruz. Bilinçli bir şekilde oraya gitmelerini sağlıyoruz vs. Bu yüzden vizyon, misyon ortaklaşmadığı için hiçbir zaman aslında uzlaşamıyoruz yani.”

Çocuk STK’sı

Çocuk alanında ayrıca kamuyla ilişki kurma konusunda tartışmalar yer alıyor. Diğer tematik kategorilerden farklı olarak kamu kuruluşları ve devletle ilişkilerin nasıl düzenlenmesi gerektiği de çocuk alanında çalışan STK'lar arasında tartışmaların uzadığı konular arasında görülüyor.

“Devletle çalışmakla ilgili herhalde. Devlet aygıtlarıyla, devlet örgütleriyle çalışmakla ilgili sıkıntı bir türlü şey olamazdı, bazıları ister bazıları istemezdi. Yani devletin kendisiyle çalışmak da zor zaten. Kamu diyebiliriz yani.”
Çocuk STK'sı

“Biyolojik bağ öncelikli ve esas mıdır? En temel konumuz bu. Biz bunu devletin çeşitli kademeleriyle, çocukla ilgili olan Milli Eğitim, Sağlık, Adalet, Aile Bakanlığı, işte bununla ilgili üniversite, kurum, kuruluş bu tip şeyler var, ombudsmanlık gibi.”
Çocuk STK'sı

Kadın ve toplumsal cinsiyet alanında ise feminizm tartışmaları kapsamında uzlaşmaz zor görülüyor. Özellikle trans hakları, erkeklerin konumu gibi temel tartışmalar uzama eğiliminde olan konular olarak görülüyor.

“Kadın çalışması alanında en tartışmalı konu erkeklerin pozisyonu. Yani bazıları erkek düşmanlığı yani tamamen cinsiyet odaklı kadın ve erkek vardır modunda duruyor, bazıları da bir sistem var ve sistemin paydaşları olarak kadın ve erkek var diyor. Yani kimisi sistem üzerinden, rol üzerinden ilerlerken kimisi cinsiyet üzerinden aşırı vurgu yapıyor ve bu tartışmaları uzatıyor. Bu birinci alan. Bir de şiddet ve yoksulluk arasındaki ilişki çok tartışmaları uzatıyor. Çünkü bazıları her erkeğin her kadına şiddet uygulayacak potansiyeli olduğunu ve bunun erkekler ve kadınlar arasında bir mesele olduğunu düşünüyor. Bazıları da şiddet uygulayıcısı erkek olsa bile şiddet alanından kendini kurtaramamanın bir krizi olarak yoksulluğu ve muhafazakarlığı görmek gerektiğini iddia ediyor, bu uzayan tartışmalar.”
Toplumsal Cinsiyet / Kadın STK'sı

“Trans dışlayıcı radikal feminizm ve trans fobi diyebiliriz. Aslında bunun özeti de trans fobi. Trans fobi konusu çok tartışmalı olabilecek ve bir masaya oturduğumuzda baya uzayacak, zor sonuçlanacak bir konu.”

Toplumsal Cinsiyet / Kadın STK’sı

“Bununla ilgili yine en çok tartışacağımız grup yine radikal feministler olur. Şiddet türlerini ayırıyoruz. Sonra şiddetin türleri arasında da belli davranış ve oranları söylüyoruz. Bunun altında yatan toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal öğrenme gibi bu şeylere neden olan davranış paternlerini falan konuşuyoruz. Bazen eğer kadın alanında çalışıyorsanız insanları duymak istediği bir şey var haklı olarak, konunun bir şekilde ataerkill düzende kalmasını istiyor ya da oradan ayrılması gerektiğini düşünüyor. Ama siz dersiniz ki psikolojik şiddet hem kadının hem de erkeğin birbirine en yakın oranda uyguladığı şiddet dersiniz burada kadın derneklerini kızdırabiliyorsunuz. Ama bir yandan da araştırmalar da bize bunu gösteriyor dediğiniz anda da araştırmayı bırak şimdi burada Türkiye’de bütün şeylerin altında ataerkillik var. Tamam, kabul ediyoruz var ama uygulama demek bazen yanlış anlaşılmalara ya da niyetini sürekli tekrar tekrar belirtmene sebep oluyor...”

Toplumsal Cinsiyet / Kadın STK’sı

İnsani yardım ve mülteci kategorisi ise alanı bir bütün olarak algılıyor ve teorik çerçeveyi daha net tanımlıyor. İnsani yardım alanında iş birliği kurarak yardım faaliyetlerinin planlanarak yapılması da tartışmalı bir konu olarak ifade ediliyor.

“En tartışmalı konu vatandaşlık konusu, ikincisi geri göndermeler, üçüncüsü haklar. En zor konu vatandaşlık olurdu orta düzeyde geri gönderme olurdu son olarak da mülteci hakları olurdu. Mülteci hakları olsa daha kolay anlaşırız vatandaşlık konusunda daha zor anlaşırız.”

Mülteci / İnsani Yardım STK’sı

“Çalışmaların devamlılığı. Şu şekilde proje bazlı çalıştığımız için özellikle mülteciler alanında çalışan kuruluşların proje bittikten sonra devamlılık garantisi olmadığından dolayı tartışılan konular hep proje bazlı çalışmaların dezavantajları üzerine oluyor.”

Mülteci / İnsani Yardım STK’sı

“İş birliği... insani yardım faaliyetlerinin planlanarak yapılması. STK’lar arası koordinasyon bunlar yani hep şey konular. Tartışılan konular ama maalesef şey olduğunu görmüyorum. Son bir Sudan’da ortak kampanyaya çıkıldı ama bu da yine sanıyorum sadece çalışmanın bütün kurumların ortaklaşarak kampanyaya gitmesi ile ilgili bir şey. Türkiye’de çok teorik tartışma görmüyorum insani yardım mekanizmasıyla ilgili veya insani yardım prensipleriyle ilgili veya şeylerle ilgili. Batı’da genellikle buna şahitlik ediyoruz. Yani işin sahadaki yönünden ziyade insani yardım prensipleriyle insani yardımın mekanizmasıyla ilgili, belki şey bir yer varmadan belki ciddi uzayabiliyor. Türkiye’de daha çok iş birliği konuşuluyor.”
Mülteci / İnsani Yardım STK’sı

Kent temasında da kent çalışmalarına konu olan teorik konularda tartışmaların uzadığı düşünülüyor ve bu tartışmalı alanlar katılım, yönetim, etki, altyapı düzenlemeleri gibi çeşitleniyor.

“Yönetişim ve katılım. Biz elbette bu noktada bir araya gelmek istediğimizde herkesin söyleyeceği şey temsili olarak birkaç grubun ya da birkaç kişinin işin içine dahil edilmesi ama böyle olmadığını düşünüyoruz. Sahaya indiğimizde de bunu gördük, çocuklarla yaptığımız çalışmada. Herkese dokunabilmek lazım. Dolayısıyla şehre yönelik bir sözü söyleyebilmek için ona yönelik olarak hedeflediğimiz her kesimin fikrini alabilmek lazım. Mümkün olduğunca elbette yoksa herkese ulaşmak yüzde yüzüne ulaşmak mümkün değil ama yüzde ikilik, üçlük oranlar üzerinden şehre ilişkin fikirler koymanın çok sağlıklı olduğunu düşünüyoruz. Bu noktada tartışabiliriz.”
Kent STK’sı

“Hmm... En tartışmalı konusu altyapı. Yani şehir, kent ve alt yapı yani sonuca ulaşmayan ve çok tartışılan konu kesinlikle altyapı. Yani işte imkân yetersizliği altyapı yetersizliği bir de başka bence en uzayacak olan konu bu.”
Kent STK’sı

Sivil toplum ve düşünce kuruluşları siyasi tartışmalardan etkileniyor; Kürt meselesi, sivil toplumun tanımı, dünya görüşü ve değerler üzerinden süren tartışmalara vurgu yapıyor.

“En tartışmalı konular yıllardır tartışıp çözemediğimiz sonuçta sivil toplumun ne olduğu, sivil toplumun nasıl daha ileriye götürülebileceği, nasıl geliştirebileceği, kapasitesinin nasıl artırılabilir, kötü anlamda demiyorum bunları, işte ihtiyaç önceliklendirilmesinin ne olduğu, hangi kuruluşun ne şekilde hizmet edebileceği, en çok tartışılır konular.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

Çevre STK'ları odak konuları itibariyle, iklim krizinin de etkisiyle, daha farklı tartışma alanına sahip. Çevre temasının tartışmalı konularının başında kamu ve özel sektörle ilişkiler geliyor.

“Yani şu anda şey konusunda tartışma... Yani bunlar öyle uzayan tartışmalar değil ama hükümetle beraber bir şey yapmak anlamlı mı değil mi konusu tartışılıyor, gündemde. Çünkü onlarla çalışarak pek bir yere varamıyoruz ama onların dahil olmadığı çalışmalardan da anca belli bir yere kadar sonuç alabiliyoruz gibi bir tartışma konusu var.”

Çevre STK'sı

“Yani şöyle bir ortak noktada hani yani atıyorum Kürt meselesi konusu olsun hani o noktada farklı yerlerde aynı alanda çalıştığımız sivil toplum kurumlarıyla tartışacağımız ya da konunun uzayacağı bir çalışma olur mu diye düşünüyorum. Yani Kürt meselesi konusu uzayabilir bir şekilde.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

“Siyasete yakın olup olmamak, özel sektöre yakın olup olmamak çok tartışma konuları. En çok da buralardan ayrışıyor zaten.”

Çevre STK'sı

Çevre STK'ları arasında uzayan diğer tartışmalar ise çevreye ilişkin öncelikli sorun alanları, söylem ve strateji gibi çevre konularının konumlandırılmasıyla ilgili meseleler.

“Korunan alanların belirlenmesi ve korunması için yapılacak faaliyetler olabilir.

Çevre STK'sı

“Belirli bir sorun çevresinde bir araya geldiğimiz de çok oldu. Ben iklim diyeceğim buna. İklim konusunda ortak karar vermek zor olabilirdi.”

Çevre STK'sı

“Belki söylem dili, üzerinde uzlaşılması gereken bir şey olabilir, yöntemde öyle açıkçası. Kimi hedeflemeliyiz kısmı, gerçi hepsi benzer şeylere çıkıyor olabilir ama. Bu tür şeyler herhalde. Kimleri başka ortak almalıyız tartışmaları olabilir, kimlerle ortaklık kurmalıyız.”

Çevre STK'sı

“İklim konusunda hepimizin suçlu olduğu argümanı. Çok dile getirilir. Bu argüman konusunda örneğin hepimiz suçluyuz hepimiz sorumluyuz. Bizim ciddi itirazlarımız var, hepimiz suçlu ve hepimiz sorumlu değiliz. 6 buçuk milyar insan, sorumlu değiliz. Sorumluları netleştirme konusunda ciddi tartışmalar hareketin içerisinde yapılıyor. Masaya oturduğumuzda da büyük ihtimalle bu konuda tartışılır.”

Çevre STK'sı

Sivil toplum kuruluşu temsilcilerine kendi faaliyet alanlarında kısa vadede çözülmesini mümkün görmedikleri uzlaşması zor buldukları konular ile çözülmesini mümkün gördükleri konular ayrı ayrı soruldu. Verilen yanıtlar tematik olarak gruplandı ve Tablo 6'da paylaşıldı.

Tablo 6. Tematik Kategorilere Göre Tartışmalı Alanlar

	Çevre	Çocuk	Kent	Sivil Toplum	
Tartışmalı Alanlar	<ul style="list-style-type: none"> Kamuyla ilişkiler Söylem ve strateji kurmak Öncelikli çevre sorunları 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuğa yaklaşım ve çocuk algısı Kamuyla ilişkiler 	<ul style="list-style-type: none"> Katılım Yönetişim Altyapı 	<ul style="list-style-type: none"> Siyasi tartışmalar (Kürt meselesi, Alevilik, inanç temelli değerler vb.) 	
Kısa vadede çözülebilecek konular	<ul style="list-style-type: none"> Geri dönüşüm Gıda güvenliği Belediye ve kamunun iklim krizi ile alabileceği önlemler, politikalar; Paris İklim Anlaşması'nın uygulamaya geçmesi ve taahhütler Plastik kirliliği Sıfır atık 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk koruma sisteminde iyileştirmeler Yargılama sürecindeki çocukların şartlarının iyileşmesi için yasa ve yönetmeliklerin uygulanabilir şekilde geliştirilmesi Çocuk katılımı Çocuk güvenliği 	<ul style="list-style-type: none"> Yönetişim ve katılımcılık Yerel yönetimler ve STK diyalogu Sıfır atık Engellilerin kente erişimi Kadının bisiklete erişimi 	<ul style="list-style-type: none"> Kamu- STK- Yerel Yönetimler iş birlikleri 	
Çözülmesi Mümkün Görülmeyen	<ul style="list-style-type: none"> Su krizi Biyolojik çeşitlilik Kamunun STK'lara bakışı İklim krizi Enerji dönüşümü: fosilden vazgeçiş, yenilenebilir enerjiye uyum 	<ul style="list-style-type: none"> Çocuk ihmal ve istismarına yönelik hukuki çözümler Erken evlilikler Akran zorbalığı Mülteci çocuklar ve geçici koruma Yargılama sürecindeki çocukların şartlarının iyileşmesi için yasa ve yönetmeliklerin uygulanabilir şekilde geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> Bisiklet dostu kentler Ulaşım gibi altyapı sorunları Çevre ve ekoloji alanlarındaki problemler Konut politikaları ve kentsel dönüşüm İklim krizinin kentlere etkisi 	<ul style="list-style-type: none"> Toplumsal barış ve Kürt meselesi Bölgesel eşitsizlikler 	

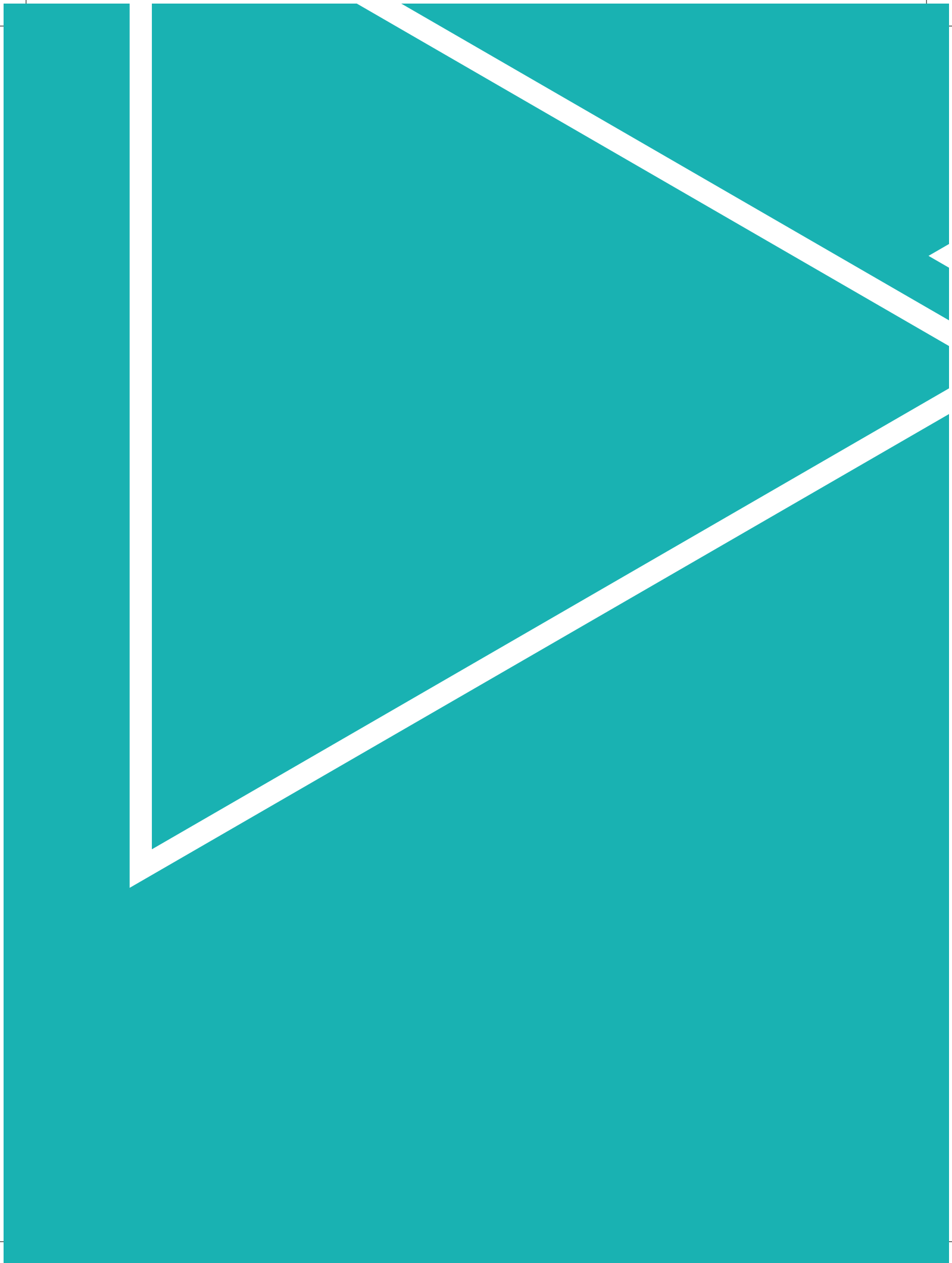
	Engelli	Eğitim	İnsani Yardım- Mülteci	Kadın	İnsan Hakları
	<ul style="list-style-type: none"> Hedef kitle sorunlarına yönelik çözümler 	<ul style="list-style-type: none"> Faaliyet, metot, içerik 	<ul style="list-style-type: none"> Sürdürülebilirlik Koordinasyon, Mülteci haklarının kapsamı 	<ul style="list-style-type: none"> Teorik tartışmalar (radikal feminizm, vb.) 	<ul style="list-style-type: none"> Hak ve özgürlüklerin tanımı
	<ul style="list-style-type: none"> Erişilebilirlik İhtiyaç tespiti için veri tabanı çalışması STK'lar arası iş birliği Kapsayıcı eğitim ile ayrımcılık karşıtı uygulamalar Katılımcılık 	<ul style="list-style-type: none"> Okul öncesi eğitim Materyal ve imkân sağlama Eşit eğitim hakkı Eğitim kurumlarının altyapı ve kapasite sorunları Kız çocuklarının okula devam oranının artması 	<ul style="list-style-type: none"> Göçmen ve mülteci haklarına ilişkin meseleler (siyaset ve politika tercihleri yüzünden) 	<ul style="list-style-type: none"> Kadınların siyasete katılımı Kadın istihdamının artması Tacizlerin azalması Kız çocuklarının okullaşma oranının artması 	<ul style="list-style-type: none"> İnanç temelli haklar için düzenlemeler (cem evlerinin statüsü, zorunlu din eğitimi, vb.)
	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim İstihdam Yardım temelli yaklaşım Sosyal güvenlik kapsamı 	<ul style="list-style-type: none"> Bütüncül çocuk yaklaşımı ve politikaları Mülteci çocuk hakları Eğitimde fırsat eşitliği Anadilde eğitim / Çift dillilik Din ve eğitim Devlet okullarının hizmet kapasitesi 	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal entegrasyon Kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi Mültecilerin eğitime erişimi 	<ul style="list-style-type: none"> Cinsiyete dayalı ev içi roller Erken evlilikler Kadın cinayetlerinin, taciz ve tecavüz vakalarının azalması Kadın yoksulluğu LGBTI+ bireylere önyargının azalması 	<ul style="list-style-type: none"> İnsan hakları aktivistlerinin tutukluluk süresi Mülteci haklarına ilişkin meseleler

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASINDAKİ DİYALOĞA DAİR ÖZET BULGULAR

- Türkiye’de sivil toplumun geçmiş yıllara göre diyalog arzusunun arttığı gözüküyor. Geçmişte diyaloga girilmeyeceği daha kalın harfler ile söylenen kategoriler ile bugün diyalogun mümkün olacağı söyleniyor.
- Ancak söylemsel düzeydeki bu durum ile fiiliyat arasında çelişki var. Halen, çeşitliliği olan iş birliği modellerine nadiren rastlanıyor.
- Diyaloglar ortak amaca yönelik iş birliklerinden kısa süreli ve bazen tesadüfi karşılaşmalarda gerçekleşiyor.
- Türkiye sivil toplumu kendi tematik alanlarını tanımlarken çoğunlukla basitçe bir “olan ve olmayan” ayrımı kullanıyor. “Savunucu olmayan”, “siyasi bağı olan” ve “özel sektöre angajmanı yüksek olan” şeklinde tanımlamalara sıklıkla rastlanıyor. Kendi faaliyet alanlarını bu tanımlar arasında karşıtlıklar tarif ediyor.
- STK’ların kendi faaliyet alanlarında yer alan diğer aktörleri tanımlarken en sık başvurduğu dikotomiler üç şekilde gerçekleşiyor:
  - Hak temellilik- yardım temellilik dikotomisi
    - Hak temellilik – yardım temellilik dikotomisi konu hiyerarşisinin oluşmasına yol açıyor. Hak temelli çalışmayan kuruluşlara yönelik “aktivist olmama”, “devletin yapması gerekenleri üzerine alma” eleştirisi yöneltiliyor; bu kuruluşlar hiyerarşinin alt katmanların itiliyor.
  - Muhafazakarlık – sekülerlik dikotomisi
- Kendi kuruluşlarını İslami değerler ve muhafazakarlık ile tanımlamayan kuruluşlar, sivil toplumu muhafazakarlık / sekülerlik ekseninde kategorize etmiyor. Ancak bu durum, böyle bir dikotominin olmadığından çok karşıtlık kurdukları kategorinin varlığının meşruiyetini reddetmek ile ilişkili. Kendini muhafazakâr ve İslami değerler ile tanımlamayan kuruluşlar, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kuruluşları sivil toplum alanında görmüyor; bu nedenle kendi alanlarını bu dikotomi çerçevesinde tanımlamıyor.
- Yanlılık – tarafsızlık dikotomisi
  - Yanlı olma – tarafsız olma durumu çoğunlukla hükümete yakınlık üzerinden tarif edilse de özel sektör ve fon kaynaklarından faydalanma durumuna göre de bir güdümlülükten söz ediyor. STK’lar “projecilik” diye bir kategori tanımlıyor ve bu kategorinin fon veren ile kurdukları ilişki yanlılık olarak görülüyor.
  - STK’lar arası mevcut iş birliklerinde ve STK’ların daha önce bir araya gelmediği kuruluşlarla temasa geçme eğilimlerinde tematik geçişlilik oldukça az. Bu bakımdan STK’lar arası ilişkilerde bir tema içi kapanma mevcut.

STK’ların faaliyet ve çalışmaları kendi konuları ile sınırlı olmakla birlikte birbirinden öğrenme, birbirini tanıma maksatlı biraradalık deneyimi de yetersiz.

2

**SİVİL TOPLUM-
KAMU / SİVİL
TOPLUM -
SİYASİ PARTİLER
DİYALOĞU**

SİVİL TOPLUM- KAMU / SİVİL TOPLUM - SİYASİ PARTİLER DİYALOĞU

İkinci bölümde sivil toplum kuruluşlarının kamu sektörü ve siyasi partiler ile temaslarına odaklanıldı; bu kapsamda STK'ların kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve siyasi partiler ile olan mevcut ilişkileri ve STK temsilcilerinin algıları ele alındı.

Sivil toplum kuruluşlarının kamu sektörü ile temaslarının en çok belediyeler, bakanlıklar ve valilik ve kaymakamlıklarla olduğu görülüyor (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7. STK'ların Doğrudan/Dolaylı İlişki Kurdukları Kurumlar

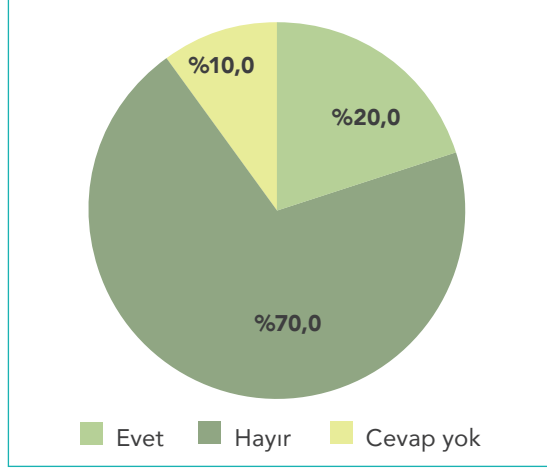
	Toplam
Belediyeler	74,5%
Bakanlıklar (Çalışma, Eğitim, Sağlık...)	73,5%
Valilikler	65,7%
Kaymakamlıklar	64,7%
Göç İdaresi	56,9%
Kızılay	55,9%
Meclis komisyonları	54,9%
Cumhurbaşkanlığı	53,9%
AFAD	50,0%
Mülteci Kampları	47,1%
Ombudsmanlıklar	44,1%

STK'ların hangi kurumlara doğrudan veya dolaylı ilişkilere sahip olduğu sorulduğunda, belediyeler ve bakanlıklar ortalama %74 ile STK'ların en çok ilişki kurdukları kurumlar. Çalışma, eğitim, sağlık bakanlığı gibi bakanlıklarla olan ilişkilene oranı %73,5 ile belediyeleri takip ediyor. STK'ların yaklaşık %66'sı valiliklerle, %65'i kaymakamlıklarla, %57'si göç idaresiyle, %56'sı Kızılay'la, %55'i meclis komisyonlarıyla, %54'ü cumhurbaşkanlığıyla, yarısı ise AFAD ile doğrudan veya dolaylı ilişkileri olduklarını belirtiyor. Mülteci kampları ve ombudsmanlıklar ise sırasıyla %47 ve %44 oranlarıyla STK'ların doğrudan veya dolaylı görece en az ilişki kurdukları kurumlar.

STK temsilcilerine, kuruluşlarının logosunun yan yana gelmesini istemeyeceği kamu kurum(ları) olup olmadığı soruldu (Bkz. Grafik 8).

Grafik 8. Logonuzun Yan Yana Gelmesini İstemeyeceğiniz Bir Kamu Kuruluşu Var Mı?

STK'ların %70'i kuruluşlarına ait logoların kamu kurumları ile yan yana gelebileceğini, logolarının yan yana gelmesini istemediği bir kamu kurumu bulunmadığını belirtiyor. %20'si ise logolarının görünür olarak birlikte kullanılmasını istemediği kamu kurumları olduğunu iletiyor. STK'ların %10'u ise bu soruya yanıt vermemeyi tercih ediyor.

STK temsilcilerine verili listede yer alan kamu kuruluşlarıyla iş birliğine kurumlarının yaklaşımının nasıl olduğu soruldu. Her bir kamu kurumuna 1-kesinlikle çalışmayız; 5-kesinlikle çalışmak isteriz olacak şekilde 1-5 arası puan vermeleri istendi. Buna göre muhafazakâr STK'ların en fazla yer aldığı insan hakları ve insani yardım STK'ları dışında, Kızılay ve Cumhurbaşkanlığı STK'lar için çalışması en uzak görülen kuruluşlar. Engelli STK'lar kamu ve yerel kurumlarla çalışmalara en sıcak bakan kategori. İnsan hakları STK'larının da ortaklıklara açık olduğu görülüyor.

Tablo 8. STK'ların Kurumlarla Doğrudan ya da Dolaylı Çalışmaya Yaklaşımı (5 Üzerinden)

	Ortalama
Belediyeler	4,64
Bakanlıklar	4,40
Meclis komisyonları	4,38
Valilikler	4,29
Kaymakamlıklar	4,25
Göç İdaresi	4,14
Mülteci Kampları	4,01
AFAD	3,90
Ombudsmanlıklar	3,85
Kızılay	3,84
Cumhurbaşkanlığı	3,74

STK'ların kurumlarla doğrudan veya dolaylı ilişki kurmaya yaklaşımları konusunda ise yine belediyelerle ilişki kurmaya yönelik yaklaşımı diğer kurumlara göre en pozitif değere sahip. Bunu valilikler, kaymakamlıklar, göç idaresi, mülteci kampları izlerken AFAD, ombudsmanlıklar, Kızılay ve Cumhurbaşkanlığıyla doğrudan veya dolaylı olarak çalışmaya diğer kurumlara göre daha nötr yaklaşım söz konusu.

Genel olarak tüm kurumlarla ilişki kurmaya yaklaşımı olumlu olan STK'ların kurumlarla mevcut kurdukları ilişkiler ve ilişki kurmaya yaklaşımları karşılaştırıldığında, özellikle meclis komisyonlarıyla ilişki kurmaya pozitif bakılırken, mevcut ilişkilerin ise diğer kurumlara göre daha az olduğu görülüyor. (Bkz. Tablo 8).

STK'lar arasındaki tematik kapanmanın bir uzantısı da kamu kuruluşları ile ilişkilerde gözlemleniyor. STK temsilcileri faaliyet alanında çalışmadığını düşündüğü kamu kurumları ile ortak çalışmaların nasıl mümkün olabileceğine dair tahayyülü bulunmuyor. Örneğin kadın STK'ları Göç İdaresi'yle, Çevre STK'ları AFAD ile nasıl bir kapsamda çalışabileceğini bilemiyor.

"A: Göç İdaresiyle çalışmaya nasıl bakarsınız?"

G: Çalışmayız. Çünkü bizim konumuz değil. Geliyor bazen mailler ama yok."

Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

"AFAD'la çalışmayız yani. Çalışma alanlarımız çok uygun değil. E çok profesyonel bir organizasyon diye biliyorum. (...) Bunlar kamu kuruluşları ve onların çok bürokratik bir organize şeyi var, yapılanması var. Bizim çalışma tarzımıza ya da yapmak istediklerimize çok uygun niteliklere sahip kuruluşlar değil."

Çevre STK'sı

"A: Göç İdaresi?"

G: .... Yani mülteci konusunda bizim bir politika üreteceğimiz bir şey yok açıkçası. Konuyu da genel bilgiler dışında çok detaylı vakıf değiliz. Lakin iklim krizi ile beklenen konulardan biri aslında uzun vadeli olarak göçlerin de artacağı yönünde. Bu yüzden şu anda olmasa bile uzun vadeli olarak çalışma, iş birlikleri geliştirmemiz gerekebilir. Ben 3 diyeceğim o yüzden.

A: AFAD?

G: Afet konusu yine iklim krizi ile çok temasta olan bir şey. 3 diyeceğim yine. Bunlar bir yandan kamu kurumları vs. olduğu için birazcık orta yolda gitmeye çalışıyorum."

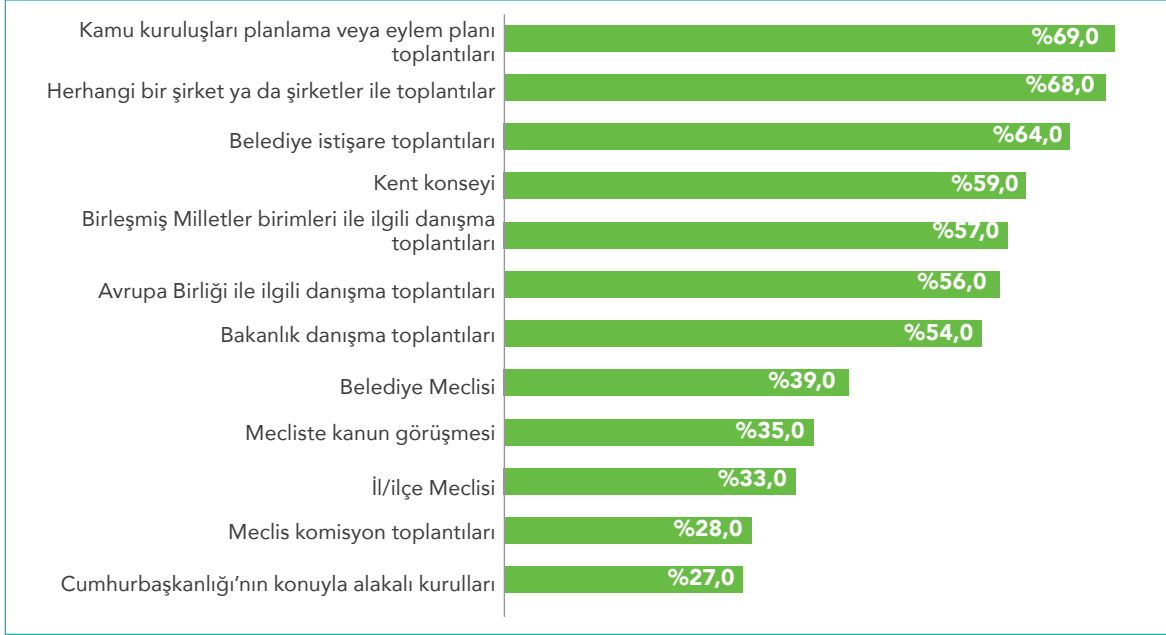
Çevre STK'sı

"A: Mülteci kampları?"

G: Hiç bizim alanımız değil ama yani tedavi gören bir mülteci çocuk olsa 5 yani diye düşünüyorum."

Çocuk STK'sı

Grafik 9. STK'ların Toplantılara ya da Oluşumların Faaliyetlerine Kuruluş Olarak Katılma Oranları

"Kızılay ile hangi noktada bir çalışma yapacağımızı göremediğim için. 3 diyebilirim aslında. Çalışmayız kesin gibi değil tematik olarak aynı noktada birleşeceğimizi bilmiyorum."
Çevre STK'sı

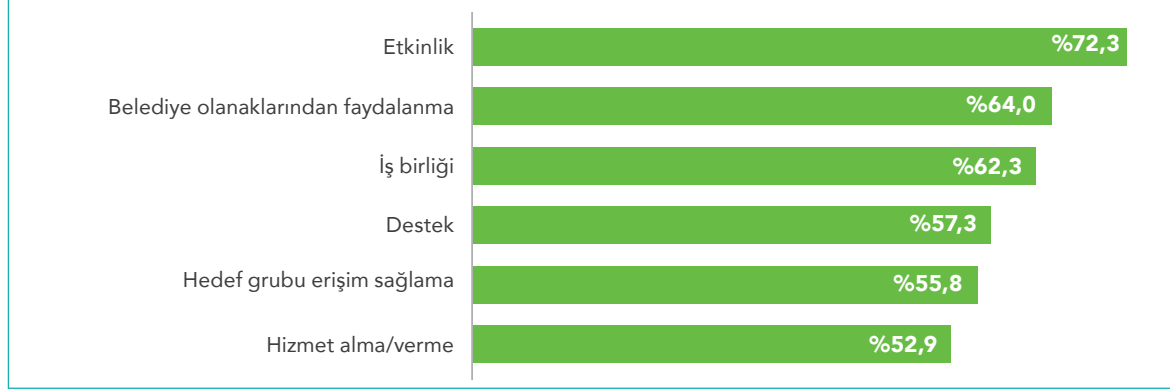
STK'lara hangi toplantılara veya oluşumların faaliyetlerine kuruluş olarak katıldıkları sorulduğunda, STK'ların yaklaşık %70'i kamu ve özel sektör kuruluşlarıyla yapılan toplantılara katıldığını belirtiyor. Engelli STK'ları bu tür toplantılara katılım konusunda en aktif kategori.

Görüşülen STK'ların %69'u en çok kamu kuruluşlarının planlama veya eylem planı toplantılarına katıldıklarını belirtiyor.

Bunu sırasıyla %68 ile özel şirket ya da şirketler, %64 ile belediye istişare toplantıları, %59 ile kent konseyi toplantıları, %57 ile BM birimleriyle alakalı danışma toplantıları ve %54 ile bakanlık danışma toplantıları izliyor. %39 ile belediye meclisiyle yapılan, %35 ile mecliste kanun görüşmesi için yapılan ve %33 ile il/ilçe meclisi ile yapılan toplantılar ise görece daha düşük oranda kalırken, %28 ile meclis komisyon toplantıları ve %27 ile Cumhurbaşkanlığı'nın konuyla alakalı kurulları ile yapılan görüşmeler/ toplantılar/ faaliyetler STK'ların en az gerçekleştirdikleri toplantılar/faaliyetler olarak karşımıza çıkıyor (Bkz. Grafik 9).

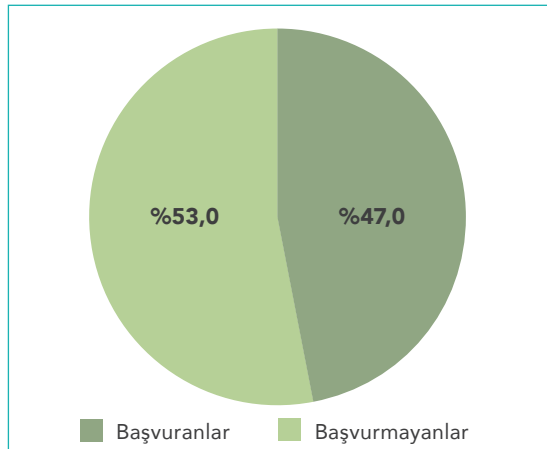
STK'lar belediyelerle çalışmaya açık olduklarını belirtiyor. Yerel makamlarla temasın önde gelen nedenleri etkinlikler ve belediye tesislerinin kullanımına dair.

Grafik 10. STK'ların Buldukları Bölgedeki Yerel Yönetimlerle Temas Ettikleri Konular

STK'ların buldukları bölgedeki yerel yönetimlerle iletişim dereceleri sorusundan yola çıkarak hangi konularda yerel yönetimlerle temasları olduğu sorulduğunda, dengeli bir dağılımla beraber STK'lar %72 ile en çok etkinlik düzenleme üzerinden yerel yönetimlerle temas ettiklerini belirtiyor. İş birliği kurmak ve belediye olanaklarından faydalanmak, sırasıyla %64 ve %62 oranlarıyla etkinlikten sonra yerel yönetimlerle temas edilen konular olarak karşımıza çıkıyor. Bunu %57 ile destek, %56 ile hedef gruba erişim sağlama ve %53 ile hizmet alma/verme izliyor.

Grafik 11. Yerel Yöneticilerin STK Görüşlerine Başvurma Oranları

STK'lara buldukları bölgedeki yerel yöneticilerin herhangi bir kararla ilgili görüşlerine başvurup vurmadıkları sorulduğunda STK'lar, 52 STK %53 oranıyla yerel yöneticilerin kendilerine başvurduklarını; 50 STK ise %47 oranıyla buldukları bölgedeki yerel yöneticilerin herhangi bir kararla alakalı kendilerine başvurmadıklarını belirtiyor.

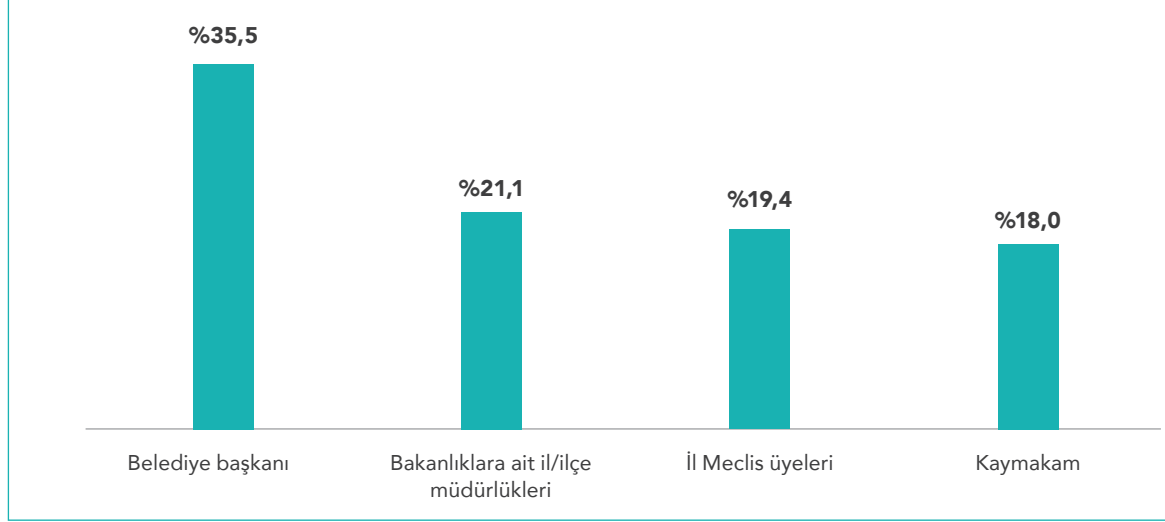
STK'ların buldukları bölgede görüşlerine başvuran yerel yönetimler %35 ile çoğunlukla belediye başkanları. Bunu %21 ile bakanlıklara ait il/ilçe müdürlükleri, %19 ile il meclis üyeleri ve %18 ile kaymakamlar izliyor.

Araştırmada ayrıca sivil toplum kuruluşlarının siyasi partiler ile temaslarına da odaklandı. Bu kapsamda STK'ların siyasi partiler olan mevcut ilişkileri ve STK temsilcilerinin siyasi partiler ile ilişkilere yönelik algıları ele alındı. Bu kapsamda STK temsilcilerine siyasi partiler ile mevcut temasları, bu temasların konuları, iş birliklerine yaklaşımları ve diyaloga açıklıkları soruldu.

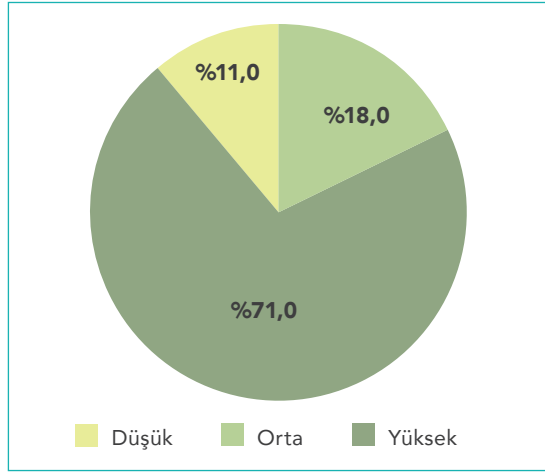
Sivil toplum kuruluşlarının genel anlamda siyasi partiler ile diyaloga açık olduğu söylenebilir. STK'ların %70'inden çoğu siyasi partiler ile diyaloga açık olduğunu belirtirken, yaklaşık %11'i diyaloga kapalı olduğunu ifade ediyor.

Grafik 12. STK'ların Görüşlerine Başvuran Yerel Yönetim Birimleri

Grafik 13. STK'larda Siyasi Partiler ile Diyaloga Açıklık

Engelli kuruluşları ile çevre kuruluşları siyasi partiler ile en çok iletişim halinde olduğunu ifade eden kuruluşlar. Çevre STK'ları spesifik talepleri meclis gündemine sokmayı amaçlarken, engelli kuruluşları davetler / ziyaretler yolu ile taleplerini siyasilere ilettiklerini ifade ediyor.

Siyasi partiler ile diyalogda iki temel pratik var. İlki; doğrudan siyasi partilere yönelik çalışma. Örneğin siyasetteki kadın temsili arttırmaya yönelik faaliyette bulunan bir kadın kuruluşu doğrudan siyasi partiler ile iletişim halinde oluyor ve bu iletişimi kendi kuruluş amacıyla

örtüşen bir aktivite olarak nitelendiriyor. İkinci pratik, kuruluşun kendi pratiğini siyasetin gündemine sokmak için diyalogda kalma. Çevre STK'ları, çocuk STK'ları gibi savunucu kuruluşlar, siyasi partiler ile spesifik konulardaki politika yapım süreçlerini etkilemek amacı ile siyasi partiler ile diyalog içinde olabilir.

Siyasi partiler ile kurulan ilişkiler çoğu zaman çok meşru karşılanmıyor. Meşruiyeti kuran temel pratik "tek bir siyasi parti" değil "tüm siyasi partiler ile" diyalogda kalmak, hepsine erişmeye çalışmak. İlişki / diyalog kurduğunu ifade eden kuruluşlar, "tüm siyasi partilere kapımız açık" notu ile iş birliklerini ifade ediyor.

"Mecbur kalmadıkça hayır. Olunca da hepsiyle birden... Mesela (...) Girişimi'nde ben Büyük Birlik Partisi'ne gittim, Ak Parti'ye giden arkadaşlarımız oldu. İşte yani bütün ayırım yapmaksızın hepsinin kapısını çaldık."
Çevre STK'sı

“Siyasi partilerle temasımız oldu. Biz her seçim öncesinde Eko Siyaset Belgesi hazırlıyoruz. O da milletvekillerinin ya da yerel yöneticilerinin kendi politikalarını ekolojik bakış açısıyla yapması adına olanak sağlayan bir rehber. Dolayısıyla biz her seçim öncesinde, parti temsilciliklerine bunları hem yerel de hem ulusalda bunları veriyoruz.”

Çevre STK’sı

“Hepsiyle aynı anda bir şey yapacaksak belki de anlatabildim mi? Orada biriyle bir şey yapıyorken, öbürküsüyle A partisiyle bir şey yapmayız, B partisiyle de aynı anda yapmıyorsak.”

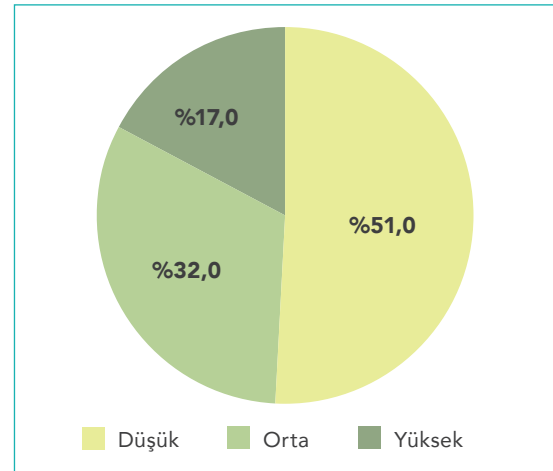
Engelli STK’sı

“Şöyle, meclis komisyonları aracılığıyla oluyor. Meclis komisyonlarında görüşüyoruz, görüşüyoruz dediğim örneğin insan hakları konusunda meclis komisyonunda bir sunum gerçekleştirmiştik. Orada komisyonu temsil eden parti temsilcileriyle iletişimimiz olmuştu. Zaman zaman şu an mecliste temsil edilen hemen hemen her partinin mülteci politikası geliştirme evrelerinde görüşmek istedikleri oluyor. Dolayısıyla yani iktidar muhalefet hepsiyle alana ilişkin bilgi sağlıyoruz.”

Mülteci – İnsani Yardım STK’sı

Siyasi partiler ile diyalog genel anlamı ile STK’lar tarafından olumlu karşılanırken, iş birliği olumsuzlanıyor. STK’ların yarısı siyasi partiler ile iş birliğine uzak olduğunu ifade ederken yalnızca %17’si iş birliği yapabileceğini ifade ediyor.

Grafik 14. STK’larda Siyasi Partiler ile İşbirliğine Açıklık

“Taleplerimizi ilettikleri ve bize politik ajandayı etkileme imkânı sağladıkları sürece olumlu bakarız. Herhangi bir politik görüşe bağımsız olamaz. Ama bir siyasi partiyle amaç odaklı iş birliği olabilir. Bizim taleplerimizi meclise ya da çeşitli mecralara taşımak onların görevi.”

Kadın – Toplumsal Cinsiyet STK’sı

“Siyasi partilerle iş birliği yapmamak gibi bir kararımız da var çünkü yalnızca bir partiye veya birkaç partiye yakın olmamak amacıyla. Şöyle bir şey partilerle görüşürüz ama iş birliği daha farklı bir şey.”

Kadın – Toplumsal Cinsiyet STK’sı

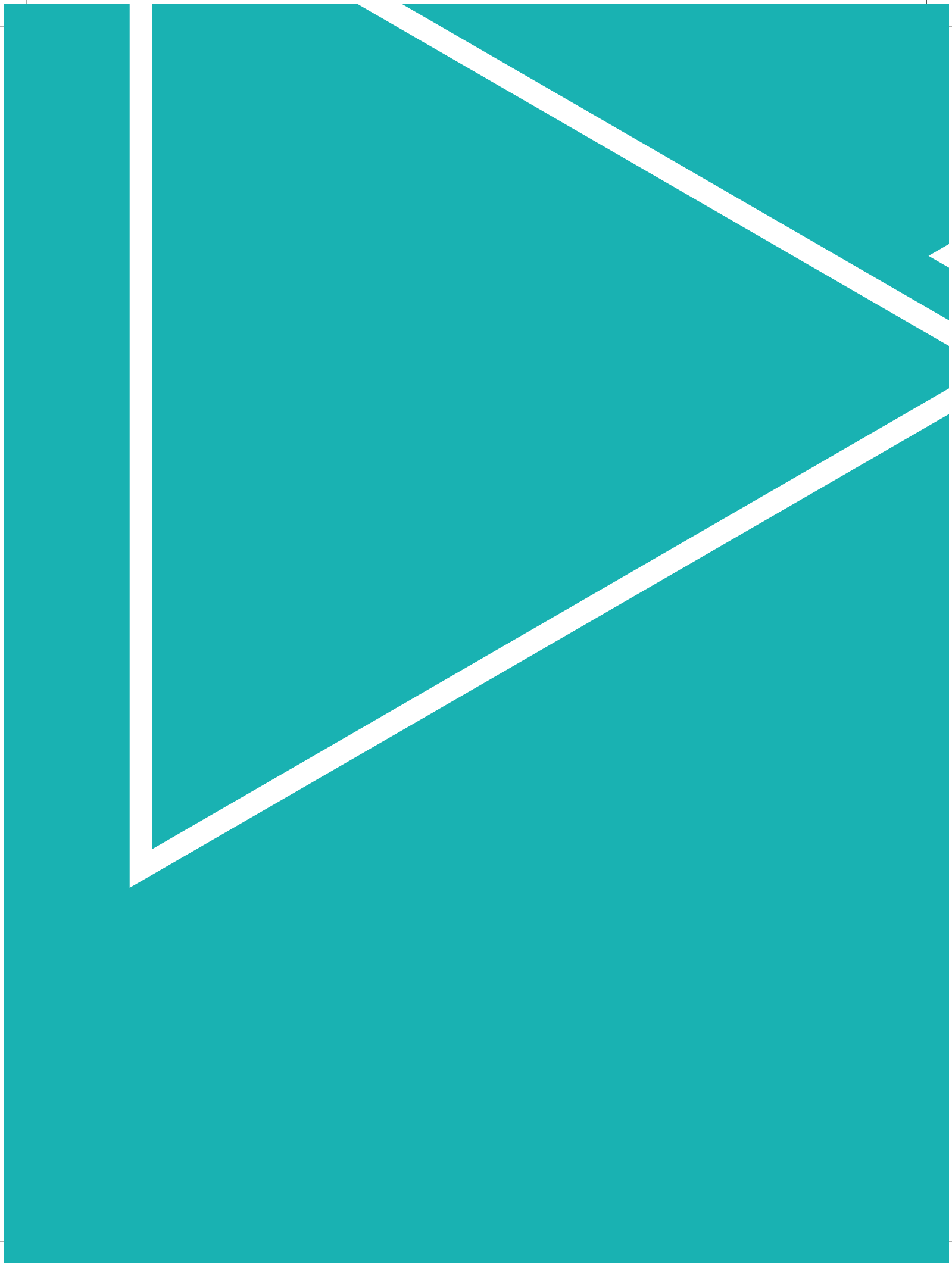
“Yani eğer konu mülteciye ve yine yaklaşım konusunda bize söz veriyorsa işte nasıl olmalı görüşümüzü soruyorsa tecrübelerimizden yararlanmak istiyorsa politik görüşüne bakmaksızın daha önce bahsetmiş olduğum BM’nin ilgili kriterleri altında olmak koşuluyla bizim için fark etmiyor politik görüşün bir önemi yok. Sığınmacı ve mültecilerle dayanışma içerisinde onların hak ve hizmetlere erişimini hedefleyen bir organizasyon olduğumuz için özellikle de hem muhalefet cephesinden de hem iktidar cephesinden de bu konuya hizmet edecek iş birliklerinde sorun yaşamayız.”

Mülteci – İnsani Yardım STK’sı

SİVİL TOPLUM - KAMU DİYALOĞUNA İLİŞKİN ÖZET BULGULAR

- STK'lar yerel yönetimler ile hem diyaloga hem de iş birliğine açık. STK'ların en uzak durduğu kurum ise Cumhurbaşkanlığı.
- Merkezi yönetim ile ilişkilerde kısmi çekinceler hâkim. En önemli çekince ise biraradalığın kendi meşruiyetlerine zarar vereceği düşüncesi.
- STK'lar kamu kurumlarının kendilerini yeteri kadar alana almadığını, bazı kuruluşlar ise kamunun iletişim kanallarının kendilerine kapalı olduğunu ifade ediyor.
- STK'ların kamu kuruluşlarıyla bir araya gelmesi tematik alanları ile sınırlı.
- STK'lar arasında hem de STK'ların sivil toplum dışı aktörlerle temas kurma merkezi ve yerel idare aktörlerini etkileme potansiyeli için ortak zeminler yaratma konusunda boşluk olduğu gözlemleniyor.
- STK'ların %70'i kamu iş birliğinde birlikte logo kullanımına olumlu bakıyor.
- STK'lar siyasi partiler ile diyaloga açık olsa da iş birliğine kapalı. İş birliği durumları daha çok tüm siyasi partileri kapsayacak şekilde olunca makbul karşılanıyor.
- Siyasi partiler ile diyalog en çok STK'nın kendi gündemini meclise taşımak için gerçekleşiyor.

3

**SİVİL TOPLUM-
ÖZEL SEKTÖR
DİYALOĞU**

SİVİL TOPLUM- ÖZEL SEKTÖR DİYALOĞU

Üçüncü bölümde sivil toplum kuruluşlarının özel sektör ile temaslarına odaklanıldı. Bu kapsamda STK'ların şirketlerle olan mevcut ilişkileri ve STK temsilcilerinin özel sektöre yönelik algıları ele alındı. Bu doğrultuda; STK kategorilerine göre özel sektörle bugüne kadar gerçekleşen temasların türü, şirketlerle yapılan iş birliklerinde birlikte logo kullanımına yaklaşım ve STK-özel sektör iş birliklerine ilişkin görüşlere ilişkin bulgular paylaşıldı.

STK temsilcilerine kuruluşlarının bugüne kadar özel sektörle herhangi bir konuda temaslarının olup olmadığı soruldu. Özel sektörle temaslar çoğunlukla ziyaretlere / toplantılara ve sponsorluklara dayanıyor. Engelli STK'ları özel sektörle en çok iletişim kuran kategoriyken, insan hakları STK'ları en az temas kurmuş olan kategori.

Tablo 9. Özel Sektör ile İlişki Kurulan Faaliyet Türleri

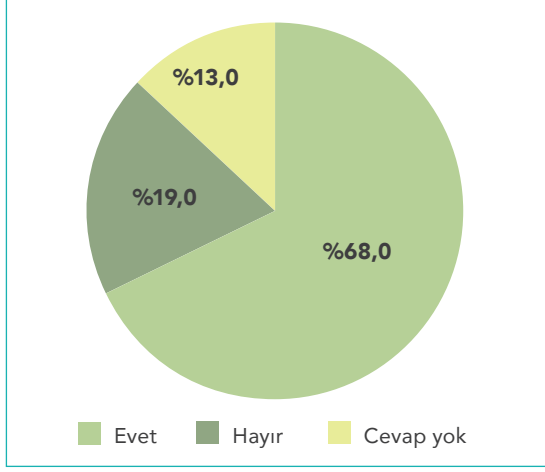
	Yüzde
Ziyaret / Tanışma	64,7%
Destek alma / Sponsorluk	52,9%
Etkinlik düzenleme	48,0%
Proje yapma	44,1%
İhtilafli bir durum	10,8%

STK'ların şirketlerle iletişim derecelerini belirlemek üzerinden, herhangi bir şirketle hangi faaliyet türleri aracılığıyla temasları olduğu sorulduğunda, STK'ların %29'u özel şirketlerle ziyaret/tanışma aracılığıyla temas ettiklerini belirtiyor. Bunu %24 ile proje yapma izlerken, %20 ile aynı oranda destek alma ve etkinlik düzenleme de STK'ların özel şirketlerle temas aracı olarak karşımıza çıkıyor. STK'ların %5'i bu konuda bir fikir birliğinin olmadığını, ihtilafli bir durumun söz konusu olduğunu belirtiyor (Bkz. Tablo 9).

STK temsilcilerine kuruluşlarının logosunun yana gelmesini tercih etmeyecekleri şirketlerin olup olmadığı soruldu.

Grafik 15. Logonun Yan yana Olmasını İstemeyeceğiniz Bir Şirket Var Mı?

Kamu kurumları ile logolarının yan yana gelebileceğini belirten STK'lar, şirketler için benzer düşünmüyor. STK'ların %68'i logolarını birlikte kullanmak istemeyecekleri şirket veya şirketler olduğunu belirtiyor. %19 ise şirketlerle logolarının yan yana gelebileceği görüşünde.

STK'ların büyük bir kısmı logolarının yan yana gelmesini istemeyeceği şirketler olduğunu söylerken bizzat bir şirket ismi verenler oldukça az. Açık uçlu olarak sorulan soruya yalnız 7 STK (%6,9) özellikle bir şirket adı belirterek, logolarının yan yana gelmesini tercih etmeyeceklerini belirtiyor. Yan yana gelmek istenmeyen şirketler çoğunlukla ismen ya da sektör bazında değil, değerler ve etik kaygılar düzeyinde ele alınıyor. Bu şirketler; silah endüstrisi, sigara ve tütün endüstrisi ve ekolojiye zarar veren, çocuk işçi çalıştıran, cinsiyetçi reklam yapan, ırkçı, ayrımcı söylemleri olan, işçi hakları ve emek konularında sicili sorunlu bulunan şirketler olarak tanımlanıyor.

"A: Logonuzun yan yana gelmesini istemeyeceğiniz bir şirket var mı?"

G: (Düşünme.) Yani şirketlerin adlarını sayamam ama gerçekten bizim çalışma alanımızda ilkesel olarak çok ters düşen bir şirket olursa yani mesela hani bilmiyorum ki. Bir silah şirketi mesela. Silah endüstrisinin bir kolu. Bunlarla bir araya gelemeyiz herhâlde yani savaşla ilgili bir durum söz konusu olduğunda asimilasyonla ilgili özel olarak bildiğiniz hani Kürt meselesine yaklaşımında sıkıntı gördüğünüz şirketlerle bir araya gelmeyiz tabii ki."
Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

"Sadece gene konuya bağlı olarak tabii ki aşırı yani ırkçı veya şiddet içeren kurumlarla zaten bir araya gelmeyiz. Ve zaten logomuzda onlarla birlikte olmaz."
İnsan Hakları Kuruluşu

“Özel bir şirket adı aklıma gelmiyor ama çevrede yıkıma yol açmış, ekolojik alanı tahrip etmiş bir şirket ya da insan haklarını ihlal eden bir şekilde insanları çalıştırmış, sömürmüş bir şirket. Yani yine yöneticisi birtakım işlere bulaşmış bir şirket herhalde bu gerçekliği bildiğimiz takdirde bile bile o şirketten fon alma, o şirketle iletişime girme, ortak bir iş yapma gerçekleşmeyecektir.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

“Var tabii. Bunun çok net cevabı var. Hatta çok fazla şirket var. Şirket en sıkıntılı konu o. Yani bir şekilde çevre ile alakalı yanlış uygulamaları olan herhangi bir şirketle bir araya gelmek istemiyoruz ya da onun bağlı bulunduğu grubun başka şirketleri şey yapıyorsa da istemiyoruz. Bu da sıkıntılı bir durum çünkü öyle bir şirket çok fazla var belki de yok hani.”

Çevre STK'sı

“G: Tabii. Mesela petrol şirketleri. Fosil yakıt şirketleri. Genel anlamda. Zaten gelmez de özellikle sevmediğim anladığım için söyleyebilirim. Onlarla asla yan yana gelmeyiz. Birlikte iş yapmayız anlamında söylüyorum. Onların bulunduğu yere gitmeyiz anlamında söylemiyorum. Onları davet de edebilirim. Konuşmak için, danışmak için ya da onlar davet ederse gidebilirim özgür bir ortam olduğu takdirde ama birlikte iş yapmam. Diyaloga açığım ama iş birliği yapmam.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

Alıntılardan da görüldüğü üzere, şirketlerde iyi niyetli girişimlerle başlayan işlerin pazarlama ve reklam aşamasında anlam ve hedef kayması yaşadığı düşünülerek özel sektör-STK ilişkileri eleştiriliyor. Özel sektör iş birliklerindeki endişeler de çoğu zaman bu noktaya odaklanıyor. STK'lar şirketlerin kendilerini birer PR, iletişim aracı olarak görmesinden endişe duyuyorlar.

“G: Bence ikisinin de birbirine ihtiyacı var. Bu kurumsal sosyal sorumluluk projeleri anlamında söylüyorum. Şirketlerin bütçeleri var ve gerçekten sivil toplum dünyasının da iyi fikirleri var. Bunlar bir araya geldiğinde gerçekten sosyal etkisi iyi işler çıkıyor ama sadece şirketlerin buna PR olarak bakmamaları gerektiğine inanıyorum. Çünkü çok iletişim odaklı baktığınızda o etki zaten şey oluyor. Minimize hale gelmiş oluyor ama ikisinin yaptığı çalışmalar bence önemli.”

Çocuk STK'sı

“Henüz öyle uzun vadeli özellikle ortak işler yapalım, bir değişim yaratalım şeyinden çok hani kısa vadeli PR yanı kuvvetli işler yapalım şeyindedeler. Hele ki şimdi gittikçe o sponsorluk şeyinden de çekiliyorlar. Daha çok insan kaynaklarının ve kurumsal iletişimin altında o fonları değerlendiriyorlar ki bu iyice PR ve özellikle iç müşterisi dedikleri kendi çalışanlarının motivasyonunu yükseltecek işler yapmak. O da daha çok STK'larda gönüllü bir şey yapsınlar, kendilerini iyi hissetsinler ama tabii bu tek seferlik kısa vadeli yapılan işlerde genel olarak çok da bir toplumsal değişime dönüşüme hizmet vermiyor.”

Çevre STK'sı

“Türkiye'deki sivil toplumla özel sektör ilişkileri hala maalesef çoğunlukla şöyle ilerliyor. Özel sektör çalışanları ve şirketler sivil toplumlara sanki sivil toplum kuruluşları onlara mecburmuş gibi davranıp, böyle bir hiyerarşi kurmaya çalışıyorlar sivil toplum kuruluşlarının üstünde. Halbuki burada karşılıklı çıkar var ve aslında yapılan birçok işin gördüğümüz kadarıyla amacı onları PR çalışmalarını desteklemek. Yani kamunun gözünde onların imajını parlatmak için yaptıkları çalışmalar yatıyor maalesef gördüğümüz kadarıyla, ancak yine de şunu görüyoruz ki organizasyonlarında bütün paralarını hediyelere harcamaktansa artık birçok şirket farklı sivil toplum kuruluşlarına destek olarak en azından bunu daha şey, hayırseverlik şeyine çevirmeye başladı.”

Eğitim STK'sı

Türkiye’de beğenilmeyen özel sektör – STK iş birlikleri de çoğunlukla şirketlerin PR ve reklam çalışmalarının öne çıktığı, STK’ların amaçlarının geri planda kaldığı düşünülen çalışmalar olarak belirtiliyor.

“A: Peki özel sektör-STK iş birliğinde doğru bulmadığınız bir örnek var mı?”

G: Ya muhtemelen bilmediğimiz birçok iş birliği var özel sektör-STK iş birliğinde. Dediğim gibi en doğru bulmadığımız aslında iyilik için değil de gerçekten bir PR çalışması şeklinde yapılanlar tabii ki özel sektörde anlayabiliyoruz, ancak bu hiyerarşik düzende giden iş birliklerini çok önemli görmüyoruz, ama özel bir, spesifik bir örnek veremem şu anda.”

Eğitim STK’sı

“G: Yani şöyle, genel şunu çok doğru bulmuyorum. Sivil toplum yani sivil toplum kuruluşlarının hizmet verdikleri kitlelerin araçsallaştırılmasını, özel sektör tarafından. Yani bir iki çocuk getirin resim çektirelim falan şeyi. Ya da iki üç genç getirin o da bu resimde dursun. Yani o şeyi sevmiyorum yani biraz daha sessiz, derinden, etki odaklı gitmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Çocuk STK’sı

“G2: Aklıma gelenler var ama söylemek istemiyorum. Sadece şu kapsamda söyleyeyim. Şirketler bazen çok büyük adımlar atmış gibi görünüyorlar ama aslında çok küçük adımlar atmış oluyorlar.

G1: Şöyle bir şey de olabiliyor. O projeye aktardıkları paranın 10 katını iletişime aktarıyorlar. Çok rastlanan bir durum ve bunlar tabii ki iyi örnekler değil.”

Çevre STK’sı

Ayrıca şirketlerin iş birliği kurdukları STK’ların çalışma alanlarıyla çelişen uygulamalar ve söylemlerde bulunması da kendi itibarları açısından STK’ların iş birliklerinde çekindiği konulardan.

Türkiye’de özel sektör – STK iş birliğinde iyi örnek olarak görülen proje ve kampanyaların akılda en çok kalan ve görünürlüğü yüksek çalışmalarla sınırlı olduğu görülüyor.

G: *Sivil toplum, özel sektörde iyi olarak gösterebileceğimiz bir örnek. Ya tabi ki var. En iyi örnek bence PR çalışması yapılmayan örnek bizim açımızdan yani tabi ki yapılıyor hani herkese şey olması açısından, fikir olması açısından. Özellikle bir isim veremeyeceğim ama mesela (...)’nin yaptığı çok güzel çalışmalar var (...) ile veya başka yerlerle ilgili.*

A: *Bu örneği sizin gözünüzde iyi yapan nedir peki?*

G: *İyi yapan kısmı görünürlüğü çünkü tabi ki reklam bütçesi çokça fazla harcanıyor özellikle özel sektörde iyi bir şirket olunca. En iyi tarafı bence insanları bu durumdan haberdar etmesi yani kamuoyu bilinçlendirmesi. Bu gibi durumlarda benim için en önemli özelliği. (...) G: Mesela (T...). (K...) Projesi. (Ç...) ile yapmışlardı çok eskiden. Bu gibi projeler önemli oluyor toplumu da bilinçlendirmek için.”*

Eğitim STK’ları

Proje veya kampanya amacı makul görülen, doğrudan bir ihtiyaca cevap veren, kaynak yaratan, kadının güçlenmesini, kız çocuklarının okullaşmasını destekleyen ve farkındalık yaratmaya yönelik örnekler en beğenilen STK – özel sektör iş birlikleri arasında görülüyor.

“(A...)’ın (İ...) yaptığı bir iş birliği vardı bu 70. Yıl şeyinde (A...)’ın böyle bir ihtiyaçlar karşılandı ve (A...) o ihtiyaç sahibine ulaşana kadar mesela kimse bilmedi bunu. Yani evet çünkü hakikatten amaca hizmet eden markaların kendini öne çıkarmasının çok daha ötesinde bir iş oldu. Çok samimi bir kampanyaydı bence. O yüzden (A...)’ın (İ...) yaptığı iş hoşuma gidiyordu.”

Kent STK’sı

“G: Yani (...)’in koşu çalışması vardı sanırım, koşuyorum çalışması vardı. İçeriğini çok hatırlamasam da baya ses getiren bir şeydi.

A: Neden sizin için iyi bir örnek olarak sizin aklınızda kalmış?

G: Şöyle sanırım. Her (...) aldığımızda oradan sivil toplum örgütüne başış gidiyordu. Sanırım bu yüzden aklımda kaldı.”

Kent STK’sı

"G: Hım... Şimdilerde (F...), (P...) falan kadınlara bir şeyler... Bilemiyorum ki reklamda gördüğüm kadar. Oradan bunu almış bir kadın tanımıyorum ama olsun yine de kıymetli şeyler.

A: Bu örneği sizin gözünüzde iyi yapan nedir?

G: Görünür olması. Bütün o geleneksel şeyi kırması. Ütü yapan değil de benzin pompalayan bir kadını göstermesi."

Toplumsal Cinsiyet / Kadın STK'sı

"(T...)kisini de dediğim gibi kızların hayata katılması ve okutulması, üniversiteye bunlar önemli konular. Bunu hani önceleyip bunu bir sonuçta farkındalık hani etki olması gerekmiyor, farkındalık sağlaması açısından benim aklımda yer etmiş."

İnsan Hakları STK'sı

İstanbul merkezli yerli büyük holding ve toplulukların STK'larla kurduğu iş birlikleri anımsanıyor ve iyi iş birliği örnekleri olarak görülüyor.

"G: Yani mesela (K...) ve (S...)'nın çok sayıda böyle iş birlikleri var. Zaten vakıfları aracılığıyla da biliyorsunuz yapıyorlar bunları. Onun dışında (E...) var örneği aklıma gelen. Ankara'da başka... bir de İstanbul'da (S...) çok bu konularda aktif çalışır. Aslına baktığımız zaman büyük temel yani Türkiye'nin büyük firmaları daha çok... yani evet daha çok şey bazında olay bazında, kişisel ilişki bazında falan gibi diyebiliriz."

Çocuk STK'sı

Bankalar da sivil topluma katkıda bulunan kuruluşlar olarak STK'lar arasında takdir görüyor.

G: Mesela şu örnek güzel, Şehir Benim'di sanırım ya da Şehirde İyilik projesiydi sanırım (A...)'nın mesela darülaceze ile yaptığı bir iş birliği vardı.

A: Bu örneği iyi yapan nedir sizin gözünüzde?

G: Birincisi Darülaceze de yine ortada duran bir kurum. Bir yere ve hiçbir siyasi görüşe ait olmayan bir kurum. Sadece insanların ihtiyaç duyduğu temel fonksiyonlara yönelik yardım sağlayan bir kuruluş. Hiçbir siyasi bağlantısı yok ve direkt devletin de kuruluşu sayılabilecek bir kuruluş ama aynı zaman da özel statüsü de var. Biraz farklı bir kurum. (A...) çok güçlü bir kuruluş. Türkiye'nin en zengin sektör kuruluşlarından birisi onların bu noktada destek vermesi bence güzel bir örnek."

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

Kurucularının özel sektör kuruluşları olduğu STK'lar da STK – özel sektör iş birliklerine örnek gösteriliyor.

G: Özel sektör, STK iş birliğinde mi? Bir şey diyeceğim, bizim (...) ile, (...)’in iş birliği dokuz senedir sürüyor mesela. Çok iyi. (..) ile yine (...) iş birliği, yine (...) ile başka kuruluşların yaptığı ortak iş birlikleri var firma düzeyinde, hatırlayamadım ama (...) de güzel şeyler yapıyor.

A: Bu saydıklarınız sizin gözünüzde iyi bir örnek yapan şey nedir?

G: Sürdürebilir olması ve çok geniş bir sahaya dokunuyor olabilmeleri ve amaçlarına ulaşıyor olabilmeleri ve gerçekten "mış" gibi değiller."

Kadın / Toplumsal Cinsiyet STK'sı

G: (...) var mesela.

A: Bu örneği sizin gözünüzde iyi yapan nedir?

G: Belirli bir alanla ilgili odaklı bir çalışma gerçekleştirir. Proje odaklı olmaktan ziyade bir kurumu kurup kurumu geliştirmeye, bir kurumu büyütmeye yönelik çalışma olması. Bu anlamda bu kurum olumlu bir model olarak geliyor bana.

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

Özel sektör destekleri konusunda çoğu kaynağın belirli STK'lara aktarılması görüşmelerde konu edilse de bu STK'lara yönelik olumsuz bir tutuma rastlanmıyor. STK'lar, özel sektörün destek verirken uzmanlıktan ziyade STK'ların tanınma ve görünürlükten gelen popülerliğine önem verdiğini düşünüyor. Bu nedenle, bazı STK'ların kaynak bulmada dezavantajlı olduğu dile getiriliyor.

"Yani belli kuruluşlar var aynı kuruluşlar üzerinden özellikle kamu yararı olan bazı kuruluşlar var. Aynı kuruluşlar üzerinden yıllarca aynı (özel sektör) destekler(i) yapılıyor ama biraz farklılaşmak gerekiyor. Yani her yıl aynı kuruluş, her yıl aynı kuruluş. Yani aslında bu kuruluşu da bir noktada bağımlı hale getiriyor. Yani o alanda farklı kuruluşlarla özel sektörün tanışması gerekiyor. Biraz kolaya kaçmak gibi özel sektörün olaya bakış açısı. Her yıl aynı kuruluşla hiç uğraşmadan aynı süreç devam ediyor."

Mülteci / İnsani Yardım STK'sı

"Zannediyorum ki kamu yararı statüsü meselesi gene kamudan kaynaklanan bir şey. ... çünkü bu niye önemli? Büyük şirketler STK'lara sponsor olurken vergiden düşmek istiyorlar bu desteklerini. Kamu yararı statünüz yoksa bunu yapamıyorsunuz. Şimdi bu da tabii ki sivil toplum çoğunluğunun özel sektörden destek almasının önünde büyük bir engel. Belli STK'ların aslında palazlanıp diğerlerinin de mali olarak zorlanmasına neden oluyor bu. Önemli şeylerden bir tanesi bu. Bu ortadan kalksa biraz daha belki gelişmeye açık bir alan yaratılabilir yani."

Çevre STK'sı

Son olarak STK'lara özel sektörden hangi kuruluşlarla çalışmak isteyebilecekleri soruldu. Böyle bir iş birliği kurmak isteyen STK'lar Türkiye'de faaliyet gösteren büyük şirketler ile ve daha çok uluslararası şirketlerle birlikte çalışmak istediğini belirtiyor. Holdingler haricinde telekomünikasyon, teknoloji ve bilişim şirketleri de birlikte çalışmaya sıcak bakılan kuruluşlar.

"Yani büyük kuruluşlar. (T...) ile çalışsak iyi olurdu mesela. Büyük kuruluşlarla çalışmak isteriz illaki. Çünkü kuruluşu büyüten de özel sektörün desteklemesi."

Mülteci / İnsani Yardım STK'sı

“Demin saydığım, (...) Holding, (...) Holding, (...) Holding. Bir sürü şirketle çalışabiliriz. (V...) hepsi olabilir.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

“Vergi rekortmenleri listesindeki bütün şirketler olabilir ama pek de bir tercihimiz yok.”

Engelli STK’sı

“Alanında bilinen, eminim pek çok sosyal çalışma konusunda hem bütçe hem insan kaynağı ayırmış, kapasite geliştirme konusunda da olabilir kuruluşlarla çalışabilirim. İsim (C...), (S...) olabilir.”

Mülteci / İnsani Yardım STK’sı

Kendisini muhafazakâr değerlerle tanımlayan STK’lar birlikte çalışmaya sıcak baktıkları özel sektör kuruluşlarına çoğu zaman örnek vermiyor. Şirketlerle kurulacak temaslarda da muhafazakâr değerler gözetiliyor. Muhafazakâr STK’lar için politik dikotomi özel sektör iş birliklerinde belirleyici olarak öne çıkıyor. Seküler STK’lar ise şirketlerle olası ilişkileri değerlendirdiklerinde seküler-muhafazakâr dikotomisinde diğer ucu temsil eden şirketleri çoğunlukla anımsamıyor.

“Var tabii. Diyelim ki (T...), (A...), (K...), (Ü...). Mesela bunlarla bizim hem iletişimimiz oluyor hem de birlikte çalışabileceğimiz kurumlar. Burada sınır şu biz İslami bir kuruluşuz dolayısıyla orada İslami bir kuruluşun sınırlarını belirleyen diyelim faizli bir bankayla bir arada anılmak istemeyiz. Nitekim bu oldu. Onlardan gelen bir destek teklifi oldu. Biz kabul etmedik. Ya da mesela diyelim ki işçinin hakkını yiyen ve yediği açıkça kamuda bilinen kuruluşla iş birliği yapmak istemeyiz.”

Sivil Toplum / Düşünce Kuruluşu

“Yani Yahudi Lobisi ile anılan şeyleri, tercih etmeyiz. Anılan yani bildiğim bir şey yok. Siyonist lobi yani Yahudi şeyi değil. Siyonist lobi. Siyonist lobi ile Amerikan ya da Rus politikalarını meşrulaştırıcı şeylerle birlikte anılmak istemeyiz.”

İnsan Hakları STK’sı

“Kurallarımız var. Petrol şirketi olmaz, alkol firması olmaz. Bu tip şeyler var. Cinsellikle ilgili firmayla yapamazsın.”

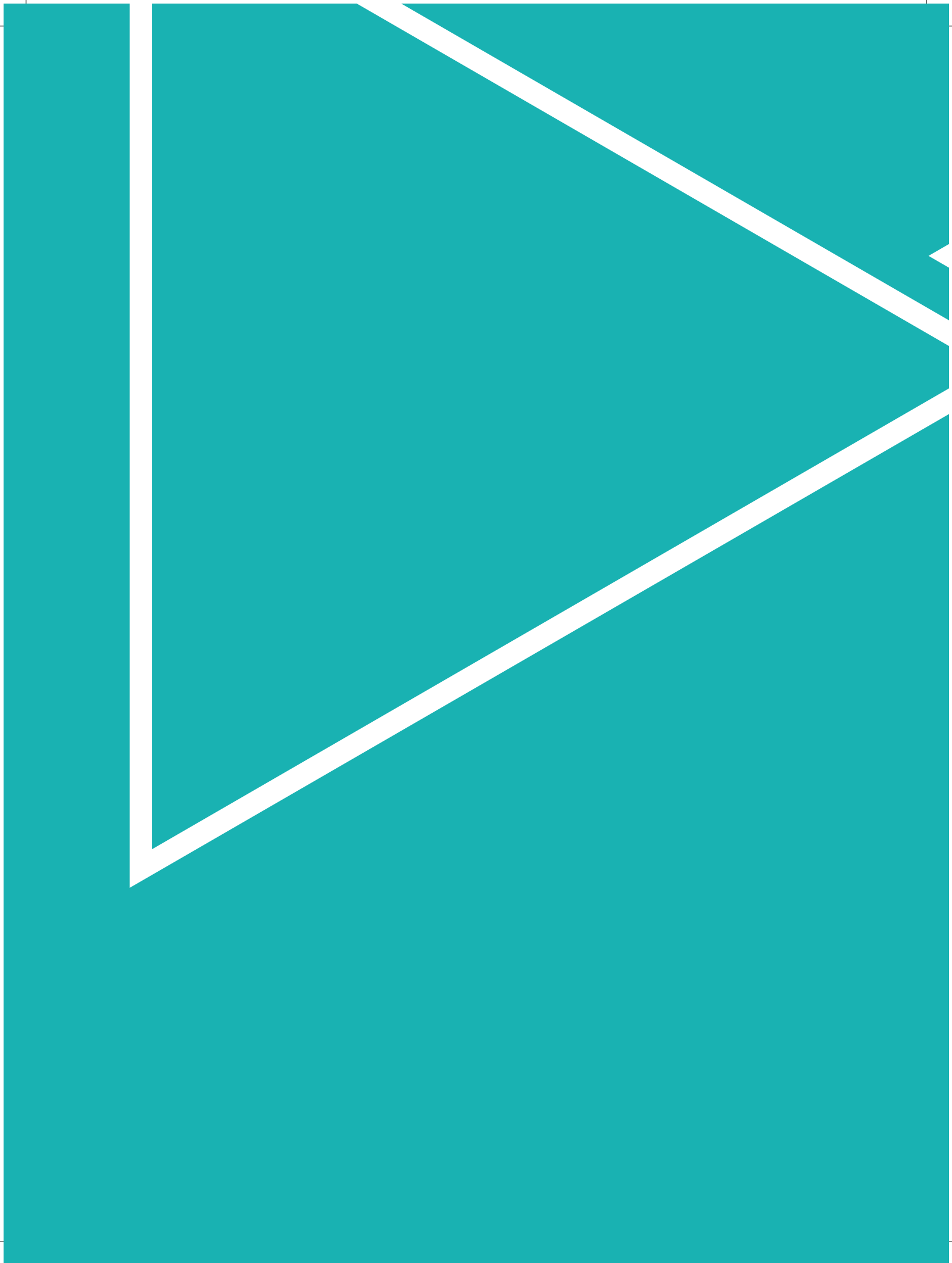
Çevre STK’sı

SİVİL TOPLUM - ÖZEL SEKTÖR DİYALOĞUNA İLİŞKİN ÖZET BULGULAR

- STK'lar özel sektör ile ilişkilere kamuya göre daha uzaklar.
- Görüşülen STK'ların %68'i özel sektör iş birliklerinde logo kullanımına sıcak bakmıyor.
- Özel sektörde en çok iş birliği kurmak istenilen şirketler ise büyük ve uluslararası şirketler.
- STK'lar iş birliklerinde, kendi değerleriyle örtüşmeyen şirketlere uzak olduklarını ifade ediyorlar.
- Yan yana gelmek istenmeyen şirketler çoğunlukla ismen ya da sektör bazında değil, değerler ve etik kaygılar düzeyinde ele alınıyor.
  - Silah endüstrisi, sigara ve tütün endüstrisi ve ekolojiye zarar veren, çocuk işçi çalıştıran, cinsiyetçi reklam yapan, ırkçı, ayrımcı söylemleri olan, işçi hakları ve emek konularında sicili sorunlu bulunan vb...

Özel sektör ile ilişkide ortaklaşılan kriter: Proje ayrılan bütçenin içindeki iletişim kaleminin büyüklüğü. STK'lar özel sektör ile çalışırken iletişimin proje amaçlarının önüne geçmemesi gerektiğini savunuyorlar.

4

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ VE ÖNERİLER

Diyalog Haritalama Araştırması kapsamında STK temsilcileriyle gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerde sivil toplum kuruluşlarının kendi alanlarını nasıl tarif ettiğine ve Türkiye sivil toplumunun bu alanı oluşturan aktörlerce nasıl algılandığına odaklandık.

Niteliksel analize tabi tutulan anlatıların ortaklaştığı nokta ise şu oldu: Türkiye sivil toplumu bu alanı tanımlarken çoğunlukla basitçe bir “olan ve olmayan” ayrımı kullanıyor ve bu tanımlar arasında dikotomiler kurarak bu alanı ifade ediyor. STK’ların kendi faaliyet alanlarında yer alan diğer aktörleri tanımlarken en sık başvurduğu dikotomileri üç yaklaşımda özetledik.

Bunlardan ilki hak temelli çalışan STK’lar – yardım temelli çalışan STK’lar dikotomisi. Bu yaklaşımda hak temelli çalışmaların yardım temelli çalışmalara göre çoğu zaman gereksiz görebilecek ölçüde üstün konumlandığı söylemlere rastlanıyor. Ayrıca STK’ların faaliyet alanlarında kendilerini bu dikotomide konumlandıkları yere göre bu dikotominin öbür ucunda gördükleri STK’ları da sivil toplumun bir unsuru olarak görmeme eğilimi bulunuyor. Türkiye’de STK’lar arasında hak temelli yaklaşımla çalışmanın benimsendiği ve farklı tematik alanların aktörlerinin büyük oranda hak temelli çalışan kuruluşlarla tanımlandığı söylenebilir.

Sivil Topografya Sınıflandırmasına⁴ göre yapılan haritalama çalışmasında savunucu kuruluşlar olumlu yaklaşım haritasının merkezinde yer alırken, hayırsever kuruluşlar, yardım faaliyetlerine yakın bulunan siyasi yönelimli STK’lar ve özörgütler bu haritanın daha çeperinde yer alıyor. Türkiye’de demokratikleşme, insan hakları ve temel özgürlüklerin gelişmesinde sivil toplumda hak temelli çalışmaların ve bu konudaki bilgi birikiminin önemi yadsınamaz. Bununla beraber hak temelli- yardım temelli dikotomisinde örülmüş duvarların sivil toplum diyalogu zemininin işlevsel hale getirilmesinde engeller yaratabileceği göz önünde bulundurmaya değer. Haklar odağında çalışmayan kuruluşları yok saymak ve muhatap almamak oldukça sık karşılaşılan bir yaklaşım. Bu durum uzmanlık veya savunuculuk dışı; sosyalizasyon, destek

4 Sivil Topografya Sınıflandırması, YADA Vakfı’nın sivil toplumun sınıflandırma problemine özgün ve kapsayıcı bir yaklaşım getirmek amacıyla, “Türkiye’de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü” başlıklı araştırmanın bir çıktısı olarak, Türkiye’deki sivil toplumun özgünlüklerini, zaafalarını, farklılıklarını ve potansiyellerini dikkate alan yeni bir sınıflandırma önerisinde bulunan bir model. <http://yada.org.tr/sivil-topografya-siniflandirmasi/>

veya yardımlaşma fonksiyonu üstlenen faaliyetler yürüten ya da bu amaçla kurulan kuruluşlarla bir araya gelme, sahaya ve hedef kitleye dair bilgi, gözlem ve deneyimler üzerinden iş birliği veya paylaşım kurma olasılıklarının gözden kaçmasına neden olabiliyor.

Sivil toplum tasnifinde öne çıkan ikinci dikotomi de Türkiye’de muhafazakâr – seküler ayrımına işaret eden yaklaşım. Sivil toplum kuruluşları bu dikotomiye kendi alanlarında çalışan kuruluşları kümelemede daha az tercih ediyor. Görüşülen 102 STK’dan sadece 6’sı din, siyasi yaklaşım, kimlik gibi belirleyiciler üzerinden bir grupta yapılabileceğini / yapıldığını ifade ediyor. Türkiye’de sivil toplumu tarif ederken İslami kuruluşların ayrı bir kategori olarak ele alınabileceğini düşünenler yine kendi kuruluşlarını İslami değerler ile tanımlayan kuruluşlar. Kendi kuruluşlarını İslami değerler ve muhafazakarlık ile tanımlamayan kuruluşlar, sivil toplumu muhafazakarlık / sekülerlik ekseninde kategorize etmiyor. Ancak bu durum, böyle bir dikotominin olmadığından çok, karşıtlık kurdukları kategorinin varlığının meşruiyetini reddetmek ile ilişkili. Kendini muhafazakâr ve İslami değerler ile tanımlamayan kuruluşlar, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan kuruluşları sivil toplum alanında görmüyor; bu nedenle kendi alanlarını bu dikotomi çerçevesinde tanımlamıyor. Diyalog haritalarında STK’ların politik pozisyonlarına göre dağılımına bakınca, seküler STK’ların olumlu yaklaşımlarda muhafazakâr STK’lara göre daha merkezde konumlandığı (daha olumlu algılandığı) gözüküyor. Politik pozisyon haritasının merkezinde konumlanan muhafazakâr eğilimli hiçbir STK olmaması ise bu dikotominin göstergelerinden biri olarak okunuyor. Öte yandan görünürlüğü yüksek ve iş birliklerinde görünürlüğe açık seküler STK’lar muhafazakâr STK’lar tarafından makbul bulunuyor ve muhafazakâr STK’lar makbul görülen seküler STK’larla logo kullanımına olumlu bakıyor.

Sivil toplum tasnifinde üçüncü yaklaşım ise STK’ları beğenme-beğenmeme dinamiklerinde öne çıkan diğer bir ikilik “yanlılık ve tarafsızlık”. Bu yanlı olma – tarafsız olma durumu çoğunlukla hükümete yakınlık üzerinden tarif edilse de özel sektör ve fon kaynaklarından faydalanma durumuna göre de bir güdümlülükten söz ediliyor. STK’lar projecilik diye bir kategori tanımlıyor ve bu kategoriye dahil ettikleri STK’ların fon veren/ler ile kurdukları ilişki yanlılık olarak görülüyor. Ancak uluslararası fon kaynaklarına sivil toplumda genel bir olumlu bakış var. STK’ların özellikle uluslararası fonlara açık olduğu gözüküyor. Dini kuruluşların fonları ve kamu desteklerine ise uluslararası fonlar, konsolosluklar ve büyükelçilik fonlarına kıyasla daha mesafeli bir duruş görülüyor. STK’ların %15,8’i tercih etmeyeceği bir fon kaynağı olmadığını belirtirken, yalnızca %3’ü kuruluşlarının fon alma konusunda ilkesel bir kararı olduğunu ifade ediyor. Yanlılık – tarafsızlık dikotomisinin diyalog haritasına yansımaları ise STK’ların hükümete yakın olarak tarif ettiği ya da hükümetle organik bağları bulunduğunu düşündüğü STK’ları olumsuz algı haritasının merkezine yerleştirmesi. Bu yönde tanımlanan STK’lar; eğitim, insani yardım / mülteci ve kadın temalarında yoğunlaşıyor. Yanlı olarak tarif edilen STK’lara yönelik hükümet ile bağlarının güçlü olduğu ve bu STK’ların şeffaf olmadıkları eleştirisi güçlü. Bu eleştiriler hem seküler STK’lardan hem de yer yer kendi alanlarında faaliyet gösteren diğer muhafazakâr kuruluşlardan geliyor. Bu anlamda sivil toplumda bu alanı tanımlayan yanlılık ve tarafsızlık dikotomisi seküler-muhafazakâr dikotomisinden ayrıştırıyor.

Sadece Türkiye özelinde değil; dünya genelinde birbirinden etkilenen ve birbirini tetikleyen (toplumsal cinsiyet, yoksulluk, katılım gibi), veya dezavantajlılık konusunda çarpan etkisi yaratan (engellilik, yaş, toplumsal cinsiyet, inanç, kimlik, vb. temelli ayrımcılıklar gibi) farklı konuların bir arada çalışılması

gereklilik hale geliyor. Birbirini kesen bu konuları tek başına bir tematik uzmanlık alanı karşılayamıyor. Bu bağlamda farklı konularda çalışan STK'ların iş birliği ve teması gerekli. Oysaki araştırmamızın öne çıkardığı bulgulardan biri de STK'lar arasında temalar arası iş birliklerine mesafe ve tema içi kapanmaya yönelik eğilim. Öncelikle STK'lar arası mevcut iş birliklerinde ve STK'ların daha önce bir araya gelmediği kuruluşlarla temasa geçme eğilimlerinde tematik geçişlilik oldukça az; STK'lar bu tip eylemlerde farklı temalarda çalışan kuruluşlarla bir araya gelme konusunda zayıf. Bu bakımdan STK'lar arası ilişkilerde bir tema içi kapanma mevcut. STK'ların faaliyet ve çalışmalarını kendi konuları ile sınırlı olmakla birlikte; birbirinden öğrenme ve birbirini tanıma maksatlı bir araya gelme pratiği az ve biraradalık deneyimi yetersiz. STK'lar arası iş birlikleri de yine daha önce iş birliği kurulan, tanıdık STK'lar arasında gerçekleşiyor. Mevcut temalar arası iş birlikleri ise birbirine komşu görülen temalar arası çalışmalarla sınırlı. Bunların en belirgin örnekleri çocuk, engelli, eğitim gibi aşına olunan iç içe geçen konularda hayata geçiyor. Öte yandan daha taze alanlarda; örneğin araştırma kapsamında iklim, gıda gibi konuları da kapsadığımız çevre temasıyla toplumsal cinsiyet ve kadın odaklı çalışan STK'ların bir araya gelecek bir ortak zemin tahayyül edemediği bulgularda göze çarpıyor.

STK'lar arası iş birliği kriterlerinin belirleyicisi kurumsal iş yapma kapasitesi ve dünya görüşüne yakınlık olarak karşımıza çıkıyor. Bu bakımdan iş birliklerinden çok güç birliği odaklı biraradalıklara rastlanıyor. Tema içi kapanma dikotomilerin her iki ucunda da deneyimleniyor ve bu durum konu odaklı bir araya gelmeyi kısıtlıyor. STK'ların %68'i etkinliklerine çağrıyı davet usulü yapıyor. Açık çağrı usulü davetlerin payı sivil toplumda çok daha az (%26) ve yapılan açık çağrılarının %10'u yine davet usulü çağrı ile destekleniyor. STK'ların bir araya gelme nedenleri olan etkinliklere

baktığımızda lobi faaliyeti, özel sektör destekli sosyal sorumluluk projeleri ve proje uygulama gibi daha az sayıda (2-5 arası) STK'nın bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen faaliyetlerinin yoğunlukta olduğu, 10 üzeri STK'nın bir araya geldiği etkinliklerin de genellikle konferanslar, ağ/iş birliği geliştirme toplantıları ile sorunlara çözüm arayışı toplantıları, arama konferansları olduğu gözlemleniyor. Ağ/iş birliği toplantıları ve arama konferansları niceliksel anlamda çok sayıda STK'yı bir araya getirme imkânı sunsa da bu etkinliklerin tema içine sıkışması farklı temalarda iş birliklerini sınırlıyor, etkinlik duyurularında davet usulü çağrı da temalar arası iletişim olasılıklarını büyük oranda eliyor.

Temalar arası ayrışma durumu sadece STK'lar arası ilişkilerle de sınırlı değil. Benzer şekilde STK'ların kamu kuruluşlarıyla bir araya gelmesi de yine tematik alanları ile sınırlı. Örneğin; toplumsal cinsiyet ve kadın STK'ları AFAD gibi afet ve acil durum odaklı çalışan kamu kuruluşları ile bir araya nasıl bir ortak zeminde gelebileceğini tahayyül edemeyebiliyor. Temalar arası görünen olan, ancak spesifik konular etrafında kesişme alanları da bulunan meselelerin hem STK'ların kendi arasında hem de STK'ların sivil toplum dışı aktörlerle temas kurmasına; bu sayede merkezi ve yerel idare aktörleri etkileme potansiyelinin artmasına imkan sunduğu gözlemleniyor. STK'lar kamu ile bir araya gelmeye sıcak bakıyor ve %70'i kamu iş birliğinde birlikte logo kullanımını olumluyor. Öte yandan, özel sektörle ilişkilere daha mesafeli yaklaşıyorlar. STK'ların %68'i özel sektör iş birliklerinde logo kullanımına sıcak bakmıyor. Özel sektörde en çok iş birliği kurmak istenilen şirketler ise büyük ve uluslararası şirketler. STK'lar iş birliklerinde şirketlerin benimsediği ve hayata geçirdiği etik değerleri yakından izliyor, kendi değerleriyle örtüşmeyen üretim ve faaliyet alanlarına uzak durmayı tercih ediyor.

ÖNERİLER

STK-STK iş birliklerinin tema içi ve tanışıklıkla sınırlı olduğu sivil toplum ortamında tematik alan içine sıkışma ve dikotomi engellerine takılan STK'larla bir araya gelme biçimleri geliştirilerek temaslar kurulmalı. Bu temaslar birebir tanışma, kendini anlatma yoluyla kendine benzemeyen olarak skalanın diğer ucuna konumlandırılan STK'ların vizyon ve faaliyetlerini öğrenme odaklı bir araya gelme vesileleriyle gerçekleştirilebilir. Tema içi kapanmanın yanı sıra, kurumsal süreçleri işlevsel kılsa da STK'lar arası iş birlikleri konusunda tematik içe kapalılığı beraberinde getiren, STK'ların kendi bünyesinde çalışma konusu özelinde geliştirilmiş bağlılık ve adanmışlık hali de yeni imkanlar için esnetilmeli. Bu anlamda STK'ların kendi kadrolarına sağlayacağı esneklikler ve kurumsal olarak iş birliklerine açık tutuma sahip olmak bu içe kapalılık alanını daraltabilir.

Temalar arası temas hedef kitlesi dolayısıyla biraradılığı gerektiren (örneğin; eğitim-çocuk-engelli temalarını bir araya getiren otizmlili çocukların eğitime katılımı konusu gibi) konular arasında hayata geçebilse de bu tür birliktelikler konunun kesişimsel aşinalıkları üzerine kuruluyor. Oysaki STK'ların kendi alanlarını o alanın dışında da görerek, içerisinde bulunduğu konuya dışarıdan bakarak, perspektif kazanmaya ihtiyacı vardır. Bu kapsamda; temelde engelli-mülteci ve eğitim temalarına konuşan fakat çeperde çocuk, genç gibi temaları da kapsayan "engelli mülteci eğitimi" ya da merkezde Alevi ve kadın STK'larının temasına ihtiyaç duyan fakat çeperde kimlik temelli kuruluşları da kapsayan "Alevi kadın" gibi farklı temaları bir araya getiren ortak alanları sağlamak gerekiyor. Benzer şekilde kamu-STK-yerel idareler arası iş birliklerinde de bu tür ortak paydalar / ortak alanlar çerçevesinde temas opsiyonları geliştirilmeli. Tema çeşitliliği içeren, kamu-STK -özel sektör aktörlerini bir araya getiren

bu ekosistem içinde diyalogu geliştirmek, bu doğrultuda platformlar, inisiyatifler gibi kurumsal olmayan yapılar aracılığıyla da bu tür diyalogları kurmak önemli. Özellikle enformel yapılar içinde geliştirilen diyalogun kurumsal yapılar arasındaki diyalogu güçlendirme potansiyeli bulunuyor.

Sivil toplumda özellikle temalar arası iş birliğini teşvik etme gerekliliği görülüyor. Mevcut içe kapanma (benzeyen ve tanıdık olanla temasa geçme eğilimi) ve tema içi davet sınırlılığı gibi durumlar göz önünde bulundurulduğunda AB hibe ve destek programlarında tematik çeşitliliğin önceliklendirilmesi; örneğin, yapılan davetlerde farklı alanlarda ve sektörlerde katılımcılar için kotalar koyulması ya da verilen fonlarda temalar arası işbirliği şartı konuşması bu tür iş birlikleri için başlangıç noktası oluşturabilir. Ayrıca bu destek programlarının dağıtımında STK'ların daha önce bir araya gelmiş olup olmamasını ve STK'lar arası geçmiş tanışıklıkların gelişimini izleyerek bu tanışıklıkların iş birliği düzeyine gidip gitmediğini gözetmek önemli. STK'lardan gelen başvurularda desteklerden faydalanabilmek için tüzel kişilik aramamak ve sivil toplumdaki enformel ilişkileri de desteklemek sivil toplumun etkisini artırmak için önemli.

